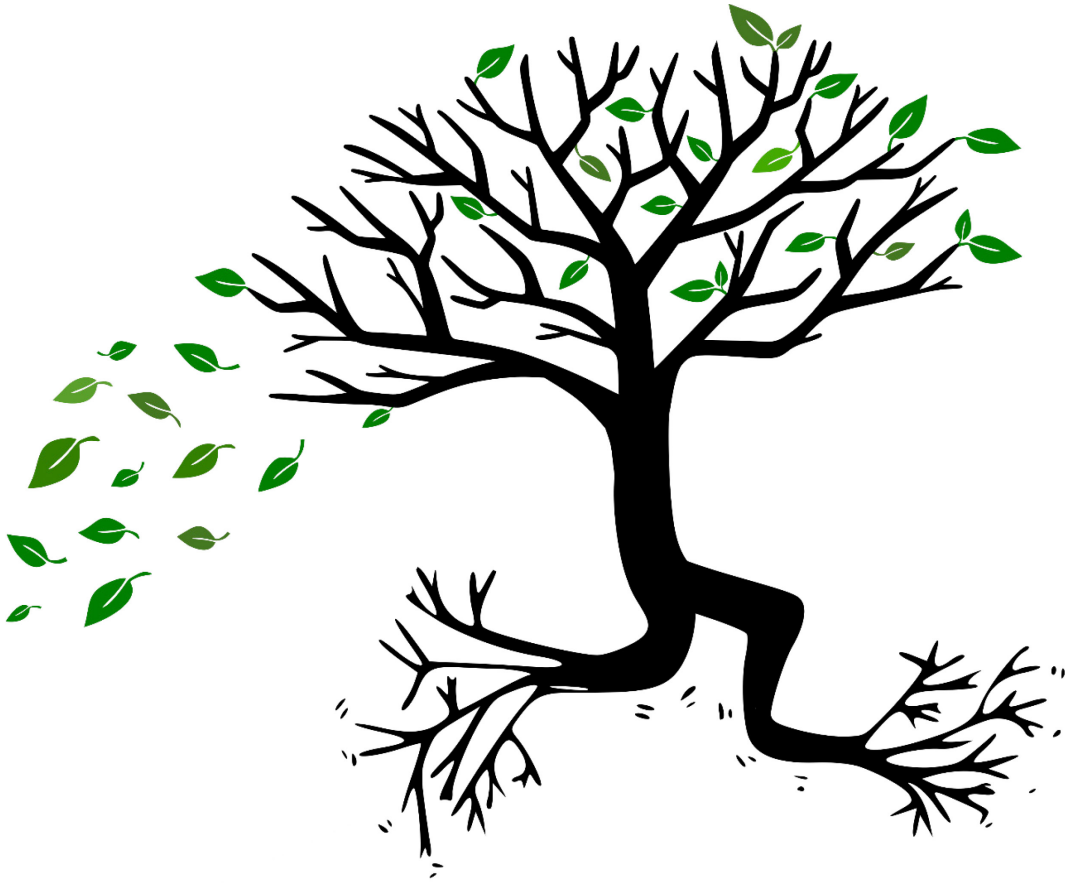

TXOSTENA

FAMILIA BERRELKARTZEA NAFARROAN

Diagnostikoa eta ekintzarako proposamenak

EQUIPO INVESTIGADOR

RUBÉN LASHERAS RUIZ

EDURNE JABAT TORRES

IZASKUN ANDUEZA IMIRIZALDU

upna Universidad Pública de Navarra Nafarroako Unibertsitate Publikoa

Gobierno de Navarra Nafarroako Gobernua

AGENDA 2030

Egileak:

upna
Universidad Pública de Navarra
Nafarroako Unibertsitate Publikoa

Finantzatzailea:

Gobierno de Navarra Nafarroako Gobernua | AGENDA 2030

Ikerketa-taldea:

Rubén Lasheras Ruiz
Edurne Jabat Torres
Izaskun Andueza Imirizaldu

Diseinua eta maketazioa:

Rubén Lasheras Ruiz

Txostenaren izenburua:

FAMILIA BERRELKARTZEA NAFARROAN
Diagnostikoa eta ekintzarako proposamenak

Lekua eta data:

Iruña, 2024ko azaroa

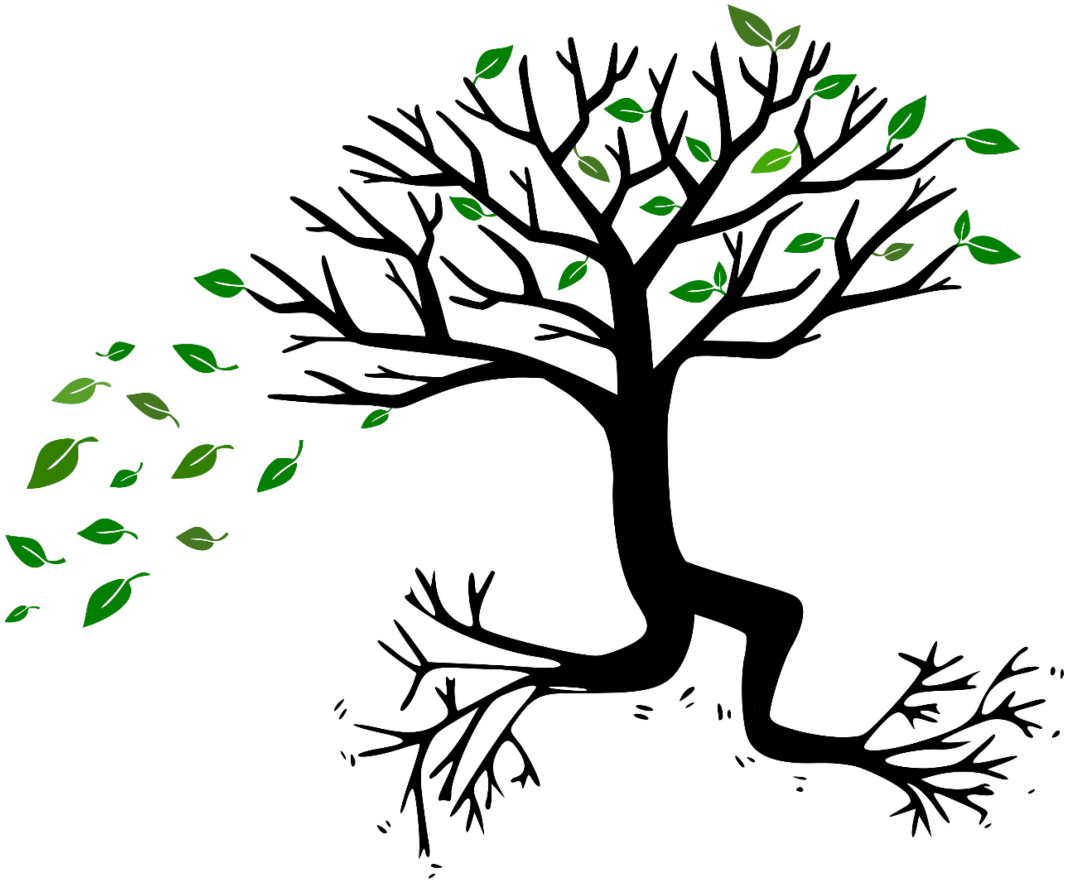
Lizentzia:

CC BY NC SA

Obra hau CC BY-NC-SA 4.0 lizentziapean dago. Lizentzia honen kopia bat ikusteko, bisitatu https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/2
Ruben Lasheras Ruiz; Edurne Jabat Torres eta Izaskun Andueza Imirizaldu

Aurkibidea

I. Aurkezpena 5
II. Helburuak eta metodologia 6
III. Hurbilpen kontzeptuala 10
IV. Emaitzak eta proposamenak 11
1. Abiatzea 12
1.1. Migrazioaren eragilea: «Nire fokua bera zen» 12
1.2. Marko transnazionala: «Etortzen nintzen, joaten, etorri eta joan egiten naiz» 13
1.3. Migrazio politikak: «Hemen egotea paperik gabe […] oso, oso, oso gogorra da» 15
1.4. Genero transbertsaltasuna: «Amak askoz ahituago daude» 16
1.5. Lehenengo banantzea: «Agurtu izan banintz, ez nator» 18
1.6. Proposamenak 20
2. Urruneko harremana 21
2.1. Migrazio legeen eragina banandutako denboran: «Itxoin egin behar duzu» 21
2.2. Estrategia eta lotura transnazionalak: «Familia hedatu batean bizi ginen» 23
2.3. Banantzearen eragina familia loturetan: «Ez zegoen osorik» 24
2.4. Komunikazioa urrunean: «Kosta egiten da egokitzen telefonoz hitz egin behar izatera» 27
2.5. Babesgabetasun egoerak: «Ilobaz eta neure janaz arduratzen nintzen» 29
2.6. Proposamenak 30
3. Familia berrelkartzeko erabakia 32
3.1. Tipo juridikoak eta bolumena: «Araubide orokorrean berrelkartzea hondarrekoa da» 32
3.2. Lege eskakizunen ondorioak eta alborapenak: «Nazionalitatearekin dena azkarra izan zen» 34
3.3. *De facto* berrelkartzea: «Joan eta ekarri egingo ditut!» 37
3.4. Berrelkartzeko erabakia: «Ekarri egin behar dute, ez daukazu beste aukerarik» 39
3.5. Laguntza eman eta esku hartzeko aukerak: «Ez dut izan gidatuko ninduen inor» 41
3.6. Proposamenak 45
4. Berriz elkar ikustea 47
4.1. Egoera anbibalentea: «Lehendik zenuen guztia galtzen duzu» 47
4.2. Elkarri aitortzea: «Dagoeneko ez zen nik utzitako haur txikia» 49
4.3. Loturaberritzea: «Semeak ez ninduela maite sentitzen nuen» 49
4.4. Talka soziokulturala: «Karrikara ateratzeak beldurra ematen zidan» 51
4.5. Eraitsitako espektatibak: «Ez da kontatzen dizutena bezalakoa» 52
4.6. Proposamenak 53
5. Egokitzapena 54
5.1. Lege esparrua: «Txikia, "ahorita" oraindik dokumentaziorik gabe dago» 54
5.2. Esparru pertsonala: «Ez nuen ia lagunik ere lortu» 55
5.3. Familia esparrua: «Familia bakoitza mundu bat da» 57
5.4. Hezkuntza esparrua: «Heldu nintzen eta mundu guztiak oso zatar begiratu zidan» 60
5.5. Esparru soziokulturala: «Zer zaila den hemen egokitzea!» 68
5.6. Proposamenak 71
V. Ondorioak 76
VI. Bibliografia 78

I. Aurkezpena

Txosten hau Migrazio Politika eta Justizia Departamentuak eta Nafarroako Unibertsitate Publikoak 2023ko ekainaren 23an sinatutako hitzarmenaren emaitza da. Akordioaren helburua zen diagnostikoa egitea eta tresnak diseinatzea, Gizarte Zerbitzuen Lehen Mailako Arretan familiak berrelkartzeko prozesuen esparruan erabiltzeko. Hitzarmen hori 32.000 eurorekin finantzatu zuen Nafarroako Parlamentuak 2023ko ekitaldirako Gastu Aurrekontu Orokorren bidez, eta Migrazio Politiken Zuzendaritza Nagusiaren Migratzaileak Hartzeko eta Laguntzeko Karibu Zerbitzuaren bidez kudeatu zen.

Hemen azaldutako lana Migrazio Politika eta Justizia Sailaren eta SEI Elkartearen (Kulturarteko Gizarte eta Hezkuntza Zerbitzua) arteko lankidetzaren esparruan ere egituratzen da, "Familia transnazionalei familia berrelkartzeko prozesuetan laguntzeko programa (SERFAM programa)" garatzearekin batera. Elkarte horretatik sortu zen familia migratzaileen adingabeak berrelkartzeko prozesuak sakon diagnostikatu eta hauek errazteko tresnak diseinatzeko nahia, eta, horrekin batera, Gizarte Zerbitzuen Lehen Mailako Arretako zerbitzu publikoen esku hartzea ere hobetzea. Eskaria Nafarroako Unibertsitate Publikoak jaso zuen, pertsonak modu integralean prestatzeko eta ingurunearen garapen jasangarria bilatzen duen ikerketa zientifikoa eta teknikoa sustatzeko.

Eskaera betetzeko, ikertzaile taldeak, hala nola Ruben Lasheras Ruizek (Soziologia eta Gizarte Laneko Saila), Izaskun Andueza Imirizalduk (Soziologia eta Gizarte Laneko Saila) eta Edurne Jabat Torresek (aipatutako hitzarmenaren kontura lehiaketa publiko bidez kontratatutako ikertzailea) osatutakoak, enkargu hau garatu zuen "Talde tekniko" batekin batera, zeinak ere berrikusi baitzuen azken sintesi-testu hau. Dokumentu hau ez da gauzatu den lehen produktua, izan ere 2023ko abenduaren 15ean emaitza nagusien transferentzia publikoa egin zen Nafarroako Unibertsitate Publikoan antolatutako jardunaldi batean (grabatutako saioak esteka honetan daude eskuragarri: https://upnatv.unavarra.es/).

Irudiak 1. Nafarroako Unibertsitate Publikoan egindako jardunaldia

Iturria: Norberak egina

Testu honek hiru helburu ditu. Lehenik eta behin, diagnostikoaren emaitza nagusiak zehatz-mehatz transferitzea. Bigarrenik, identifikatutako erronkei aurre egiteko aukerak eta ekintza proposamenak aurkeztea (horien zehaztasuna eta literaltasuna barne). Azkenik, eta aurreko helburuen konbinazio gisa, dokumentuaren helburua da fenomenoaren tratamenduan sakontze tekniko-profesionalerako tresna bat izatea. Izan ere, adingabeak familian berrelkartze prozesuak, ikusiko den bezala, arreta, gogoeta eta ekintza espezifikoak eskatzen baititu.

II. Helburuak eta metodologia

Migrazio Politika eta Justizia Departamentuaren eta Nafarroako Unibertsitate Publikoaren arteko hitzarmenak bi helburu nagusi zituen:

1) Familia berrelkartzeko prozesuen errealitateen diagnostikoa egitea Nafarroako lurraldean.

2) Gizarte Zerbitzuen Lehen Mailako Arretaren esparruan prozesuak hobetzeko tresnak diseinatzea.

Helburuak lortzeko, ikerketa taldeak ezaugarri duen logika parte hartzailea erabiliz, Talde Teknikoaren laguntza izan zen. Talde hori hainbat eremu eta arlotako profesionalek osatu zuten, zeinak Nafarroako adingabeen familia berrelkartzeko prozesuekin harremanetan baitzeuden. Taldean zegoen, halaber, eskaera egin zuen elkartea: SEI Elkartea.

Talde horren eginkizunak honako hauek izan ziren: prozesuaren jarraipena egitea, ikerketa teknikak garatzen laguntzea, lortutako lehen emaitzak aztertzeko ekarpenak egitea eta azken sintesi hau berrikustea. Horretarako, Talde Teknikoa bi aldiz bildu zen (2023ko urriaren 6an eta azaroaren 17an). Gainera, haren parte hartzea bereziki aktiboa izan zen abenduaren 15ean Nafarroako Unibertsitate Publikoan egindako transferentzia jardunaldian. Bereziki eskertu nahi da kide guztien inplikazioa.

Irudiak 2. Talde Teknikoaren jardunaldiak Nafarroako Unibertsitate Publikoan

Iturria: Norberak egina

Garapen metodologikoari dagokionez, teknika kuantitatiboak eta kualitatiboak garatu ziren. Lehenengoei dagokienez, estatistika base publikoak esploratu ziren, eta baita ikerketa eskatu zuen erakundearen (SEI-Elkartea) erregistroen azterketa ere.

Lortutako emaitzek erakutsi zuten ezin dela fenomenoaren kuantifikazio adierazgarri eta zorrotza egitea, erregistro ofizialetan "aztarnarik uzten ez duen" fenomenoa baita gehienetan. Hau da, berrelkartze ofizialak gutxi dira, eta egiaztatuko denez, de facto berrelkartzeak deritzenak nagusi dira. Ondorioz, lehentasuna eman zitzaien fenomenora benetako hurbilketa eman zezaketen teknikei, hau da, teknika kualitatiboetan sakondu zen.

Teknika kualitatiboei dagokienez, txosten honetako oinarria, hiru espaziotan banatzen dira: elkarrizketa biografikoak, profesionalen talde fokalak eta berrelkartzeak bizi izandakoen talde fokalak.

1) **Elkarrizketa biografikoak.** Pertsona berrelkartzaileek eta berrelkartutakoek bizitako esperientziak ezagutzeko, 22 elkarrizketa biografiko egin dira. Azterlan hau eskatu zuen elkarteak (SEI-Elkartea) profil askotariko (adina, jatorria, sexua, eta abar) berrelkartze prozesuetako protagonistei eman zien sarbidea. Ezaugarriak taula honetan laburbiltzen dira:

Taula 1. Elkarrizketa biografikoen ezaugarri nagusien laburpena

Zenb.	Elkarrizketatutako pertsonen ezaugarriak		
	Fikziozko izena	**Adina**	**Jatorria**
1	Linda	40	Venezuela
2	Anat	48	Maroko
3	Maria	42	Bolivia
4	Cristina	57	Honduras
5	Jose	29	Dominikar Errepublika
6	Sofia	22	Bolivia
7	Diana	37	Kolonbia
8	Nuria	21	Peru
9	Youssef	31	Senegal
10	Hector	25	Bolivia
11	Ana	50	Peru
12	Carmen	44	Costa Rica
13	Silvia	19	Lima
14	Roxana	50	Bolivia
15	Isaac	19	Ghana
16	Fernando	18	Bolivia
17	Flor	43	Peru
18	Valeria	31	Nikaragua
19	Fatima	38	Maroko
20	Ibrahima	22	Senegal
21	Stephen	50	Ghana
22	Agustin	20	Peru

Iturria: Norberak egina

Irakasleen begiradapean, elkarrizketak Nafarroako Unibertsitate Publikoko Gizarte Laneko Graduko "Desparekotasuna eta Batzterketa Soziala" ikasgaiko ikasle hauek egin zituzten, Ikaskuntza Zerbitzuko (I+Z) formularen bidez: Katherin Salcedo Aranzazu, Barbara Yvonne Villegas Atauje, Nerea Ortega Corcuera, Maria Miruna Palici, Laura Parra Erice, Ana Martinez Muñoz, Ana Fontecha Casado, Valeria Nedkova Karambikova, Lucia Vergara Garcia, Oihane Moreno Garayoa, Ainara Poot Sanguino, Carla Lorente Laplaza, Naroa Urrutia Irure, Lucia Lecumberri Lainez, Evelyn Sofia Romero Guachizaca, Doreina Malata Manzongani Muntu, Maria Vera Arrasate, Leyre Unzue Cumba, Rocio Arenas Juan, Ismael Salhi Zerdy eta Alice Addo Fordwour.

2) **Talde fokalak profesionalekin.** Zazpi talde fokal garatu ziren familiak adingabeekin berrelkartzeko prozesuekin harremanetan dauden hainbat esparrutako profesionalekin. Taldeen diseinuak, Talde Teknikoak eta SEI Elkarteak lagunduta, hainbat aldagai hartu zituen kontuan. Lurraldeari dagokionez, Nafarroako zona guztien ordezkaritza lortu zen. Lanbide profilei dagokienez, 2 gizarte langilek (GZL), gizarte erakundeetako 7 langilek (GEL), 7 orientatzailek (ORI), 6 hezitzailek (HEZ), migrazioen arloko 3 langilek (MIL), aholkularitza juridikoko zerbitzuko 3 langilek (AJL), zerbitzuetako 3 arduradunek (ZEA), 2 psikologok (PSI), 2 bitartekarik (BIT), ikastetxeetako 2 zuzendarik (ZUZ), pediatra batek (PED) eta boluntario batek (BOL) hartu zuten parte. Askotariko osaera hori (48 parte hartzerekin) taula honetan laburbiltzen da:

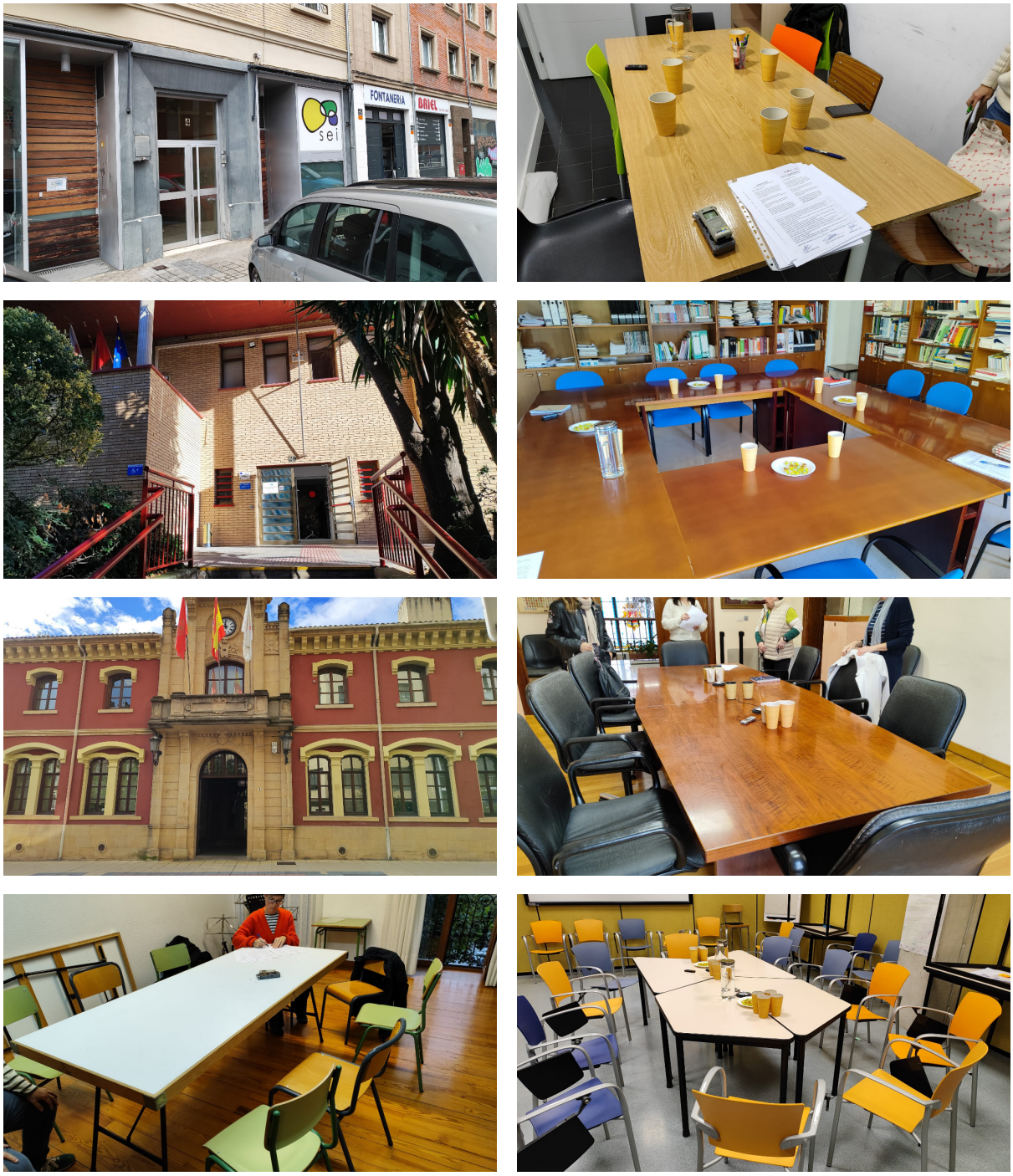
Taula 2. Profesionalekin egindako talde fokalen (TF) ezaugarrien sintesia

Izena, akronimoa eta data	Zk.	Ámbitos				
		Gizarte Zerbitzuak	Hezkuntza	Osasuna	Migrazioak	Beste arlo batzuk
SEIko profesionalak **SEITF** 2023/10/18	1				GEL	
	2				GEL	
	3				GEL	
	4				GEL	
	5				GEL	
	6					BOL
Ipar-mendebaldea Sakana-Leitzaldea **IMTF** 2023/10/26	7				MIL	
	8	GZL				
	9			GZL		
	10			GZL		
	11	GZL				
	12				BIT	
Lizarraldea **LTF** 2023/10/27	13	HEZ				
	14	PSI				
	15	GZL				
	16		ORI			
	17				AJL	
	18				MIL	
Ipar-ekialdea Pirinioa / Zangozako eskualdea **IETF** 2023/11/02	19	GZL				
	20	GZL				
	21	GZL				
	22		ZUZ			
	23			GZL		
Iruñerria **ITF** 03/11/2023	24	ZEA				
	25					ZEA
	26					HEZ
	27					HEZ
	28			GZL		
	29			ZEA		
	30			PED		
	31				BIT	
	32				AJL	
	33		ZUZ			
	34				MIL	
Tutela/Fitero/ Cadreita/Cintruenigo **TTF** 2023/11/10	35			AJL		
	36	GZL				
	37	HEZ				
	38	HEZ				
	39			GEL		
	40		HEZ			
	41	PSI				
	42			GEL		
	43		ORI			
Orientatzaileak Iruñea **OTF** 2023/11/15	44		ORI			
	45		ORI			
	46		ORI			
	47		ORI			
	48		ORI			
GUZTIRA	**48**	**13**	**10**	**9**	**12**	**4**

Iturria: Norberak egina

Taldeak Nafarroako hainbat herri eta espaziotan garatu ziren, irudi hauetan ageri den bezala:

Irudiak 3. Profesional eta protagonisten talde fokalak garatzeko espazioak

Iturria: Norberak egina

3) **Talde fokalak protagonistekin.** Elkarrizketa biografikoen testigantzak osatzeko, 2 talde fokal egin ziren berrelkartze prozesuetako protagonistekin. Alde batetik, bost nerabek osatutako talde bat (NTF) (2023/11/10) eta, bestetik, lau gurasoez osatutako talde bat (GTF) (2023/11/10).

Baliatutako teknikei eta prozesuei esker, hainbat profiletako 90 pertsonak hartu zuten parte. Lortutako materiala NUPeko ikerketa taldeak transkribatu eta aztertu zuen, eta txosten honen bidez azaldu ziren emaitza nagusiak.

III. Hurbilpen kontzeptuala

Jarraian, berrelkartzearen oinarrizko alderdi formalak/legalak azalduko ditugu labur-labur:

1. **Berrelkartzea gizarte fenomeno gisa.** Familia berrelkartzeko prozesuak pertsonak eta familiak berraurkitu eta bizikidetza berreskuratzeko aukera ematen du, geografian eta denboran zehar bereiztea eragiten duten migrazioen ondoren.

2. **Erregimen orokorrean berrelkartzea (Europar Batasunetik kanpoko herrialdeak).** Europar Batasuneko 2003/86/EE Zuzentarauak eta 4/2000 Legeak familia berrelkartzeko eskubidea arautzen dute. Eskubide hori bizileku eta lan baimena duten Europar Batasunetik kanpoko atzerritarrek dute, eta senide jakin batzuekin biltzeko aukera ematen die. Honako baldintza hauek bete behar dira: behar besteko diru sarrerak izatea frogatzea —hileko IPREMaren %150—, berrelkartzen den ahaide gehigarri bakoitzeko handitzen direnak; eta etxebizitzaren egokitasunari buruzko txosten bat edukitzea. Pertsona berrelkartzaileek berrelkartu ahal izango dituzte ezkontidea edo antzeko bikotekidea, 18 urtetik beherako ondorengoak —betiere zaintza esklusiboa edo beste gurasoaren baimena badute—, eta lehen mailako 65 urtetik gorako aurreko ahaideak ekonomikoki mendekoak direnak (berrelkartzaileak iraupen luzeko bizileku baimena izan beharko du). Berrelkartzaileak osasun laguntza ere izan beharko du Gizarte Segurantzak edo aseguru pribatu batek estalia. Berrelkartutako pertsonek lortzen duten bizileku baimenak lanean aritzeko aukera ere ematen die adinak ahalbidetzen duenean. Eta haien legezko estatusa berrelkartu dituen pertsonaren legezko estatusaren araberakoa da.

3. **EBko tokikoak berrelkartzea.** EBko estatu kide bateko herritartasuna duten pertsonek Europar Batasunetik kanpoko herrialdeetako beren senideak berrelkartu ditzakete, 2004/38/EE Zuzentarauaren arabera. Erregistratutako bikoteen ezkontideak edo harreman egonkorra dutela demostratzen duten bikoteak berrelkartu daitezke, baita 21 urtera arteko ondorengoak ere. Halaber, ezkontidearen edo bikotekidearen seme-alabak, haren ardurapean dauden familiako pertsonak, berrelkartzailearekin bizi direnak edo mendekoak direnak. Nahikoa da besteren konturako langilea, autonomoa edo ikaslea izatea, edo aseguru bat izatea, beste aukera batzuen artean.

4. **EBko herritarren zirkulazio askea.** EBko estatu kide bateko edo Europako Esparru Ekonomikoari (EEE) buruzko Akordioaren zati bateko herritartasuna duten pertsonek, egoitza Europako beste herrialde batean ezartzen badute, zirkulazio askerako eskubidea dute EBren barruan. Beste herrialde batean hiru hilabete baino gehiagoan bizi badira, herrialdean duten presentzia erregistratzeko eska diezaiekete, Erregistro Ziurtagiri baten bidez. Bestalde, EBko herritartasunik gabeko senideek, hiru hilabete igaro ondoren, dagokien administrazioan izena eman behar dute, eta Bizileku txartela lortzeko EBrekiko lotura frogatu behar dute.

5. **Arrazoi humanitarioengatik salbuespenezko zirkunstantziak direla-eta bizileku baimenaren bidez erregularizatutako berrelkartzeak.** Hirugarren herrialdeetako herritartasuna duten pertsonek eska dezakete, baldin eta delitu jakin batzuen biktima direla egiaztatzen badute —langileen eskubideen aurkakoak, edo diskriminazio astungarriak dituztenak, arrazakeria, antisemitismoa, ideologia, erlijioa, etnia, arraza, nazioa, sexua edo sexu joera, gaixotasuna edo elbarritasunagatik—; gaixotasun larriak badituzte, eta gaixotasun horietarako arreta espezializatua ezinbestekoa bada bizitzarako, eta jatorrian eskuragarri ez badago; edo jatorrizko herrialdera aldatzeak arriskua badakar haien edo familiaren segurtasunerako.

6. **De facto berrelkartzea.** Legezko administrazio bideak alde batera utzita egiten dena. Horrela, senideak turista gisa sartzen dira helmugako gizartean, eta, ondoren, administrazioari dagokionez, irregulartasun egoerara igarotzen dira.

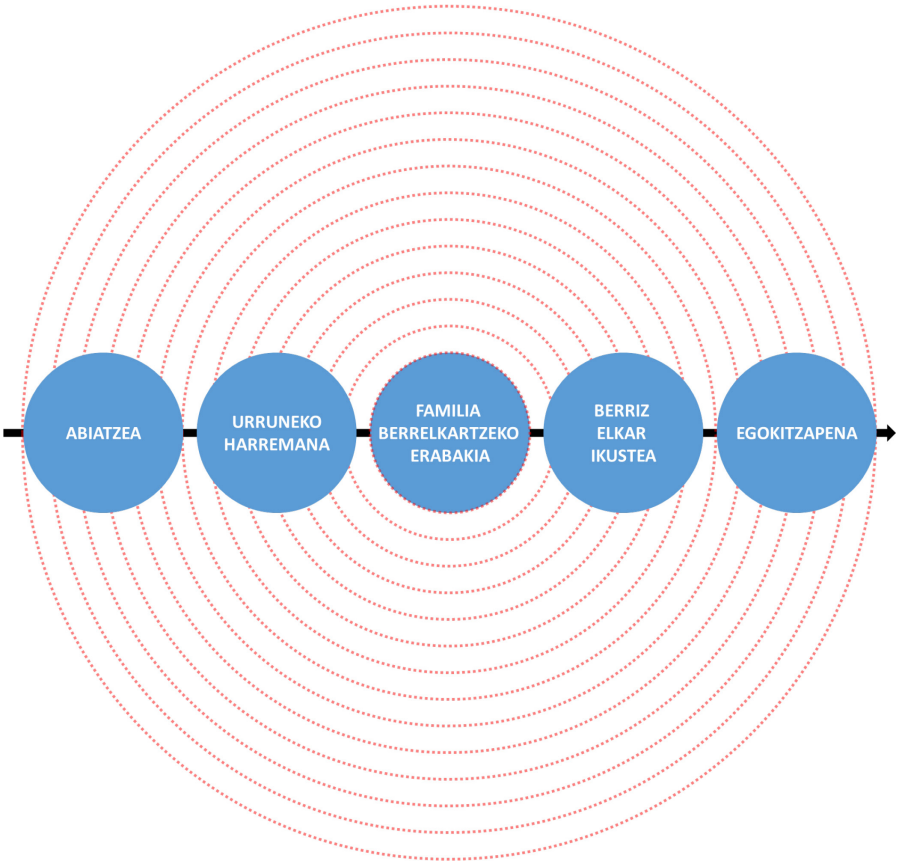
IV. Emaitzak eta proposamenak

Txosten hau hitzarmenean jasotako helburuetan oinarrituta egituratu da. Helburu horrekin, atal honetan emaitzen aurkezpena, analisia eta proposamenak konbinatzen dira. Kasu guztietan, eta lortutako material enpirikoaren bolumena eta aberastasuna kontuan hartuta, edukiak diskurtsoen hitzez-hitzezko aipuen bidez ilustratu (eta indartu) dira.

Emaitzak antolatzeko, ikerketan aurkitutako ebidentzietako bat erdigunean jartzea erabaki da (zeina, era berean, migrazio mugimenduak aztertzen dituzten ikerketekin bat datorren): berrelkartzeen izaera prozesuala. Beraz, emaitzak, hauen azterketa eta proposamenak antolatu dira berrelkartzeko prozesuetan antzeman diren bost etapa edo faseren bidez, lan enpirikotik hala ondorioztatuta. Honako hauek dira: abiatzea, urruneko harremana, familia berrelkartzeko erabakia, berriz elkar ikustea eta egokitzapena.

Grafikoan (Irudia I) ikus daitekeenez, etapak ondoz ondo lerrokatzen dira (hala ere, behin baino gehiagotan gainjar daitezke edo euren arteko mugak lausotu). Familia berrelkartzeko erabakia deritzon etapa erdigunean badago ere, azpimarratu nahi da, irudian gertatzen den bezala, horren eragina hasierako nahiz amaierako fase/etapetara hedatzen dela. Hau da, prozesua hasieratik zeharkatzen/baldintzatzen duen errealitate bat da eta eraginak prozesu osoan luzatzen dira.

Irudia 1. Azterketa proposamena bost fase/etapatan irudikatuta

Iturria: Norberak egina

Jarraian, lortutako emaitzak zehatz-mehatz zerrendatu eta aztertuko dira, irudian markatutako ibilbideari jarraituz.

1. Abiatzea

Lehen atal hau funtsezko mugarria da familia berrelkartzeko faseen eskeman nabarmendu diren bost atalen artean. Migrazio proiektua hasten duen ama edo aita abiatzen den unea da, eta alde egite hori erabakitzeko eta egiteko testuingurua barne hartzen du. Lehenik eta behin, irteeraren testuinguruak baldintzatzen dituzten egiturazko alderdiak hartuko dira kontuan, eta, ondoren, familiako kideen arteko loturetan eta esperientzia (inter)subjektiboan duten eragina aztertuko da.

1.1. Migrazioaren eragilea: «Nire fokua bera zen»

Familia berrrelkartzea migrazio prozesu zabalagoen parte da. Beraz, berrelkartzeari ekiteko, egungo migrazio fluxuen esparru orokorrean kokatu behar da, iparralde-hegoalde desberdintasunezko testuinguruan eta Ipar Global deituriko eskualdeetako mugen kontrolen baldintzapean. Adingabeak familiarekin berrelkartzea, lan honen aztergaia, familia migrazioari dagozkion prozesuetan kokatzen da.

Familia migrazioen artean, hiru mota dira ohikoenak: gurasoetako batek hasitakoa; bi gurasoak aldi berean abiatzen direna; eta seme edo alaba bat buru duena (Parreñas, 2001). Ikerketa honetan honako kasuak aztertzen dira: migrazio proiektua hasi zuten helduek beren seme-alabak berrelkartzean sortzen diren prozesuak.

Testuinguru horretan, migrazio mugimendu horien arrazoi garrantzitsuenetako bat **premiari erantzutea eta etorkizun hobea bilatzea** da. Hain zuzen ere, gurasoak irteteko arrazoi nagusietako bat jatorrizko herrialdeetan bermatzen ez diren oinarrizko zerbitzuak eskuratzeko nahia da, baina baita segurtasuna eta duintasuna bilatzea ere munduko hainbat eremutan dagoen giza eskubideen babes eskasaren aurrean (Arango, 2000; Vacchiano, 2018). Ikerketa honetan jasotako kontakizunek argi eta garbi adierazten dute gurasoen migrazioaren eragilea premia horiei erantzuteko nahia dela.

> Ez duzu behar beste irabazten bizirauteko eta familia aurrera ateratzeko. (Valeria, 31, Nikaragua)
>
> Nire herrialdea zaila zegoen, une horretan ez zegoen jatekorik […] segurtasunik eza, dena. (GTF)
>
> Nik, aita gisa […] kontuan hartzeko hiru puntu aurkitu ditut hemen: osasuna, segurtasuna eta heziketa. (GTF)

Berrelkartzea lortu duten gurasoen diskurtsoetatik erdietsitako ebidentziek adierazten dutenez, aukerak bilatzea eta etorkizun hobea nahi izatea da (Arango, 2000) helduak beste eskualde batzuetara irteteko arrazoi nagusia, eurentzat bestela pentsaezinak diren trantsituak bultzatuz.

> Etorkizun hobea bilatzea. (Flor, 43, Peru)
>
> Ez nuen pentsatu etortzeko kapaz izango nintzenik. (Ana, 50, Peru)

Ohikoa da, halaber, itzultzea helduaren hasierako esperantzaren parte izatea jatorrizko herrialdetik irtetean.

> Lan egin eta itzuli, argi asko dago. (Valeria, 31, Nikaragua)

Oro har, gainera, guraso horiek seme-alabak jartzen dituzte beren migrazio proiektuen erdigunean. Horrela, eurak dira bai sakoneko arrazoia eta bai indar iturria irteterakoan eta helmuga den gizartera heldu ondoren. Trantsitu horiek seme-alabengatik egindako sakrifizio handiarekin lotuta daude.

> Ezer baino gehiago semearengan pentsatzen nuen […] nire fokua bera zen. (Linda, 40, Venezuela)
>
> Haurrak dituzten migratzaileen helburua gure seme-alabek etorkizun hobea izatea da. (GTF)
>
> Norbera seme-alabengatik sakrifikatzen da. (Anat, 48, Maroko)

1.2. Marko transnazionala: «Etortzen nintzen, joaten, etorri eta joan egiten naiz»

Migrazio testuinguruetan familia berrelkartzeko prozesuak **transnazionalitatearen** esparruan ulertu behar dira. Nozio horrek errealitate horiek hobeto ulertzea eta behar bezala laguntzea ahalbidetzen du. Transnazionalitateak «egoera bat deskribatzen du, non, distantzia handiak izan arren eta muga nazional zorrotzak mantentzen badira ere,, harreman mota jakin batzuk globalki areagotu egin diren» (Parella & Cavalcanti, 2007:17). Elkarrekintza transnazionalek harreman ekonomikoak barne hartzen dituzte, baina baita familia eta komunitatearekiko, edo kultura, balio eta nortasunekiko lotura afektiboak ere, bi espazio geografikoren artean. Alde horretatik, prozesu dinamikoak dira denboran eta espazioan.

> Paperak atera ondoren nire herrialdera joan nintzen. Hiru hilabetean gelditzen nintzen han, etortzen nintzen, joaten, etorri eta joan egiten naiz. […] Nire seme-alabak hemen egon arte. (Roxana, 50, Bolivia)

Transnazionalitatean elementu garrantzitsua **migrazio sareak** dira, hau da, pertsonen arteko loturak, migratu dutenak eta ez dutenak lotzen dituztenak jatorrian nahiz helmugan (Parella & Cavalcanti, 2007). Lotura komunitario horiek babes erabakigarria dira migrazio proiektuetan, ondorengo testigantzetan agerian geratzen den bezala.

> Hemen lehengusina batek hartu ninduen. (Flor, 43, Peru)
>
> Migrazio prozesu bat abiarazten duzunean, faktoreetako bat da jatorrizko herrialdean kate sozialak izatea [...] lotura bat duzu hemen, norbaitekin konektatu duzu [...] gauzek hemen nola funtzionatzen duten jakinarazten dizuna. (ITF)

Baina, aldi berean, helmugako gizarteetan harrera egiten duten sare horiek ere bizikidetza zailtasunak eragin ditzakete, eta, azkenean, gune ez abegikorrak izan daitezke, are gehiago kontuan hartzen badugu testuinguru sozioekonomiko prekarioetan moldatzen direla.

> Hildakoari hirugarren egunean kiratsa dario. (Silvia, 19, Lima)

Adierazi den bezala, ikuspegi transnazionala funtsezkoa da berrelkartze prozesuetan laguntzeko, familia horiek sistema bat osatzen baitute han eta hemen. Garrantzitsua da, beraz, esku hartze (des)lokalizatu bat, aukera ematen duena, gainera, jatorrizko testuinguruetan laguntza baliabideak eta euskarri oso esanguratsu bat aurkitzeko (Fuentes, 2014; Llanas, 2013; Martinez-Rodero, 2021; Pedone & Gil-Araujo, 2016; Azcarate, 2020).

> Azkenean, familia transnazional orok ditu loturak han, hemen […] migratzen duen pertsona orok bizi du […] kasuistika askotarikoak daude […] arreta behar dutenak. (SEITF)

Erreferentzia marko horretan familia transnazional gisa sartzen dira berrelkartze prozesuetan dauden familiak. Horiek bi herrialde edo gehiagoren artean bananduta bizi diren pertsonek osatutakoak dira, baina, hala ere, lotura emozional edota finantzarioen bidez mantentzen dute harremana, eta horrekin batera, ongizate sentimendu partekatua eta unitate berekoa izatearen sentimendua sortzen dute, urrun egon arren (Bryceson & Vuorela, 2002). Hurrengo zatiek argi eta garbi erakusten dute errealitate hori.

> Hemen bederatzi anai-arreba gara, baina batzuk Senegalen bizi dira, beste batzuk hemen bizi gara […] Nirekin etxean bi bizi dira […] ama joan eta etorri egiten da. (Youssef, 31, Senegal)

> Lehenengo ama etorri zen, gero urte batzuk pasatu ziren, aita etorri zen. (Hector, 25, Bolivia)

Era berean, familia transnazionalek **askotariko migrazio proiektuak eta ibilbideak** eratzen dituzte; beraz, oso heterogeneoak dira. Arrazoi kulturalek eta, bereziki, estratifikazio sozialak eragin dute hori. Baina familia transnazionalen aniztasuna, neurri handi batean, Europar Batasuneko migrazio politika murriztaileei zor zaie, eta politika horien ondorioak aurrerago aztertuko ditugu. Oraingoz aurreratuko dugu migrazio legeek luzatu egiten dutela pertsona helduen eta adingabeen arteko banantze denbora, behartu egiten dutela zein pertsona berrelkartuko diren hautatzera, eta baldintzatu egiten dituztela bizikidetza moduak eta zaintzaren antolaketa, migrazio proiektuaren bideragarritasuna, denboren hautaketa eta familia unitateak osatzen dituzten pertsonen ongizate ekonomiko eta mentala (Pedone, Agrela & Gil-Araujo, 2012; Fuentes, 2014; La Spina, 2019). Horregatik, beharrezkoa da begirada eurozentratua saihestea, hau da, familiaren eredu unibertsal edo naturaltzat familia nuklear eta heterosexuala hartzen duena, edo hori definitzeko elementutzat, etxe berean bizitzea. Gainera, berrelkartzeko prozesua ez da beti prozesu lineala izaten, nahitaez Europan amaitzen dena.

> Sei urte migratzen, Ekuadorren egon naiz, Perun eta Txilen […]. Espainian, badauzkat jada 4 urte eta zenbait, eta seme-alabekin berrelkartzea duela urtebete izan zen. (GTF)

> Ez, hasieran Alemaniara joan nintzen eta ondoren lau urte eta erdi, zera zen... Pixka bat zaila nire herrialdera itzultzea, paperak aurkitzea. Neure baitan, herrialdetik alde egin behar dut eta paperak egiteko aukera ematen duen herrialde bat bilatu. Horregatik etorri nintzen Espainiara 2007an. (Stephen, 50, Ghana)

Bestalde, lan kualitatiboaren emaitzek eta literatura espezializatuak erakusten dute familia horien egoera transnazionala ez dela puntuala, ezta fase bat ere, baizik eta desberdintasun globalaren eta harrera gizarteetan familia berrelkartzeak arautzen dituzten legeen ondorio bat. Alde horretatik, hurrengo lekukotasunean jasotzen den bezala, saihestu egin behar da prozesu horiek naturalizatzea edo kulturalizatzea, premia baita migrazio prozesuak bultzatzen dituena, eta ez tradizioa edo ohitura.

> Ez da zerbait kulturala bezalakoa, da premiazkoa bezalako zerbait. (Ibrahima, 22, Senegal)

Hala ere, garrantzitsua bada ere erredukzionismoak saihestea eta familia transnazionalen ibilbideen heterogeneotasunaren berri ematea, uste dugu lan honetan proposatzen den berrelkartzearen faseen eskema bereziki tresna baliagarria dela prozesu horiek tokiko baliabide publikoetan laguntza eskaintzeko.

1.3. Migrazio politikak: «Hemen egotea paperik gabe […] oso, oso, oso gogorra da»

Hasiera batean **immigrazioa** termino ekonomikoetan arautzen bazen, azken hamarkadetan, **integrazio gai gisa** ikusten da migrazio politiketan, eta familia ikuspegi horretan funtsezko elementua da (Pedone & Gil-Araujo, 2016). Alde horretatik, 2003/86/EE Zuzentarauak familia berrelkartzeko eskubidea arautzen du, familia bizitza babesteko, batez ere adingabeen kasuan; izan ere, «egonkortasun soziokulturala sortzen laguntzen du, hirugarren herrialdeetako herritarrak Estatu kidean integratzea errazteko, eta horrek, bidenabar, ekonomia eta gizarte kohesioa sustatzeko aukera ematen du» (2. artikulua eta 3.1 artikulua).

Merkatuak eta komunikazioak globalizatzen ari diren garai batean, migrazio politiken bilakaerak, aldiz, mugikortasuna gero eta gehiago murriztu du, nazio-mugen kontrola dela eta. (Parella, 2022). Hala, migrazio arauek izugarri **baldintzatutako familia estrategiak** topatzen ditugu, eragina baitute bai berrelkartze prozesuen iraupenean/abiaduran, bai familia sistemen osaeran.

> Erabakia horrela izan zen. Nik esan nien: «Ni banoa, ni banoa..., zuek atzetik joango zarete, ni etorriko naiz bila». Ustez, nik 6 hilabete tardatuko nituen. Eta, begira, 4 urte izan ziren bila joan nintzenerako. (GTF)

> Hor nenbilen, alaba ekartzea erabaki […] ala semea ekartzea. (Carmen, 44, Costa Rica)

Horri **migrazio politiken inpaktuaren** beste ondorio batzuk gehitzen zaizkio. Adierazi dugun bezala, araudia gogortzen joan da Europan eta Espainian (La Spina, 2019), baina, gainera, **jatorriaren arabera, betekizun oso desberdinak** ezartzen ditu familia berrelkartzeko. Nahiz eta malguagoa den EBko estatuetako nazionalitatea duten pertsonentzat, hirugarren herrialdeetako nazionalitatea dutenen kasuan, lehenik eta behin exijitzen du berrelkartzeari ekin baino urtebete lehenagotik berrelkartzaileak bizileku eta lan baimenak izatea. 4/2000 Lege Organikoaren ondorioz, pertsona horiek **erregularizazio prozesu luze eta zailei** egin behar diete aurre. Beraz, guraso gehienek seme-alabekiko banantzea luzatu egin behar izan dute, harik eta erregularizatzea eta nolabaiteko egonkortasun ekonomikoa izatea lortu duten arte. Lekukotasunek behin eta berriz azpimarratzen dute administrazio irregulartasuneko egoeran bizitzea gogorra dela, eta profesionalek berretsi egiten dute hori, horri lotutako babesgabetasuna ere azpimarratuz.

> Hemen egotea paperik gabe, egia esan oso, oso, oso gogorra da. Eta jendeak ematen duena hemen, igual, hamar urte familia ikusi ezinean, hamar urte emaztea ikusi ezinean, zure sema-alabak, maite dituzun etxekoak, ba oso gogorra da. (Youssef, 31, Senegal)

> Jendea mantra honekin etortzen da: “Ni nator nire bizitza hobetu nahi dudalako, baina seme-alabak ekarri nahi ditut ja jaioterritik”. Lehenengo, zuk hemen 3 urte eraman behar dituzu egoera irregularrean […] erregularizatutakoan urtebete itxoin behar da, eta ja berrelkartze bati buruz hitz egiteko prest egongo gara. (ITF)

> Erregularizazioa da modu bat gutxienez laboralki exijentzia minimo batzuk jartzeko, porke bitartean zaude saldua. Saldua. Nagusiak hau esaten du? Pues amen, amen. (IMTF)

1.4. Genero transbertsaltasuna: «Amak askoz ahituago daude»

Diagnostikoaren emaitzek erakusten dutenez, genero aldagaiak dimentsio gehienetan zeharkatzen ditu berrelkartze prozesuak, denboran zehar, jatorrian eta helmugan, maila estrukturalean eta pertsonalean, eta inpaktu diferentziala eragiten du. Horregatik, berariaz aztertu behar dela uste dugu.

Lehenik eta behin, generoa garrantzitsua da **migrazio proiektuaren buru** emakumea edo gizona den. Horren harira, aipatzekoa da migrazio azterlanetan genero ikuspegia txertatzeak aukera eman zuela migrazio fluxu jakin batzuen feminizazioa identifikatzeko, bereziki Erdialdeko eta Hegoaldeko Amerikatik zetozenena (Pedone, Agrela & Araujo, 2012; Pedone & Gil-Araujo, 2016). Beste batzuk, hala nola Afrikako eskualdeetatik datozenak, gizonezkoek hasten dituzte maizago.

> Izan ere, oso desberdina da aita etortzen denean eta ama han gelditu seme-alabekin eta lotura mantentzen denean, eta aldiz benetan ama denean migrazio prozesu horretan bakarrik dabilena […]; ez dauka zerikusirik. (ITF)

> Saharaz azpiko Afrikatik edo Magrebetik datozen pertsonez ari garenean […] gizona da […]; hasten du migrazio prozesua eta egonkortuta dagoenean […] emaztea ekartzen du. (ITF)

Genero dimentsioarekin lotutako beste ebidentzia bat da emakumeak buru dituzten **guraso bakarreko familien** kopuru handia familia berrelkartzeko prozesuetan.

> Dauzkagun gure familietatik […] gehienak amak haurrekin, e? Bikoteak gutxiago. Amak seme-alabekin. Guraso bakarrekoak. (ITF)

Familia transnazional horiek, gainera, **zaintza kate globalak** sortzen dituzte. Zaintza transnazionala sostengu eta laguntza truke bat da, espazioan zehar, denboran zehar eta nazio-estatuaren mugak zeharkatuz zirkulatzen duena (Baldassar, Baldock & Wilding, 2007). Lotura transnazional horietan inplikatutako emakumeek funtsezko zeregina betetzen dute euskarri ekonomiko eta afektiboko jardunbideetan, jatorrian eta helmugan, zaintza kate globalak osatuz (Hochschild, 2001; Parreñas, 2001).

Horrela, gizarte industrializatuetan, klase ertain eta ertain-altuko emakumeek enplegu kualifikatu eta egonkorrak lor ditzakete, besteak beste, haien etxeetan lan erreproduktiboa etxeko langile gisa beren gain hartzen duten emakumeei esker. Emakume horiek, era berean, beren jatorrizko herrialdeko familiako edo komunitateko beste emakume batzuen esku uzten dituzte bere lan erreproduktiboa.

> Espainiara etorri nintzenean han geratu zen nire lau seme-alabekin […] Berak hazi ditu eta eurek nire ama ikusi dute euren ama bezala. (Flor, 43, Peru)

> 20 urteko lan bizitza izan dut […] Bueno, eta hemen daukadana, zerikusirik ez duena, zaharrak zaintzen eta zera…, garbitzen. (Roxana, 50, Bolivia)

Ildo horretan, esan daiteke emakume horiek atzean uzten dituztela «(babesteko) beren seme-alabak, beste batzuen seme-alabak babestuz» (Novales, 2015:237). Nolanahi ere, nahiz eta paradigma aldaketa egon “ogia irabazten duenaren” figurarekiko (familiaburu izatera pasatzen diren emakumeak dira), hainbat autoreren arabera, rol aldaketa erlatiboa da, lan erreproduktiboetan jarraitzen baitute (Ledo Garcia, 2014).

Emakume horiek helmugako gizartean lanean aritzen dira, ikusten dugunez, **sexuaren arabera bereizitako merkatu** batean (Hervias, 2012; Pedone & Gil-Araujo, 2008), eta horrek prekarietate eta kalteberatasun baldintzen eraginpean jartzen ditu —berrelkartzea guztiz baldintzatzen duena—.

> Adierazten dute gogorra dela, izugarrizko ordu piloa ematen dutelako lanean, baldintzarik gabe, baina diru sarrera bat izatea dute apustua hain zuzen […] ahalegin ekonomiko hori egiten dute berrelkartzeko. (LTF)

> Amak lan egiteari utzi zion 3 bat hilabetez, lanean zegoen fabrikak ez zeukalako lan asko edo […] lanik gabe gelditu zen, eta berak esaten du […] nire amak negar eta negar egiten zuela. (NTF)

> Eta, ba, aurkitu zuen lan hori barneko gisa […] eta ia ez dugu ematen harremanetan […] larunbatak baino, goizetik eta gauean, eta ja igandeetan gauez sartzen da berriz. (NTF)

Bestalde, joan zen hamarkadako krisi ekonomiko sakonaren eragina ere desberdina izan da, bereziki Hego Amerikako jatorria duten familia transnazionalen kasuan; izan ere, jatorrizko herrialdeetara itzultzeak eragin handiagoa izan du gizonengan, eta emakumeek hartu dute beren gain migrazio proiektuei jarraipena emateko eta jatorrizko eta harrerako herrialdeen artean familia konponketa berriak negoziatzeko erantzukizuna (Hervias, 2012).

Era berean, garrantzitsua da kontuan hartzea prozesu horiek testuinguruaren araberako genero sistema malgu edo ez-malguen markoan gertatzen direla, halako moldez non **desberdintasuna, genero arauak edo genero indarkeria** sarritan baitaude amak jatorrizko herrialdeetatik irteteko arrazioen artean (Novales, 2015). Maiz, bikoteko edo elkarbizitza egiten duen familiako gatazkekin izaten du zerikusia, eta, askotan, genero indarkeriako egoerekin. Peñas & Martinez (2017) bat datoz esatean genero indarkeriako egoeretatik eta familiako gatazketatik ihes egitea arrazoi ohikoa izan ohi dela migrazio proiektuan, seme-alabei etorkizun hobea eskaintzeko nahiarekin batera.

> Hona etorri naiz ikastera eta baita babes gehiago izatera ere emakume gisa, ze hemen emakumeak babestuago daude. (Anat, 48, Maroko)

> Genero indarkeriatik ihes egiten duten emakumeen proportzio handi bat dago. […] Eta arazo izugarri inportante bat dago: aitaren baimena lortzea hura [adingabea] ateratzeko. (ITF)

> Pentsatzen dut amak askoz birrinduago/akituago/okerrago daudela aitak baino […] Askotan fisikoki, leher eginda daudelako. Psikologikoki, hautsita daudelako. (OFT)

Azkenik, genero arauei dagokienez, aipatu behar da herrialde batzuetan ama horiekiko halako aurreiritzi bat badagoela, beren seme-alabak abandonatzearen errua egozten baitzaie, eta nolabaiteko **estigmatizazioa** ere badago **migratzen duten amei** leporatzen baitzaie etxeak —eta herrialdea— uztean gizarte endekapena eta gatazkak sustatzen dituztela, eta horrekin batera, belaunaldi gazteen sozializazioa eta hezkuntza kaltetzen (Ekuadorri buruz: Pedone & Gil-Araujo, 2008; Kolonbiari buruz: Echeverri, Pedone & Gil Araujo, 2013; Errumania, Moldavia eta Ukrainari buruz: Vianello, 2016).

> Ni... gustatuko litzaidake hemen bizitzea Espainian nire herrialdean baino hobeto. Ama ezkongabea naizenez, ez dut berriz sufritu nahi han. Izan ere izugarri sufritu dut jada han. (Fatima, 38, Maroko)

> Sekula ez zuten sinetsi beraregan (ama), eta, ba, sekula ez zioten lagundu ere egin bidaiatzeko. Han latza zelako, zeren eta nire aitak ez baitzuen gure ardura hartzen (neskak). (NTF)

Aurreiritzi hori, era berean, aintzat hartzen da Europako gizarteetan; immigrazioaren eragile integratzaile nagusia familia izateak zera naturalizatzen du, alegia migratzen duten emakumeak direla immigratutako gazteen sozializazioaren erantzule haien ama direnez gero —eta errudunak, gatazkak sortzen direnean—. Hala ere, horrek talka egiten du emakume horiek Europako gizarteetan langile gisa sartzeko eskaerarekin –sektore debaluatuetan, kualifikatugabeetan, feminizatuetan eta kontziliaziorako baliabide publikorik gabekoetan–, eta **paradoxa konponezin** batean kokatzen ditu.

Ildo berean, etorkinak erruduntzat jotzen dituen beste diskurtso bat helmugako gizartean sortutako aberastasuna kanpora bidaltzearen salaketa da. Ama transnazionalak ere dilema horretan harrapatuta geratzen dira; izan ere, gehienentzat, transnazionalitatea nahitaezkoa da, ez aukera gogokoena.

> Ez badute nahi guk dirua bidaltzea gure herrialdera, orduan utz diezagutela gure seme-alabak ekartzen. (Roxana, 50, Bolivia)

1.5. Lehenengo banantzea: «Agurtu izan banintz, ez nator»

Orain, honaino ikusitako egiturazko elementu guztiek familia transnazionalen esperientzian duten eragina aztertuko da, batez ere adingabeen kasuan. Nahiz eta helduek emigratzen duten bizi baldintzak hobetzeko eta aukerak eta garapena lortzeko, azpimarratu behar dugu migrazioa familia horien errealitateak eraldatzen dituen prozesu bat dela, eta eragin desegonkortzailea duela (Achotegui, 2009; Rodriguez-Izquierdo, 2010; Tizon, 2013; Novales, 2015).

Horrela, transnazionalitateak eragina du adingabeek jasotzen dituzten harremanen eta tratuaren kalitatean, eta haien garapena baldintzatzen du (Novales, 2015). Familia loturen aldaketa sakona da, distantzian sortu eta mantendu behar dituztelako loturak.

Gurasoak beren herrialdetik irteten direnean, berrelkartzeko prozesu zabalaren barruan, funtsezkoa da **abiatzeari** eta **agurrari** nola heltzen zaien, eta baita zer-nolako familia kontakizuna eraikitzen den ere. Egile asko bat datoz aldaketa egoerak adingabeei adinaren eta gaitasunaren arabera behar bezala azaltzearen garrantzian, migrazio prozesua errazago bizi dezaten. Are gehiago, amaren edo aitaren joatea traumatikoa izan daiteke —edo ez—, seme-alabak migrazio proiektuari buruzko erabakien partaide egiten diren mailaren arabera (Novales, 2015; Peñas & Martinez, 2017; Mazzucato, 2015).

Hainbat esparrutako profesionalez osatutako talde fokaletan, argi eta garbi identifikatzen da zein latza den agurra helduentzat, eta zenbateko eragina duen ondoren prozesu osoan, bereziki adingabeengan.

> Ama batzuk ezkutuan joaten dira, ez diete esaten seme-alabei haiengandik banantzeko une horren beldurrez. (TTF)

Ildo horretan, errealitate hori bizi izan dutenen lekukotasunek familiaren migrazio proiektuari hasiera ematen dion dilema horren konplexutasuna adierazten dute.

> Agurtu izan banintz, ez nator. (Cristina, 57, Honduras)
>
> Bi urterekin utzi nuen. (Maria, 42, Bolivia)
>
> Ba, ama etorri zen eta ni esnatu ninduen […] eta esan zidan joan egin behar zuela. Eta nire ahizpatxoari musu bat besterik ez zion eman kopetan, eta esan zion asko maite zuela eta joan egin zen. (NTF)

> Bai, abisatu zidaten, baina txikia nintzenez, igual ez nuen ulertzen zertarako. (Hector, 25, Bolivia)

> Ia ez naiz akordatzen ezertaz […] bizitza guztitik, bakarrik dakit ama hemen dagoela. Ez naiz akordatzen nola etorri zen, ze […] artean oso txikia nintzen eta ez nekien ezer. (NTF)

Amaren errua edo seme-alaben abandonu sentimendua behin eta berriz agertzen dira banakako eta taldeko kontakizunetan. Hurrengo ataletan, sentimendu horiek familia berrelkartzeko fase edo etapetan dituzten ondorioetan sakonduko dugu.

Argi dago, beraz, banantzea mingarria dela joaten direnentzat eta geratzen direnentzat, kostu emozionalak dituela, eta egokitzeko mina eta estresa eragiten dituela (Novales, 2015). Hain zuzen ere, **familia sistemako dolua** oso presente egongo da, behin eta berriz, migrazio prozesuetan eta familia berrelkartzeko prozesuetan. Dolua dira «prozesu psikologiko batzuk, galeraren inpaktu afektibo eta kognitiboarekin hasita, subjektuaren barneko eta kanpoko errealitate berria onartzearekin amaitzen direnak» (Tizon, 2013:20). Migratzen duen pertsonarentzat bere familia taldetik desozializatzeko arriskua dago, haiekin egunero elkar ikusi eta bizitzeari uzten diolako, lana eurentzat egin arren. Adingabeen kasuan, ohikoa da tristura eta mina izatea, nabarmenagoa banantzearen lehen urteetan, nahiz eta seme-alabek argi eta garbi jakin zergatik migratu zuten gurasoek (Peñas & Martinez, 2017; Bonizzoni & Leonini, 2013).

> Nik ez nuen nahi ama joaterik, eta superfuerte besarkatu nuen eta ez nuen nahi joaterik. (NFT)

> Nire amak […] ez zidan ezer esan, eta, ba, etorri zen ni lo nengoenean. Eta hurrengo egunean […] ez zegoen gehiago. Eta, ba, hortik hasi nintzen negar eta negar, eta ba, gelditu nintzen gaizki. (NTF)

> Nik ulertzen nuen nire ama […] Nik beti esaten nion berak bazeukala etortzea beste herrialde batera guri laguntzeko, baina gutxienez itxoiteko nire ahizpatxoa pixka bat handiago egon arte. (NTF)

Gainera, trantsituan dauden helduek seme-alabengandik bananduta egotearen doluari dolu handiago baten esparruan egiten diote aurre: migrazio doluari. Ezaugarri hauek ditu: partziala eta errepikakorra da, eta haurtzaroan barneratutako elementu soziokulturalei eragiten die (Achotegui, 2009; Achotegui et al. 2017; 2021). Hala, pertsona aldi berean galduz doa lehen mailako harremanak, hizkuntza, kultura, lurra, estatus soziala, talde etnikoarekiko harremana eta abar.

> Norbera horrela datorrenean […] ez duzu imajinatu ere egiten zeri egin behar diozun aurre […] lehenengo egunek itzultzeko gogoa ematen dute, hain zailak izan ziren. (Cristina, 57, Honduras)

> Abendu bat hemen, alde guztietara begiratzen nuen eta negar egiteko gogoa ematen zidan […] abenduan han […] denok elkarrekin, eta auzoko guztiak, eta zalaparta, eta elkarbanatzea, eta hemen nolabait akoitza bere etxean egotea da. (GTF)

1.6. Proposamenak

Jarraian, fase honi atxiki dakizkiokeen proposamenak adierazten dira (foku taldeetan lortutako literaltasunarekin batera):

1) Sexu abusuak eta genero indarkeria jasateko probabilitate handia duen biztanleriari (amak) arreta emateko baliabideak aurreikustea.

> Latinoamerikako emakumeek […] gehienek abusuak jasan dituzte haurtzaroan […]. Nik uste hor sexu abusuaren fokua […] askoz gehiago zehaztu behar dela populazio horretan. (ITF)

2) Helduek iritsitakoan hizkuntza ikasi ahal izateko baliabideak. Jatorrian egiteko aukera.

3) Gizarte Zerbitzuetan psikologoa egotearen premia.

> Badakigu badatozela eta badakigu nola dauden […] inportantea da jokabideak oinarritik aurreikustea, ze agian ez dute izan behar osasun mentalaren bitartez, izan behar dute aurreko maila batean. (ITF)

4) Migrazio dolua sistematikoki laguntzea Gizarte Zerbitzuetatik.

5) Baliabideak dezentralizatzea Nafarroan.

> Hurbilekoena, Zangozara joatea; helduentzako hezkuntza Zangozan dago. Eskaintzen zigutena, Hezkuntzatik esaten ziguten, zen Zangozara joan zitezkeela […] Baina ezinezkoa dute haiek Zangozara joatea […] apuntatu baliabiderik eza, oso inportantea da eta. (IETF)

2. Urruneko harremana

Atal honetan, berrelkartzearen denbora eskemaren bigarren faseari heltzen zaio. Adingabeen eta gurasoen arteko banantzealdia da, hau da, harremana distantzian. Banantzearen baldintzak eta horrek familia dinamiketan eta haurren ongizatean dituen ondorioei gehien eragiten dieten alderdiak aztertzen dira hemen.

2.1. Migrazio legeen eragina banandutako denboran: «Itxoin egin behar duzu»

Egiaztatu den bezala, Ipar Globalaren migrazio politiken ondorio zuzenenetako bat da **transnazionalitatea kronifikatu** egiten dutela familietan. Ildo horretan, gurasoen eta ondorengoen arteko banantze luzea, hein handi batean, pertsona helduek egonkortzeko eta erregularizatzeko duten zailtasunaren ondorio da, baina baita araubide orokorrean familia berriz elkartzeko legezko baldintza zorrotzak betetzeko zailtasunaren ondorio ere (Gonzalez-Ferrer, 2019; SEI, 2021b). Oztopo horien beste ondorio batzuk, berrelkartzearen gogoz kontrako atzerapenaz gain, hauek dira: modu irregularrean berrelkartzeko erabakia hartzea, berrielkartzea bertan behera uztea —batzuetan aldi baterako, beste batzuetan behin betiko—, eta jatorrizko herrialdean edo beste herrialde batzuetan berrelkartzea. Gai hori berrelkartzeko erabakiari buruzko atalean garatuko dugu. Nolanahi ere, ebidentzia enpirikoak sendoak dira baldintzatzaile horiei dagokienez.

> Berrelkartze bat egin nahi duen pertsonak, jakina, Espainian erregulatuta dagoen pertsona izan behar du […] eta hori ere prozesu konplexua da. (LTF)

> Zainketen arloan diharduten emakumeak, eta gehienetan haiei esaten diegu: «Lau urte itxaron behar duzu […] adingabeak ekartzeko». (ITF)

> Haurrak utzi zituzten bi, hiru urterekin eta hona heldu dira zazpi edo zortzirekin […] edo baita gehiagorekin ere. (IETF)

> Pentsatu nuen iristean... berehala ekarriko nuela semea. (Linda, 40, Venezuela)

> Nire amak bidaiatu zuen bi urte nituela […] ia-ia ez nuen ezagutzen. Orduan, bera hemen bizi izan da beti eta ni han. (Sofia, 22, Bolivia)

> Lau urte galtzea da […] bizitza erdia kendu balidate bezala […] une horietan ez egotea gogorra izan da niretzat. Eurentzat ere bai. (GTF)

Banandurik egondako urteetan, eta gurasoen abiatzearen eta agurraren inguruko bizipenekin bat, **seme-alaben egoera hobetzeko** arrazoia helduleku bat da distantziak eragindako sufrimenduaren erdian.

> Semeak indarra ematen zidan, berak esaten zidan: «Ama ez etorri, ama gelditu hor, ama asko borrokatu zinen honengatik». (Linda, 40, Venezuela)

Beste kasu batzuetan —gogora dezagun askotariko migrazio estrategia eta ibilbideak daudela—, helduen helburua izango da helmugako gizartean herritartasuna lortzea, EBko herrialdeetako herritarren senideak berrelkartzea errazagoa eta malguagoa baita. Hala ere, horrek, askotan, are banantze tarte luzeagoa eskatuko du.

> Nire ama, hasieratik, lan bat lortu zuenetik hemen, dokumentazioa egiten hasi zen […]. Berak nahi zuen hona etortzea nazionalitatearekin. Orduan, iraun zuen denbora pila bat. (NTF)

> Bost urtean egon behar dugu bizitzeko baimenarekin […]. Orduan, ateratzen duzu urtebeterako ematen duten hori, gero berritzen duzu bi urtera eta gero, bostera […] jada eskatu daiteke herritartasuna. (Maria, 42, Bolivia)

Oro har, agerikoa da urrunetik guraso lanak egin ahal izatea izugarri zailtzen dutela **egiturazko baldintza aurkakoek**: administrazio egoerak, laneko zailtasunek, zailtasun ekonomikoek, egoitza arazoek, bakartze sozialak eta, ondorioz, gurasoen ongizatea okertzeak.

> Lehenengo lana topatu nuenean izan zen gehien erabaki nuena itzultzea […]; nire historian izan dudan esperientziarik lazgarriena izan zen. (Cristina, 57, Honduras)

> Herrialde batean nago kanpoan eta sentitzen naiz […] sekula familiarik, ikasketarik, ezer izan ez duen izaki bat bezala […] esaten dugun bezala… oso pobre […] Sentitu dut […] nolabaiteko pobretasun bat. (Linda, 40, Venezuela)

> Sekula ez nuen pentsatu zabor edukiontzi batera hurbilduko nintzela jateko zerbait hartzera (ahots dardartiarekin). Sekula ez, sekula ez. (Linda, 40, Venezuela)

Berrikuspen bibliografikoak adostasun handia erakusten du aipatutako egiturazko faktoreei erreparatzean. Bereziki, oso garrantzitsua da ama immigratuek helmugako gizarteetan aurkitzen duten lan merkaturako sarbide mota; izan ere, lan baldintzek eta diru sarrerek eragina dute distantziatik amatasunari eusteko ahaleginean nahiz seme-alabak bisitatzeko aukeran (Mazzucato, 2015; Novales, 2015).

> Ez genuen komunikazio jarraia, egunero, askotan egon bainintzen ezin nuela hitz egin [...] Ni psikiatran egon nintzen, psikologoarenean [...] hilabeteetan [...] postazko kontaktu bat besterik ez zidaten mantentzen. (Linda, 40, Venezuela)

Legezko estatusak gurasoen eta adingabeen arteko harremanean duen **eragin negatiboa**, distantzian, asko aztertu den beste faktore bat da. Gurasoak helmugako gizartean egoera irregularrean edukitzea lotzen da urrunetik hazi eta hezteko jardunbide okerragoekin, eta seme-alabekiko harremanaren kalitatea txartzen du, nahiz eta hori aldatu egiten den testuinguru bakoitzeko migrazio politiken ezaugarrien arabera (Mazzucato, 2015).

> Edozein egunetan poliziak gelditu egin zaitzake eta paperak eskatu. (Youssef, 31, Senegal)

> Nire errealitatea hemen ezkutatzea zen, ez zen esatea nola nengoen benetan. (Linda, 40, Venezuela)

> Nik begiratzen nion polizia bati eta niretzat zen… Bua, larritasun izugarri bat! (Cristina, 57, Honduras)

Horrela, bada, migrazio irregularraren egoerak, aurkako lan baldintzek, lan munduan sartze zailak, baina baita **bakartzeak eta bakardadeak** ere, erasan egiten diote amaren ongizateari eta amatasun jardunari (Mazzucato, 2015; Mazzucato eta Dito, 2018), bereziki zainketen sektorean lan egiten duten emakumeen kasuan —are gehiago barne erregimenean badaude—.

> Ni etorri nintzenetik, ba, lanera, eta egon naizenez beti barne erregimenean, ba ez… ez dut izan harremanik horrela beste pertsona batekin. (Cristina, 57, Honduras)

> Ni etxetik lanera, eta nire seme-alabak, eta ez daukat lagun askorik, ezagunak dauzkat… baina kaixo esan eta horrelako gauza bat. (Valeria, 31, Nikaragua)

> Hona iritsi nintzenean, sentitu nuen auzokidea izateko premia, edonor, ze… bakar-bakarrik nengoen. Bakar-bakar-bakarrik. (Linda, 40, Venezuela)

> Topatzen diren baldintzetan, bakardadea ikaragarria da, leku batzuetan […] baserri batera, ezagutzen ez duzun leku batera, inorekin kontakturik ez duzuna. (IMTF)

Ildo horretan, kontuan izan behar dugu Espainian **emakume etorkinek duten ahulezia** handiagoa; izan ere, gehienek gizonek baino soldata txikiagoak jasotzen dituzte , eta ezkutuko enpleguak, partzialtasunak, behin-behinekotasunak, lanpostuen arteko txandakatzeek eta kualifikatu gabeko enpleguek gehiago erasaten diete (Hervias, 2012). Hain zuzen ere, «laneratze bereiziak sortzen ditu gizarteratze bereiziak ere» (Pedone & Gil-Araujo, 2008:20).

> Atzerritarra izateak gauza asko egitea ere eragozten dizu […] lehenengo, lana egin behar dudalako mantentzeko […] matrikula, estudiatu… ezin da […] utzi egin dut… Ametsa izaten jarraitzen du. (Anat, 48, Maroko)

> Nik soldatarekin alokairua ordaintzen dut […] Zer geratzen zait haien gauzetarako? (Diana, 37, Kolonbia)

Gainera, helmugako gizartean **ikasketak homologatzeko zailtasuna** beste oztopo handi bat da etorkin askorentzat, eta hori argi eta garbi agertzen da amen kontakizunetan. Elementu hori garrantzitsua da, gainera, halaber, dolua larriagotzen duelako eta denboran zehar familiaren migrazio proiektua baldintzatzen duelako.

> Itxaropen handiak nekartzan honako, […] aurrera irten ahal izateko […] nire karrera homologatzeko. (Carmen, 44, Costa Rica)

> Gurasoen titulazioa ere […] sekula ez da iristen, tituluaren homologazioa sekula ez da iristen. (LTF)

> Pertsona horien bizi proiektu horiek hor gelditzen dira […] hor gelditzen dira […] Eta […] itxaropen asko helarazten diezu seme-alabei, nik ezin izan dudalako. (LTF)

Atal honetan aipatutako guztiak, aurrerago ikusiko dugun bezala, familia transnazionalek jada bizi dituzten egoera delikatuak tentsionatu egingo ditu berrelkartzearen hurrengo faseetan.

2.2. Estrategia eta lotura transnazionalak: «Familia hedatu batean bizi ginen»

Aniztasun handia dago **transnazionalitatea planteatzeko eta bizitzeko moduari dagokionez**, gurasoen eta ondorengoen arteko banantzea tarteko denean. Azterketa honetan, harrera gizarteen baldintza normatibo, sozial eta ekonomikoak berrikustea lehenetsi dugu, heterogeneotasunaren irakurketa kulturalista batean sakondu beharrean. Argitalpenen berrikuspena bat dator puntu honetan, aurretik adierazi den bezala: familiek burututako estrategien aniztasunak neurri handi batean erantzuten die migrazio eta berrelkartze politiken gogortasunari, Europako herrialdeen lan merkatuaren ontasunaz/etsaitasunaz duten pertzepzioari, *de facto* berrelkartzeko aukera baloratzeko moduari, familiako kide bakoitzarengan ikusten dituzten integrazio/baztertze aukerei, edo inguruko herrialdeetako migrazio eta integrazio politikei (Beauchemin et al., 2015.; Gonzalez-Ferrer, 2020). Azken batean, transnazionalitateari eta berrelkartzeari buruzko familiako eta komunitateko erabakiak ezin dira bereizi legezko eta egiturazko baldintzatzaile horietatik, nahiz eta alderdi kulturalek ere erasaten dieten.

Horren adibide bat da munduko hainbat tokitan familia zabalaren izaera eta pisua nola interpretatzen dugun: kultura berezitasuntzat har daiteke, edo baldintza txarretan bizirauteko ezinbesteko egituratzat.

> Ni izebarekin egon naiz, bizi guztian, eta, ez dakit, betidanik zaindu nau, eta deitzen diot… deitzen diot ama. Baina nire amari ere bai, hari ere ama deitzen diot. (NTF)

Gizarte edo komunitate baten familia antolatzeko moduek, beraz, eragina dute jatorrian geratzen diren adingabeengan, behin gurasoak migratu dutelarik. Ghanan, Nigerian eta Angolako haurren ongizateari buruzko azterlanek —gurasoak migratu ondoren— adierazten dutenez (Mazzucato et al., 2015), jatorrian zaintzeaz arduratzen diren pertsonak izebak edo osabak direnean, ez da ikusten adingabeen osasun eta ongizate egoera okerragoa denik seme-alabak gurasoek zaintzen dituztenean baino (Flot, 2009 & Schmalzbauer, 2004, Mazzucaton, 2015). Eragina positiboagoa da, halaber, zaintzen aitona edo amona geratzen direnean. Emaitza hau ohikoa da erreferentziazko zaintzaile anitz daudenean gurasoaez aparte, beraz, lotu daiteke hainbat testuingurutan dauden haurrak hazi eta hezitzeko praktika zehatzekin..

> Bueno, alaba lehengusu-lehengusinekin bizi zenez, ba ez zen oso triste edo pentsatzen genuen bezain triste, amonarekin gelditzen zelako. Amona ere lehengusu-lehengusinekin bizi zen. Ba nexkak zeuden Afrikan bezala. Familia zabal batean bizi ginen. Bada, ez zegoen bakarrik. Ba, bakarrik dirua bidali behar genuen, alaba mantentzeko eta kito. (Stephen, 50, Ghana)

Azken batean, migrazio proiektuak desberdinak dira hainbat aldagairen arabera: generoa, belaunaldia, estatus juridikoa, iristeko unea, jatorri-eskualdea, jatorriko gizarte-maila, eta familiako edo banakako migrazio proiektua (Pedone & Gil-Araujo, 2016).

2.3. Banantzearen eragina familia loturetan: «Ez zegoen osorik»

Profesionalen ikuspegiak argi eta garbi azpimarratzen du **familia berrelkartzeko prozesuekiko begirada sentikorra** izatearen garrantzia, aukera ematen baitu gurasoen eta seme-alaben arteko bereizketa goiz detektatzeko, eta, beraz, familia sisteman egon daitezkeen zailtasunak eta/edo egon daitezkeen berrelkartzeko proiektu potentzialak.

> Pertsona horrek […] nahi badu, bere proiektua bada, irmoa da […] eta horrekin jarraitzen badu, lagun diezaiokezu denbora horretan. «Benga, nolakoa ari da izaten kontaktua zure seme-alabekin? Zertan zaudete? Norekin utzi dituzu?». (TTF)

> Nik aukera ikusten dut. Ba, igual tratatzen duzu anai-arrebatxoekin, hemen daudenak hemen jaio direlako, baina hangoarekin ez, baina aholkuak eman diezazkiekezu, niri askotan galdetzen didatelako: «Aizu, ba amonak esan dit beste umeak...». Bai osasun organikoari dagokionez, bai osasun emozionalari dagokionez ere […] Hemen bizi direnentzat gauzak aholkatzen dizkiegun bezala, han daudenentzat ere bai. (ITF)

Banantzeak seme-alabengan dituen ondorioei dagokienez, nahiz eta berez faktore ezegonkortzailea izan, egindako ikerketek erakusten dute banatzearen ondorioak ez direla ez aurrez zehazta daitezkeenak ez homogeneoak. Ez dira, era berean, beti erabat negatiboak edo positiboak. Aitzitik, ondorioak hainbat faktoreren konbinazioaren araberakoak izango dira, emaitza anbibalenteak sortuz.

Banantzea, beraz, **arrisku faktoreen eta babes faktoreen konbinazio aldakor** gisa jorratu behar dugu, bai denboran zehar, bai jatorrian, zein helmugako gizartean (Wen & Lin, 2012; Mazzucato, 2015; Bonizzoni eta Leonini, 2013; Cebotari, Mazzucato, Appiah, 2018; Cebotari, Siegel eta Mazzucato, 2018). Hona hemen faktore horietako batzuk: adingabeek jatorrian pertsona zaintzaileekin duten harremanaren kalitatea —ama edo aita joan aurretik zaintzailearekin zuten lotura motaren araberakoa izango da—; adingabeen eta gurasoen arteko loturaren kalitatea hauek joan aurretik; adingabeen adina ama edo aita joatean; harremanaren kalitatea banandurik bizi diren bitartean —

maiztasuna, intimitatea, zintzotasuna—; egonkortasun maila zaintza adostasunetan; amaren edo aitaren harremana jatorrian dagoen zaintzailearekin; distantzian dagoen komunikazio mota —alderdi materialek baldintzatua—; bisitak eta horien maiztasuna; jatorrian hazkuntza eredu komunitarioa egotea ala ez; diru-bidalketak egotea —hezkuntza eta osasun zerbitzuetarako sarbidea erraztu ohi dute jatorrian—; berriz elkartzeko itxaropenaren kudeaketa; helmugako gizartearen inguruan helarazten den irudia; seme-alaben parte hartze maila familiaren migrazio proiektuan, bai erabakietan, bai bizipenen kontakizun komunean; jatorrian dagoen hezkuntza sistemarekiko harreman mota eta irakasleengandik jasotako laguntza; berdinekiko loturaren kalitatea eta haien laguntza izatea jatorrian (Bonizzoni & Leonini, 2013; Fuentes, 2014; Novales, 2015; Mazzucato, 2015; Cebotari, Siegel & Mazzucato, 2018).

Ondorio negatiboen artean, berehalakoena da **lotura fisikoaren eta eguneroko presentziaren intimitatea galtzearen dolua**. Adingabeek normalean dolu prozesu bat izaten dute banantzearen eraginez, bizi agertzen dena, eta askotan handituz doana itxaronaldia eta falta sentimenduarekin batera.

> Hazten zoazenean hutsune hori sentitzen duzu. (Sofia, 22, Bolivia)
>
> Beti esaten nien (lagunei): «Etorriko da, etorriko da». Baina sekula ez zen etortzen […] beti zain, baina ez. Zaila zen. (Sofia, 22, Bolivia)
>
> Ama bai […] falta izan nuela, asko. (NTF)

Dolu hori, era berean, amek ere bizi izaten dute, migrazio doluaren testuinguru zabalean.

> Nire semea ez zegoen, ez nengoen osorik […] erdia falta zaizu […] gorputz erdia, bihotz erdia, arima erdia. (Carmen, 44, Costa Rica)
>
> Seme-alabengatik negarrez, seme-alabak gogoratuz, zer moduz dauden han… Negarrez dauden, ez dauden, jaten duten, ez duten […] ama guztiak bezala. (Roxana, 50, Bolivia)
>
> Errudun sentitzen nintzen […], horrek ni jan egiten ninduen barrutik. (Flor, 43, Peru)

Bestalde, garrantzitsua da gogoraraztea prozesu horiek denboran luzatzeak, eta geroago etorriko den haurren migrazioak, galerak eta doluak kateatzea eragiten duela. Sarritan dolu horiek ezin izan dira behar bezala landu, eta horrek pertsona baten eusteko gaitasuna eta oreka psikologikoa desoreka ditzake (Tizon, 2013).Novalesek (2015) honela definitzen du urruneko harreman fase hori: "abandonu babeslea"; izan ere, banantzea ñabartu edo konpentsatu egiten baita adingabeek **jatorrian baliabideak eta aukerak eskuratzearekin**, gurasoen diru-bidalketei esker.

> Ni lehen bakarrik bizi nintzen, jaikitzen nintzen, ez nuen inor zaintzean pentsatzen. Bueno erraza zen, soilik zen dirua bidaltzea nire herrialdera, baina orain nexken hitzorduak daude […] haurrak erosketak egitera eraman behar ditut, emaztearekin […] hainbeste erantzukizun daude lanaz aparte, baina horrela egin behar du gizon batek… hau guztia bizitzaren parte baita, eta ezin da saihestu. (Stephen, 50, Ghana)

Egiazta daitekeenez, transnazionalizazio denboran transakzio ekonomikoak funtsezkoak dira jatorrian familiaren ongizatea hobetzeko, eta beste zaintza modu batzuei bidea ematen diete berrelkartu ondoren. Banantzea babeslea ere bada, hein batean, haurrak jatorrian zaintzeko egiten diren konponketen bidez, horiek migratu duen helduak negoziatu eta antolatzen baititu.

Ildo horretan, lehen adierazi dugun bezala, banaketak aukera gehiago edo gutxiago izango ditu esperientzia traumatiko bihurtzeko edo abandonu sentimenduak sortzeko, lehen aipatutako arrisku eta babes faktoreak konbinatzeko moduaren arabera. Nolanahi ere, egoera delikatua da, eta bereziki arriskuen eraginpean dago. Ohikoa da **emozio kontraesankorrak** bizitzea, dantzan dabiltzanak halako abandonu sentimendu baten eta familiaren sakrifizioa bizi kalitatean eta etorkizuneko aukeretan abantaila guztiekin konpentsatzen delako ustearen artean (Parreñas, 2001; Novales, 2015). Ildo horretako lekukotasunak jaso dira, eta honekin batera, amek nolabait ordeztu egin dituztela sentitu dute.

> Esaten du nik abandonatuta utzi dudala. (Cristina, 57, Honduras)

> Hutsune hori nire gurasoek bete zuten, haiek hazi dutenez, orduan berak ez du ikusten… Berak nire gurasoak ikusten zituen guraso gisa. (Maria, 42, Bolivia)

Fase honetan eragina duten faktoreak zerrendatzean adierazi den bezala, amaren eta zaintzailearen arteko harremanaren kalitateak eta zaintza akordioetan gertaturiko gorabeherek markatuko dute distantziaren bizipena. Batzuetan, mesfidantzak mugatzen du lotura hori.

> Zaintzen zuena nire amaginarreba zen […] baina ez nintzen konpontzen amaginarrebarekin. (Roxana, 50, Bolivia)

> Nik bidali egiten nion […] berak lanik ez egiteko, berak umeak zaindu besterik ez egiteko […] Eta nire seme-alabak ziren dena egiten amaitzen zutenak. (Valeria, 31, Nikaragua)

Banantzeak zailtasunak ekarri ohi ditu seme-alabak gizarteratzeko eta hezteko zereginean, eta baita galera afektiboa familia taldean ere (Novales, 2015). Horrek hezkuntza horren gaineko kontrolik ezaren sentsazioa eragin dezake.

> Tristura handia ematen zidan semea bide okerretik joango zitzaidala pentsatzeak. (Carmen, 44, Costa Rica)

Banantze denbora horretan gurasoen arteko haustura edo dibortzioa familia sistema oraindik gehiago tenkatzen duen beste arrisku faktore bat da.

> Ez zen oso ona izan (amaren banantzea) nire aitak beste andre bat zeukalako eta beste seme-alaba batzuk […], amak oso gaizki pasatu zuen. (Jose, 29, Dominikar Errepublika)

Cebolla-Boado eta Gonzalez-Ferrer (2022) autoreek, banaketa luzeak nerabezaroan duen eraginari dagokionez, uste dute banantzea ongizate galera bati lotuta dagoela. Gainera, inpaktu negatiboa handiagoa da, adingabearen estatus migratzailea edozein dela ere, banaketa fisikoak ama inplikatzen duenean. Puntu horretan, hala ere, azterlanak ez dira aho batekoak, emaitzak desberdinak baitira herrialdeen arabera; beraz, aldi berean eragiten diren beste aldagaiak kontuan hartu behar dira (Mazzucato, 2015).

Ama transnazionalen ikuspegitik, eragin negatiboa aurki daiteke **genero estereotipoei lotutako erruduntasun** sentimendu esanguratsu nabarmen batean, emakumeei egozten baitzaie zaintza erantzukizun handiagoa, eta horrek, gainera, talka egiten du familia ekonomikoki sostengatzeko duten rolarekin (Hervias, 2012; Novales, 2015). Ohikoa da, modu berean, osasun egoera txartu egiten duten sintoma fisikoak eta emozionalak agertzea: mina, larritasuna, nostalgia eta depresioak. Gainera, jatorrizko lekuetako genero arauek eragina dute familia transnazionaletako haurren ongizate mailan (Mazzucato, 2015; Pedone & Gil-Araujo, 2016). Hau da, berdintasun gutxiagoko genero-testuinguruetan, karga negatiboa du adingabeek amaren migrazioari buruz duten pertzepzioak, baina

hori ez da gertatzen aitak migratu duenean. Ildo horretan, abandonu sentimendu handiagoa identifikatzen da gazteengan ama falta denean.

> Nik amarik ez neukanez, lagunek esaten zidaten: «Aizu, eta zure ama non dago?». Eta nik: «Espainian, baina etorriko da». (Sofia, 22, Bolivia)

> «Ez dituzu abandonatu, hor utzi dituzu zure amarekin», esaten didate, lanean zaudelako eta bidaltzen ari zarelako. Bai, esaten diot, baina ez dakit, zerbait sentitzen dut, esaten diot, eta gaizki sentitzen naiz. (Flor, 43, Peru)

Bereziki gizarte matrifokaletan, amaren eta seme-alaben arteko banantzea eskola porrotarekin lotzen da, amaren figuraren laguntzarik ez izatearekin eta familian diru sarrerak lortzeko motibazio gutxiagorekin (Casas, 2008, Novales, 2015). Gainera, zaintzaile lanak egiten dituzten adinekoen autoritatea aitortzeko arazoak ager daitezke, eta obedientzia eta diziplina arazoak.

> Nire amona adin handikoa zen jada […] ezin zen arduratu nitaz, hormonak amorratuta nenbilelako. (Silvia, 19, Lima)

> Utzi zituzten bi seme […] amonarekin […] hola esan zigun amak: amonak ezin zuen berarekin […] amona konsentidora total, ze ezin zuen. (IMTF)

Beste ikerketa batzuetan adierazten da migratu duten amek seme-alabekiko autoritatea galtzea ohikoa dela, eta hori zaildu egin daitekeela nerabezarora iristean. Era berean, beste lan batzuek jarrera aldaketak erakusten dituzte, hala nola kontsumo igoerak semeetan edo haurdunaldi goiztiarrak nesketan.

> Hormonek guztiz zoratuta dauzkazu, eta izugarri erasan zidan nik ez neukalako aitarik. (Silvia, 19, Lima)

Aipatu beharreko azken aldagai baldintzatzailea da **jatorrizko herrialdeetan migratzaileen seme-alabentzako politika publikoak** egotea/ez egotea. Egiaztatu da politika horiek eragin positiboa dutela haurren ongizatean banantze denboran. Migrazio tradizioa luzea denean jatorrizko herrialdean, ohikoa izaten da gobernuek edo gobernu agentziek migratu duten pertsonen ondorengoei arreta espezifikoa emateko politikak edo programak ezartzea, hala nola Europa ekialdeko herrialde batzuetan edo Filipinetan eta Vietnamen bezala (Vianello, 2016; Cebotari, Siegel & Mazzucato, 2018; Mazzucato & Dito, 2018).

2.4. Komunikazioa urrunean: «Kosta egiten da egokitzen telefonoz hitz egin behar izatera»

Ikusi den bezala, urrutiko **komunikazioaren kalitatea**, maiztasunari, intimitateari edo zintzotasunari dagokienez, faktore babeslea edo arrisku faktorea izan daiteke. Babeslea denean, batasun sentimendua eta familia taldeko kide izatearen sentimendua errazten du, migrazio proiektuarekin jarraitzea ahalbidetzen du eta familiaren migrazioaren helburu komun baten ideia sendotzen du, hau da, adingabeen ongizatea eta segurtasuna handitzea (Novales, 2015).

> Nire amak gertatzen zitzaion guztia kontatzen zuen. Eta esaten zuen... Dena, dena zen gogorra. Bueno, nik uste dut denentzat dena dela gogorra hasieran, hona heltzen direnean, lana bilatzea eta dena. (NTF)

> Bai, beti hitz egiten dut berarekin (alaba)... nik han utzi dut nire familiarekin, bai... baina beti berarekin telefonoz hizketan. (Fatima, 38, Maroko)

Era berean, asko eta askotarikoak dira komunikatzeko zailtasunak eta oztopoak, bai jatorrian dauden baldintzengatik, bai helmugako herrialdeko inguruabarrengatik. Horrek, aldi berean, harremana hondatzea eta sufrimendua eragin ditzake.

> Komunikazio hori zakarra da […] Sentiaraztea bere aita naizela, sentiaraztea maite dudala, sentiaraztea ikasi egin behar duela […] erakustea borrokatu egin behar duela, lan egin behar duela […] Borroka asko telefonoz. Irainak eta guzti. Errebeldia. Hori dena... Bakarrik sentitzen zelako. (GTF)

> Aitarekin ez nuen loturarik izan, deirik ere ez, ezta hori ere, joan zenetik eta 15 urte bete nituen arte, orduan egin baitzuten hori, ni hona etortzeko. (NTF)

> Behintzat norberak esatea "maite zaitut", norberak esaten dio "maite zaitut", baina ez da gauza bera sentitzea. Ez da gauza bera besarkada bat sentitzea edo hitz bat. Eta mezu bat ere ez […] oso konplikatua egiten da […] nahiz eta bideodeiez hitz egin. (GTF)

Lehen blokean ikusi den bezala, ama edo aita irteteko moduak eragina izaten jarraitzen du distantziako harremanaren kalitatean.

> Nik utzi egin nion hitz egiteari, gorrotoz, nire amari. Eta berak egunero deitzen zuen, baina nik esaten nion: «Kaixo, ama» eta «agur». (NTF)

> Egon nintzen 3 bat hilabete amarekin hitz egin gabe, utzi egin ninduelako. Eta, ba, ez nion gehiago hitz egin opari bat bidaltzen zidan arte. (NTF)

Diagnostikoaren ebidentziek erakusten dute guraso horiek oso baldintza gogorretan bizi izaten dituztela migrazio esperientziak, eta, beraz, zailtasun pertsonal eta egiturazko handiak dituztela komunikazio zintzoari eusteko. Jarraian ikusiko dugun bezala, helmugako gizartean bizi duten **errealitatea**, oso maiz, **ezkutatu** egiten da, ondorengoei eta senideei kezkak eta sufrimendua saihesteko.

> Komunikazio hori […] falta zen esatea... Bueno, ez nion esango gaizki pasatzen ari nintzela, eta hotzez egiten nuela lo eta gaixotu egin nintzela eta goseak nengoela, badakizu? Baina gauza positiboak bai, esaten nizkion. (GTF)

> Norberak askotan irentsi eta irentsi egiten du haiek jakin ez dezaten zer ari den pasatzen. (GTF)

> Batzuetan ondo hitz egiten genion elkarri, baina batzuetan... pikutara bidaltzen genuen elkar […] Batzuetan alabak ez zidan hitz egin nahi izaten. (Roxana, 50, Bolivia)

> Amak sekula ez zuen negarrik egiten gurekin hitz egiten zuenean […] Bera egon daiteke oso triste, baina ez du negarrik egiten inoren aurrean […] ez dio inori erakusten negar egiten duenik. (NTF)

> Ia egunero deitzen nien. (Ana, 50, Peru)

> Hasieran norberari kosta egiten zaio berarekin (ama) telefonoz hitz egitera egokitzea, jakinik lehen hor ondoan zeukala eta dena konta ziezaiokeela, eta berak gero egokitu beharra […] Zeren eta ordu aldaketarekin […] zailagoa bezala da. (NTF)

> Eta amek […] eurek beti emozio positiboak adierazi nahi dituzte […] oso ohituta daude, seme-alabak han daudenean, dena adierazten positibo, positibo, positibo. (ITF)

Jatorrian zaintzan geratu den pertsonarekiko harremana, bikoteetan banantzeak eta gatazkak bizitzeak, ikusi den bezala, arrisku faktoreak izan daitezke denbora horretan.

> Aitari ez zitzaion gustatzen guk amarekin hitz egitea, ez zigun berarekin hitz egiten uzten sekula […] hitz egiten genuen berarekin bi hilean behin edo horrela. Eta, ba amak oso gaizki pasatu zuen eta guk ere bai. (NTF)

Modu berean, gurasoek **zailtasunak** dituzte seme-alaben **bizi zikloa** denboran **asimilatzeko**, jada ez daudela haurtzaroan onartzeko, joan zirenean bezala. Nolabait, beren erreferentzia haurtzaroan izoztuta geratzen da (Azcarate et al., 2016).

> Hitz egiten zidan oso heldu bezala […] arrotz sentitzen nintzen. (Linda, 40, Venezuela)

> Jainko maitea! Zera, hau gehiago luzatu zen. Orduan, noski, hor ja pasatu zen umetasunetik nerabetasunera, eta ja zen heldu bat hitz gutxikoa. (GTF)

Aurrez aipatutako babes faktoreen artean eta urruneko komunikazioari dagokionez, Peñas eta Martinezek (2017) azpimarratzen dute garrantzitsua dela **adingabeak migrazio proiektuaren partaide egitea**, seme-alabak prozesuan erabakiak hartzeko eragiletzat hartuta. Fuentes (2014) bat dator aipatutakoarekin, hau da, adingabeen jarrera eta bizipena hurrengo faktoreek baldintzatuko dituzte, besteak beste:amaren migrazio proiektuaren erabakietan parte hartze mailak, telefono bidezko komunikazioen egonkortasunak eta jatorriko zaintzaileekiko lotura afektiboak.

Ildo horretan, Parreñas autoreak (2001) adierazten du adingabeei migrazio proiektuaren abantaila ekonomikoen berri emateak erantzukizun sentimendua sortzen duela haurrengan, proiektu hori bereganatzea eta berezkoa sentitzea ahalbidetzen baitie. Testuinguru horretan, berrelkartzeko promesa presente egon ohi da familian modu isil batean, espresuki aipatu gabe, eta horrek ekarri dezake batasun sentimendua sendotzea edo itxaropena zapuztea.

> Hasieran, amak bi urte-edo eginak zituenean hemen, txantxa egiten zidan eta esaten zidan: «Aizu, zu ekartzeko aginduko dut eta nirekin biziko zara hemen». Eta nik: «A, bai, noski». Ez nion jaramon askorik egiten. (NTF)

2.5. Babesgabetasun egoerak: «Ilobaz eta neure janaz arduratzen nintzen»

Ikusi den bezala, guraso eta seme-alabak **banantzea** elementu desegonkortzailea da familia sistemarentzat, **arrisku faktore potentziala**. Azterlan honetan bildutako emaitzek kalteberatasun horren inguruan hainbat eremutan dagoen sentsibilitate profesionala adierazten dute.

> Guraso figurarik ezak sortzen duen hauskortasuna, beheraldi-garai hori, horrek dakarren guztiarekin… (ITF)

> Prebentzioari dagokionez, kontuan hartu behar da absentzia denbora [...] Guraso figurarik ez izatea arrisku egoera dela haurrarentzat, eta aztertu egin behar da. (ITF)

Literaturak azpimarratzen du gurasoen eta haurren arteko banantze denborak askotan **babesgabetasun egoeretan** jartzen dituela adingabeak. UNICEFek, Latinoamerikatik migratu duten pertsonen ondorengoei dagokienez, nabarmendu zuen gurasoetako baten edo bien partida eta hazkuntza lana senideen eskuetan jartzea arrisku potentziala direla: gurasoekin bizi diren haurrekin alderatuta, aukera gehiago dute bananduriko haurrek osasunean eta nutrizioan maila bereko arreta ez jasotzeko, ez eta abusuaren eta esplotazioaren aurkako babes bera ere (Gonzalez-Ferrer & Cebolla-Boado, 2018).

Ildo beretik, diagnostiko honetan behin eta berriro errepikatzen den emaitza haurren parentalizazioa da. Bereziki alabei lotuta agertzen dira jatorriko herrialdeetan, familia sistemako zaintzari dagokionez.

> Nire amonatxoa zaintzeko arduraduna ni nintzen […] ni joaten nintzen hari tentsioa hartzera, berak tentsio arazoak baititu, ni nintzen botika ematen egoteko arduraduna. (NTF)
>
> Literalki, nik, nire iloba, hazi genuen. Badakizu? […] ilobaz eta neure janaz arduratzen nintzen. (Silvia, 19, Lima)

Halaber, oso argi identifikatu dira indarkeria egoerak, hala nola **tratu txarrak edo sexu abusuak**, bai elkarrizketa biografikoetan, bai profesionalek partekatutako esperientzietan. Batzuetan erasoak, **genero indarkeriaren** testuinguruan, amen aurka gertatzen dira.

Hain zuzen ere, argitaratutako azterlan askotan adierazten da migratzeko arrazoi nabarmenak direla genero indarkeriako egoeretatik, familia gatazketatik eta beste indarkeria mota batzuetatik ihes egiteko premia (Khoudour-Casteras, 2007 in Peñas & Martinez, 2017).

> Sexu abusuak paratu nituen urteetan ume nintzela. (Nuria, 21, Peru)
>
> Mozkortuta etortzen zen gu jotzera, seme-alabak ere bai […] nire seme-alabei tratu txarrak eman dizkie ni hemen nengoela, nire alaba zen bere emaztea balitz bezala, jana eskatzen zuenean, eman egiten zion, aurpegira botatzen zion nire alabari. (Roxana, 50, Bolivia)
>
> Ikusten dut adingabe asko ekartzen dituztela neskak direlako […] eta biolentzia egoeren arriskuan dauden haurrak […] Biolentzia fisikoaz ari gara, nesketan sexu abusuez ari gara. (ITF)
>
> Absentzia denboran, sexu abusuak egotea oso sarria da, oso. (ITF)
>
> Neskei sexu abusuak egiteko kontua Latinoamerikan, eguneroko kontua. Tratu txar fisikoak, aitarekin uzten dituztela babestuko dituelakoan eta ez babesle ez ezer…. (ITF)
>
> Ihes egitea emazteak ia hil zuelako […] eta lau seme-alabak gelditu aita erasotzailearekin […] eta hemen daude egoera emozional izugarriak bizitzen, pentsatuz gizon horrek, berari erasotzen zion bezala, adingabeei erasotzen diela. (ITF)

2.6. Proposamenak

Ondoren, fase honetara lotu daitezkeen proposamenak seinalatzen dira:

1) Banantze garaian balizko berrelkartze prozesuak identifikatzeko aukera.

> Detekzio goiztiarra eta lan egiteko aukera, nik prebentziotzat daukat [...] berrelkartzeko prozesu guztiak era egokian detektatzeko gaitasuna izango bagenu, ondoren lantzeko, arrakasta handia litzateke. (ITF)
>
> Noiz edo noiz familia batzuek bai planteatzen dizutela. Niri gertatu izan zait [...] orientazioa eskatzea, ezta? Esatea: «Aizu, ba, hara, ni hemen nago eta zer iruditzen zaizu? Semea ekarri ahalko nuke?». (LTF)

2) Berrelkartzea nahi duten gurasoei lagun egitea.

> Ahalko bagenu, familiak lagundu hasiera-hasieratik, maila transnazionalean. Familia terapian banantzetik beretik lantzen da, aita hori, ama hori joaten diren unetik beretik. Zer mezu igortzen dion, nolakoa den despedida hori. Gero, bien bitartean, nolakoa den kontaktua [...] orain bideokonferentziaz errazagoa ere bada, baina nolakoak diren dei horiek [...] nolakoa den

loturari eustea banantze denboran [...] ahalko balitz banatze unetik beretik lan egin, faktore babesgarri oso inportantea da. (TTF)

3) Sarean lanean.

Haiek etorri aurretik, eta berraurkitzeari begira, nik botatzen diet [...] lankideei: ikusten baduzue edo topo egiten baduzue berrelkartu nahi duen pertsonaren batekin [...] bidal iezadazue mezu bat. Zeren hor jada has gaitezkeen [...] eta laguntzaeman ahal diegu. (TTF)

4) Urrutiko komunikazioa hobetzeko lagun egitea, edo/eta jatorrian geratutako adingabeen dolua.

Tristea da gurasoengandik urruti egotea, baina, gutxienez, bai helduek bai haurrek emozioak erakusteko toki bat baldin badute, luzatzen doan berrelkartze prozesua [...] guraso trebetasunak [...] eskaini diezazkiekegu Osasunbidetik eta Gizarte zerbitzuetatik (ITF)

Nola azalduko naiz triste nire ama han badago eta nigatik kezkatutzen bada! [...] garrantzitsua da, hura han eta gu hemen egonda, bideodeiak izanik [...] dei baten bitartez, bakoitza nola sentitzen den azaltzea. (ITF)

5) Genero indarkeriaren, haurren aurkako tratu txarren eta sexu abusuen biktima diren adingabeen eta amen etorrerari aurrea hartzeko baliabideak.

3. Familia berrelkartzeko erabakia

Hirugarren atal honetan, berrelkartze prozesuan funtsezkoa den mugarria aztertuko da. Denboran, Urreneko harremana eta Berriz elkar ikustea faseen artean kokatzen da. Izan ere, familiek berrelkartu baino lehentxoagoko prozeduretan sortzen diren estutasunak berraztertu behar dira. Hala ere, esan daiteke berrelkartzeko asmoa ez dela beti une zehatz batera mugatzen; aldiz, elementu transbertsala da, askotan presente dagoena hasierako Abiatzea fasetik, eta, jakina, baita Urrneko harremana fasean ere. Beste kasu batzuetan, berrelkartzeko erabakia ezustekoan gertatuko da, baina, nolanahi ere, berrelkartzeko aukerak berak aurreko eta ondorengo faseak eragiten ditu. Hala, erabakia zehazki nola gertatzen den, horrek eragina izango du familiako adingabeen eta helmugako komunitateko hurrengo Berriz elkar ikustea eta Egokitzapen faseetan.

3.1. Tipo juridikoak eta bolumena: «Araubide orokorrean berrelkartzea hondarrekoa da»

Hemen, legezko berrelkartze motak berrikustea komeni da, azaletik bada ere, egoera askotarikoak gertatzen baitira, eta mota batzuetakoetan hainbat zailtasun dakartzate familia transnazionalak baldintzatuz. Lehenik seinalatu behar da nazioarteko legediak **familian bizitzeko eskubidea eta berrelkartzeko eskubidea** babesten dituela. Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalak ezartzen du familian bizitzeko eskubidea balizko esku-sartzeetatik[11] babestu behar dela. Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Nazioarteko Itunak familian bizitzeko eskubidea babesteko eskatzen die estatuei, bereziki familia adingabeak hazi eta hezteko erantzule den bitartean[2]. Azkenik, hala adingabearen familian bizitzeko eskubidea nola familiaren berrelkartzeko eskubidea jasota daude Haurren Eskubideei buruzko Konbentzioan[3].

Araubide orokorrean, legezko berrelkartzeak hirugarren herrialdeetako pertsona nazionalei eragiten die, eta betekizun murriztaileenak ezartzen ditu; izan ere, berrelkartu daitezkeen familiako kideen kopurua eta tipoa murrizten ditu, eta berrelkartzea zertuko duenari oso baldintza gogorrak ezartzen dizkio. Berrelkartuko diren balizko pertsonak bikotekidea edo ezkontidea dira, 18 urte arteko ondorengoak eta 65 urte baino gehiagoko aurretikoak, betiere berrelkartzailearen ekonomikoki mendeko badira. Honako hauek dira betekizunak: bizileku eta lan baimena izatea urtebetelehenagotik eta gutxienez beste urtebeterako, ; diru sarrera nahikoa izatea hilero —hiru nomina, bakoitza Ondorio Askotarako Errentaren Adierazle Publikoaren (IPREM) %150etik gorakoa— eta handiagoak berrelkartuko den beste senide bakoitzeko; eta, azkenik, Gizarte Zerbitzuetako profesional batek egingo duen etxebizitzaren egokitasun ziurtagiria, etxea ikusi ondoren beteko duena. Honetaz guztiaz gain, bisa behar duten herrialdeetako nazionalen kasuan, berrelkartze baimena lortu ostean, agiri hori ere bideratu beharko dute.

---

[1] GEAU 16.3 artikulua, 1948, Giza Eskubideen aldeko Nazio Batuen Goi Komisarioaren Bulegoan (GENBGK), *Los principales tratados internacionales de derechos humanos*, Nazio Batuak New York eta Geneva, 2006: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/CoreTreatiessp.pdf

[2] NBE: *Asamblea General, Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales. Adoptado y abierto a la firma, ratificación y adhesión por la Asamblea General en su resolución 2200 A (XXI), de 16 de diciembre de 1966*, Nazio Batuak, Serie de Tratados, 993. lib., 3. or, helbide honetan: https://www.refworld.org.es/docid/4c0f50bc2.html

[3] NBE: Batzar Nagusia, Haurren Eskubideei buruzko Konbentzioa, 1989ko azaroak 20, United Nations, Treaty Series, vol. 1577, 3. or. helbide honetan gaztelaniaz:https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child

EBko herrialdeetako nazionalen berrelkartzea, hirugarren herrialdeetatik ekarri nahi dituzten senideen kasuan, prozedura askoz malguagoa da; izan ere, ahalbidetzen du berrelkartzea 21 urte arteko ondorengoarekin, bikotekide edo ezkontidearekin, bere kargura dauden nahiz berarekin bizi diren familiako beste pertsona batzuekin, eta baita mendekotasuna duten senideekin ere. Nahikoa da besteren konturako langilea izatea, langile autonomo edo estudiantea, edo aseguru bat edukitzea, besteak beste (nahikoa da horietako bat betetzea).

Azkenik, **EBko herritarrek** EBren barruan askatasunez zirkulatzeko eskubidea dute. Beste herrialde batean hiru hilabete baino gehiago biziz gero, herrialdean dagoela egiaztatzeko eska diezaiokete, erregistro ziurtagiri baten bidez. Beste alde batetik, EBko herritartasuna ez duten senitartekoak, hiru hilabete igaro ondoren, dagokien Administrazioan erroldatu behar dira EBko herritartasuna duenarekin zer lotura duen frogatuz. Horrela lortzen da EBko herritarren senitartekoentzako bizileku txartela.

Beraz, tipo bakoitzeko betekizunak oso desberdinak dira, eta, ondoriozta daiteke arautegiak migrazio tipo bati mesede egiten diola eta gauzak zaildu beste batzuei (La Spina, 2019; Gimeno & Gutierrez, 2020), gero ikusiko dugunez.

Berrelkartze tipo bakoitzaren bolumena kuantifikatzeko orduan, zailtasun batekin egiten dugu topo: familia berrelkartzeei buruzko estatistika iturrien ahulezia (Gimeno & Gutierrez, 2020). Nafarroan, erregimen orokorreko berrelkartzeei buruzko datuetara hurbilduz gero, 2010etik prozedura hauek asko urritu direla ikusten da: azken urteetan 800 kasu inguru dira[4]. EBko nazional batekin lotura duten atzerritar berrelkartuen kasuei dagokienez —EBko herritar baten senitarteko txartela dutenei— edo erregistro ziurtagiriaren eskatzaileei —EBko herritarrak zirkulatzeko eskubidea dutenak— 2022an, Nafarroan, EB/AELeko herritarren 3.255 erregistro ziurtagiri eta senitarteko txartel egin ziren (Nafarroako Immigrazioaren Behatoki Iraunkorra, 2022).

Dena den, zifra horiek ez dute islatzen toki administrazioetan (Osasungintza, Hezkuntza edo Gizarte zerbitzuetan) *de facto* gertatzen diren berrelkartzeen bolumen itzela. Horregatik, kopuruak aipatu besterik ez dugu egingo, eta profesionalen talde fokaletan jasotako informazio kualitatiboaren analisian zentratuko gara.

Tipo bakoitzeko familia berrelkartzeen bolumenari dagokionez, jasotako frogek erakusten dute ugarienak Espainiako edo beste herrialde europar bateko nazionalen berrelkartzeak direla, hirugarren herrialdeetan bizi diren senitartekoekin elkartu nahi dutenak.

> Araubide orokorrean berrelkartzea hondarrekoa da. Bai, nazionalenak dira gehienak [...] Ehuneko handienak herritartasun espainiarreko senitarteko bat dauka (ITF)

Hau bat dator beste azterketa batzuekin, Gonzalez-Ferrerrena (2019) esaterako, zeinak seinalatzen duen gero eta baimen eskaera gehiago dagoela Europako Batasuneko herritartasuna duten pertsonekin berrelkartzeko, eta naturalizazio prozesuen eta bikote mistoak eratzearen ondorio dira. Autorearen iritziz, bikotekideen edo ezkontideen berrelkartzeak ohikoagoak dira EBko nazionalen artean; adingabeen berrelkartzeak, aldiz, sarriago gertatzen dira hirugarren herrialdeetako nazionalen bitartez. Profesionalen pertzepzioek bat egiten dute puntu horretan, baita aurretikoen berrelkartzeen gorakadan ere.

> Bikoteen berrelkartzea ere ikusten ari gara [...] eta gero eta apur bat sarriago gertatzen ari dena da [...] adin nagusiko pertsonen berrelkartzea. (ITF)

[4] Iturria: https://inclusion.seg-social.es/web/opi/estadisticas/catalogo/flujo_autorizaciones/resultados

Berrelkartze irregular edo *de facto* egindakoari dagokionez, ezin da jakin zenbatekoa den, ezinezkoa baita neurtzea, jakina denez, baina bildutako estimazioetan oinarrituta esan daiteke berrelkartze erregularrak baino askoz ugariagoak direla, adingabeena batik bat.

> [Iruñerria] Guk artatzen duguna [...] esango nuke %90ean jendea de facto berrelkartuta datorrela, eta %10 legalki. Adingabeetan. (ITF)
>
> [Lizarraldea] Nik esango nuke [...] erdiek bide hori hautatzen dutela eta beste erdiek berrelkartzea (LTF)
>
> [Tutera] Nik beherakada igarri dut berrelkartzeetan, ez dut hainbeste berrelkartze egiten, hau da, ez dut lehen egiten genituen beste berrelkartze egiten. Lehen gehiago egiten genituen. (TTF)

3.2. Lege eskakizunen ondorioak eta alborapenak: «Nazionalitatearekin dena azkarra izan zen»

Lehenago aipatu dugun moduan, EBko pertsonekin lotura duten familientzat asko erraztu eta sendotu da berrelkartzeko eskubidea, eta hor interpreta daiteke **"familia onak"** kategoria esleitzen zaiela (La Spina, 2019). Aldiz, hirugarren herrialdeetako nazionalen berrelkartzeko forma juridikoak askoz murriztaileagoak dira, eta, autore horri jarraituta, **"familia txarrak"** direla uler daiteke.

> Jatorriak asko markatzen du […] esaterako Latinoamerikako herrialde batzuetakoek bisarik behar ez izatea, Afrikakoen aldean. (TTF)
>
> Herritartasun espainiarraz nazionalizatutako pertsona bati askoz gauza gutxiago eskatuko zaizkio ANZ (Atzerritar Nortasun Zenbakia) duen bati baino. (ITF)
>
> Nik herritartasun espainiarra badut, 21 urte bitarteko seme-alabak ekar ditzaket. (ITF)
>
> Ez nuen erraza izan nazionalitatea atera nuen arte. Nazionalitatearekin, dena azkarra izan zen. (Maria, 42, Bolivia)

Zer senitarteko diren egokiak zehazteari buruz, lege hauek **familia nuklearra pribilegiatzen** dute (Pedone & Gil-Araujo, 2008; Gil-Araujo y Pedone, 2014; Pedone & Gil-Araujo, 2016; Hervias, 2012; La Spina 2019). Betekizun hain zorrotzen ondorioz —senide tipoaz eta berrelkartutako pertsona bakoitzagatik gehitu beharreko diru kopuruaz—, familiek hautatu egin behar dute nor ekarri. Horrek izugarri baldintzatzen du familian anai-arrebak, osaba-izebak edo ilobak besterik ez duten pertsonen egoera.

> Nik berrelkar ditzaket semea, nire familia, baina arrebak ez. (Youssef, 31, Senegal)
>
> Nire aurretikoak 65 urtetik gora ditu […] Ekonomikoki mendekoa den? Ez. Ezin dugu ekarri. (ITF)
>
> Zenbat pertsona berrelkartu nahi ditudan, diru kopuru handiagoak izango dira. (LTF)

Ildo horretan, egile batzuek uste dute **familia migrazioa gizarte arazo gisa** eratu dela, bai jatorrian, bai helmugako herrialdean, eta, beraz, gaur egun Europan familia berrelkartzea ez da eskubide bat, baizik eta estatuaren prerrogatiba bat (Echeverri, Pedone & Gil-Araujo, 2013). Gainera, azterlan ugarik adierazten dute berrelkartze politikak **jatorriaren, estatusaren eta generoaren araberako estratifikazio elementu** bat direla, eta migratzen duten emakumeak diskriminatzen dituztela betekizunak estandar maskulinoen arabera ezarri direlako: bitarteko ekonomikoen kalkulua gizon etorkinen batez besteko soldatatik abiatuta, diru sarreren aldizkakotasuna eskatzea emakume

etorkinen enpleguaren ezaugarrietara egokitzen ez dena, edo egoera erregularrera iristeko zailtasun handiagoa lanean behin-behinekotasunagatik, besteak beste (Hervias, 2012).

Ikus dezakegunez, arau esparruaren ondorio zuzen eta erabatekoa **prozesuen eta bereizketaren atzerapen handia** da.

> Berrelkartze izapide bat hamar hilabeteraino luza daiteke ebatzi baino lehen. Sei-hamar hilabete. Ikusi dugu […] hamaika-hamabi hilabete. (LTF)
>
> Pertsonak aurre egin behar dio […] Nafarroako Atzerritarren Bulegoan metatzen den espediente piloari. (LTF)
>
> Atzerritarren Bulegoak berrelkartzeko oniritzia ematen duenean, bisa bat tramitatu behar da eta horrek ere denbora estra eskatzen du. (LTF)
>
> Behin hemengo baietza jaso duzunean eskatu behar duzu bisa eta […] adibidez Senegalen […] ematen ari dira zita 2025eko martxorako. (IMTF)
>
> Gehituz gero […] kontratu txukun bat lortzeko zailtasuna, lan txukun bat […] emaitza da […] zure familiarengandik urrunduta egotea denbora luzez. (LTF)

Ondorengo lekukotasunek agerian uzten dute araubide orokorrean berrelkartzeko baldintzak zenbateraino diren banantzea luzatzen duten **oztopoak** —jadanik gurasoaren erregularizazio epeengatik luzatua—, jatorriaren arabera desberdintasun handiak sortzen dituztenak eta etorkinen zati handi bat formalki berrelkartzeko aukera baztertzen dutenak, biztanleria hori kalteberatasun sozioekonomiko handiagora bulkatzen baita egituraz.

> Ekonomikoki kaudimenduna izatea eskatzen dizute […] Errenta aitorpena […] pisu bat izatea eta gela bat […] Odolarekin lortzen da. (Carmen, 44, Costa Rica)
>
> Paperik ez badut ezin dut alokatu, ez dut lanik ez ezer. Bederatzi urte… ezer gabe. (Fatima, 38, Maroko)
>
> Semea ekarri behar nuenean mugak itxi zituzten eta ezin izan zuen bidaiatu; orduan pandemiarena hasi zen. (Diana, 37, Kolonbia)
>
> Lan batetik bota egin ninduten eta paper guztiak ukatu zizkidaten; geratu egin behar izan nuen berrelkartzea. (Valeria, 31, Nikaragua)
>
> Hemen dena erraz egiten da, baina han, Marokon, dena oso zaila da. Gauza asko eskatzen dituzte han. (Fatima, 38, Maroko)
>
> Pisua partekatu behar izan nuen… eta nire seme-alabek ezin zuten jasan ni beste gizon batzuekin bizitzea etxe batean. (Anat, 48, Maroko)
>
> Esaten didate: «Luze daramat lanik gabe […] gela batean bizi naiz». (LTF)
>
> Segurtasun juridikorik eza ematen da [...] arbasoaren [...] berrelkartze batean [...] pertsonari eskatzen zaio pertsonaren aseguru mediko bat kontratatzeko, diru dezente balio duena [...] Urtebetez edo bi urtez mediku aseguru bat ordaintzen ari dira, azkenean esan diezaieten ez dietela berrelkartzea onartzen [...] hilero 300 edo 400 euro kobratzen dizuten mediku aseguruek. (LTF)

Estatu politika oso murriztaileek —politika selektiboek— migratzen duten familiek hartzen dituzten erabakietan eragiten dute. Egoera sozioekonomiko okerragoa dutenen kasuan, bereziki eragiten diete, ikusten dugun bezala, ezinezkoa baitute baldintza ekonomiko edo etxebizitza egokiaren baldintza betetzea (Descamps & Beauchemin, 2022).

Seme-alabak berrelkartzeko beste baldintza garrantzitsu bat **zaintza esklusiboa izatea** edo beste gurasoaren baimena izatea da. Emaitza kualitatiboek adierazten digute hori oso arazo garrantzitsua dela berrelkartu nahi duten eta dibortzioa jatorrian formalizatu ez duten ama gehienentzat, edo aitarekiko harremana gatazkatsua denean eta/edo genero indarkeriak markatzen duenean.

> Zaila aitak ez zidalako bidaiatzeko baimenik eman nahi, eta dena ordaindu beharra izan da (Ana, 50, Peru)
>
> Aitak ez zuen sinatu nahi. Ez zion zaintza eman nahi […] oso zaila izan zen […] Nire amak auzitara eraman zuen zaintza eman ziezaion. (NTF)
>
> Halako premia [...] orotarikoek legearen inbutua dute oztopo [...] Emakume hauetariko askok erasotzailea finantzatzen amaitzen dute seme-alabak manten ditzan, eta trukean [...] noizbait baimendu dezan seme-alabak etortzea. (ITF)

Lehen atalean azaldu bezala, eta genero dimentsioari dagokionez, emaitzek erakusten dute **ama bakarren** intzidentzia oso handia dela.

> Guk lan egiten dugu, gehienetan, familia gurasobakar amadunekin (ITF)

Era berean, berrikuspen bibliografikoan egiaztatu da ama asko daudela guraso bakarreko familien kargu berrelkartze prozesuetan dauden familia transnazionalen artean (Pedone & Gil-Araujo, 2008; 2016). Bestalde, Nafarroako SERFAM programak artatutako kasu gehienak guraso bakarreko familiak dira, ama bakarrak dituztenak asko (Azcarate, 2022).

Eskakizun zorrotzen, aholkularitza zerbitzu publikoen saturazioaren (edo zerbitzu publiko horren ezjakintasun orokorraren) eta izapideen atzerapenaren beste ondorio bat dira aholkularitza pribatuaren esparruan dauden gehiegikeriak eta salerosketa.

> Hainbat [...] tramite mota egin ditugu Atzerritarren Bulegoarekin, eta familiak etsita daude aholkularitza pribatu bati ordaindu behar izanagatik paperak sartzeko. Ze [...] kontu publiko batez ari baikara. (IETF)
>
> Askotan norberak ez dauka dokumentazio hori bideratzeko gaitasunik, ze abokatu batek agian ez dauzkazun 300-400€ kobratzen dizkidalako. Ez dago zure eskura. (GTF)
>
> Gauzak norberak egiteko hainbeste traba jartzen dizkizute, baina [...] abokatu batek egiten badizu, ordainpekoa denez [...] eta zergatik honi bai eta niri ez? Agian nik ez daukat abokatu hori ordaintzeko. (GTF)

3.3. *De facto* berrelkartzea: «Joan eta ekarri egingo ditut!»

Erregularizazio eta berrelkartze prozesuen atzerapenak eta **zailtasunak** eragindako banantze luzearen ondorioa, askotan, *de facto* berrelkartzea da, eta baita (jatorriaren arabera) familia modu transnazionalak hautatzea ere (ez-berrelkartzea) (Peñas & Martinez, 2017).

> Urtebete eman nuen gonbidapen gutun bat eskatu nahian eta ez zidaten eman [...] beraz, zer egin dezake norberak bide berdeetatik etortzea ez bada! [...] Bide berdeetatik egitera derrigortzen zaigu [...] neuk ere ekarri nituen esanez bezala... «Tira, ba, oporretan gatoz!». (GTF)

> Jakina, etsipena: «Hau guztia kostatzen denarekin eta ez dakit noiz ekarriko ditudan seme-alabak? Joan eta ekarri egingo ditut!». (IETF)

Hala ere, bide hori hautatzeak **inbertsio ekonomiko** handiak eska ditzake. Era berean, berrelkartzeko beste bide batzuk ere erabili direla ikusi da, hala nola nazioarteko babes eskaera; askotan, gauzatuko den bermerik gabea.

> Bost hegazkin txartel ordaindu nituen, nire ahizparena, Italiatik Nikaraguara joan eta Nikaraguatik lau txartel erosi Espainiara, bi etortzeko eta beste bi joateko, haiek turista gisa zetozen eta. (Carmen, 44, Costa Rica)

Lan honen hasieran familia berrelkartzearen fenomenora egindako hurbilketa kontzeptualean, adingabeak berrelkartzeko legezko bide bat ere sartzen da: aldi baterako baimena eskatzea arrazoi humanitarioengatik. Ez da berrelkartzeko propio ezarrita dagoen modu erregular bat, baina praktikan prozesu horiek ere sar daitezke, bidenabar. Hala, profesionalen talde fokaletan ikusi da bide hori dela une honetan hazten ari den bideetako bat, maiz izapide erregularretatik kanpo (mailakatua edo baterakoa) familia migrazio bati lotuta.

> Familia unitate osoa etorri eta nazioarteko babesa eskatu [...] nahiz eta gero ez eman [...] Pertsonen ehuneko handi bat [...] bide horretatik datoz. (ITF)

Azkenik, funtsezkoa da **adingabeak egoera irregularrean sartzeak** helmugako gizartean duen eragin negatiboa azpimarratzea, **kalteberatasun** administratibo eta sozioekonomiko handiaren eraginpean baitaude.

> Zaurgarriak dira [...] paperik ez dutenak eta de facto daudenak, horiek dira zaurgarriak. […] Adingabeak eta familiak. (ITF)

> Nik esaten diot: «Seme-alabak turista gisa ekarri nahi badituzu, ekar ditzakezu, baina kontuan izan behar duzu etorritakoak irregularrak izango direla. Irregularrak izango dira». (LTF)

Nolanahi ere, *de facto* berrelkartzea **fenomeno konplexua** da. Alde batetik, familia migrazioko politikak gogortzearen eta elkartze irregularraren arteko erlazioa ez da interpretatzen erraza. Arau murriztaileagoek ez dakarte beti berrelkartze irregularraren hazkunde proportzionala, eta *de iure* berrelkartzeen murrizketak ez du beti eragiten *de facto* berrelkartzeen gorakada. Descamps & Beauchemin (2022) autoreen arabera, Frantzian kasu gehiago biltzen dituzte *de facto* berrelkartzen duten familiek eta seme-alabak jatorrizko lekuan mantentzen dituztenek, legez berrelkartzen diren familiek baino. Beste familia batzuek ez dute berrelkartzea erabakitzen, uste baitute senidetasun transnazionala babesgarriagoa dela adingabeak Europako aurkako baldintzen eraginpean jartzea baino, bereziki egoera sozioekonomiko ahulean dauden edo diskriminazio handiagoa jasaten duten jatorriko familientzat (Descamps & Beauchemin, 2022). Nafarroako zerbitzu publikoetako profesionalek adierazitako esperientziek ere egoera horien konplexutasuna erakusten dute.

> Hau dio: «Ez daukat ez dirurik ez lanik ez egoera ekonomikorik, eta neu ere ez naiz sentitzen haur bat zaintzeko behar diren baliabide eta trebetasunen jabe. Han ondo dago, nire gurasoek ondo zaintzen dihardute». (SEITF)

Europako herrialdeekin lotutako Saharaz azpiko Afrikako herrialdeei dagokienez ere (Kongoko Errepublika Demokratikoa, Ghana edo Senegal), familia transnazional gehiago daude **ez elkartzea erabaki dutenak** Europan berrelkartutakoak baino (Beauchemin et al., 2015; Baizan, Beauchemin & Gonzalez-Ferrer, 2013). Puntu honetan, garrantzitsua da adieraztea Nafarroan fenomeno horren errealitateari buruz diagnostiko honetan jasotako ebidentziek adierazten dutela, transnazionalitateari eusteko erabakia oso baldintzatuta dagoela premia eta egiturazko mugei. Ildo horretan, nahikoa da adieraztea ezin dela berrelkartzeari buruzko ondorio unibertsalik edo globalik atera, eta jatorriaren arabera berrelkartzeko ereduak aztertzerakoan, ezinbestekoa izango litzateke kontuan hartzea, orain arte berrikusitako aldagaiez gain, leku bakoitzaren historia eta migrazioarekin duen harremana, eta herrialde bakoitzak Europako herrialdeekin duen harreman historikoa.

Behin arauen testuingurua eta lege horiek familia transnazionalen migrazio proiektuetan duten eragin handia azalduta, hurrengo atalean aztertuko da nola eratzen diren erabaki horiek familia sistemen barruan, eta zer premia eta zailtasun sortzen diren esperientzia pertsonaletan. Baina, aurretik, garrantzitsua da berrelkartzeko oztopoen ondorioz familia transnazionalek bizi duten azken zailtasunari erreparatzea. Aurreko atalean azpimarratu da **komunikazio optimoaren babes eragina**, migrazio proiektuaren partaide egingo dituena adingabeak eta berrelkartzeari buruzko erabakiak partekatuko dituena, ahal den guztietan, kontakizun egokitua eskainiz. Horrek aldaketak eta galerak ulertzea eta integratzea ahalbidetzen du, edota itxaropenak doitzea. Errealitate horrekin harremanetan dauden profesionalek egiaztatu dute askotan ez dagoela komunikazio argirik artatzen eta laguntzen dituzten esperientzietan.

> Egia esatearena, helduek ez dute ongi eramaten. (LTF)

> Familia batzuk dira [...] «ez, baina seme-alabei azaldu al diezu, alabari azaldu diozu hona datorrela eta zer dioen?» «Ba, oporretan». Baina ez... ez dute gehiago hitz egin. (LTF)

> Ohartu ginen hark ez zekiela benetan nora zetozen. (IETF)

> Badirudi haurrek ez dutela sentitzen [...] nire iritziz, oso garrantzitsua da haurrekin espektatibak doitzea, zintzo jokatzea haiekin. (ITF)

Hala ere, **berrelkartze irregularrari** buruz hitz egiten dugunean, beti ezin da azalpen zintzorik eman familia estrategiari eta inguruko joan-etorriei buruz. Bidaiatzeko bisaturik behar ez duten herrialdeen kasuan, turista gisa bidaiatzeko aukera dute haurrek. Kasu horietan, ordea, migrazio kontrolen arriskua dute familiek, adingabeei irteten ez uztekoa edota gurasoek bizileku baimena galtzekoa. Horregatik, arriskuak gutxitzeko **beharrezko gezurrak** baliatzen dira batzuetan.

> Esaten ziguten: «Han esan behar duzu oporretan zoazela Espainiara, migrazio kontrola pasatzeko». (LTF)

> Jende asko etortzen da [...] Espainiara eta deportatu egiten dituzte ez dutelako migrazio kontrola igarotzen edo badakitelako irregular geratuko direla [...] Orduan, haurrari [...] buruan sartzen zaio «zuk esan behar duzu Espainiara zoazela oporretan, haiek pentsa dezaten itzuli egingo zarela». (LTF)

3.4. Berrelkartzeko erabakia: «Ekarri egin behar dute, ez daukazu beste aukerarik»

Berrelkartzeko erabakiari dagokionez, ikusi dugu legezko faktoreek zaildu egiten dutela berrelkartzea, batez ere Europar Batasunekoak ez diren herrialdeetako familientzat. Gainera, egiturazko beste faktore batzuek, hala nola erregularizazio administratiboko baldintzek eta egonkortze sozioekonomikorako oztopoek, izugarri atzeratzen dute banantzea eta berrelkartzea. EBko herrialdeetako nazionalen kasuan, prozesu horiek errazagoak dira, baina batzuetan banantzealdi oso luzeak ezkutatzen dituzte, helduak naturalizazioa lortu arte. Era berean, *de facto* berrelkartzeen errealitateari ere erreparatu zaio, arriskuak eta inbertsioak baitakartzate, eta, banantzealdiak laburtzea lortzen badute ere, haurrak kalteberatasun egoeran jartzen dituzte iristean. Faktore horiek guztiek **oso baldintzatutako erabakiak** dira, eta, normalean, familiek beren seme-alabekin elkartu ondorengo zaintza antolatzeko inguruabar garrantzitsu batzuk ere balioesten dituzte, hala nola etxetik kanpo lan egingo dituzten orduak, anai-arrebak edo familiako beste kide batzuk egotea edota zaintzarako laguntzak izateko aukera (Peñas & Martinez, 2017). Elkarteekiko eta babes sareekiko loturek ere eragina dute harrera gizartean.

> Bizimodu hori hobetu gabe, lan hobea izan gabe, agian ez da gai sentitzen seme-alabak ekartzeko. (LTF)

> Egia da hona ekartzen duzula eta gero ez duzula berarekin egoteko astirik, ezta? Eta, jakina, pentsatzen dut gauza asko baloratu beharko dituztela. (LTF)

Horregatik guztiagatik, argi geratu da solasetan hainbat zerbitzutatik prozesu horietan laguntzea oso beharrezkoa dela, aurrerago ikusiko dugun bezala, sortzen diren erronkak eta familia sistemaren loturak eta ongizatea mehatxatzen dituzten tentsioak ugari baitira, bereziki haur eta nerabeei dagozkienak.

> Nahiz eta familia abegikorrena izan, edota banantze onena egin baduzu eta lotura mantendu baduzu. Kontua da [...] migrazio dolua dagoela, egokitze prozesu bat, kulturen arteko talka, zailtasunak... (TTF)

Era berean, begirada profesionalak nabarmentzen du komunikazio arin eta argi baten izaera prebentiboa eta babeslea, adingabeak berrelkartzeko eta ondoren egokitzeko aukera emango duena. Hala ere, kontuan izan behar dugu, sarri askotan, familiak **berrelkartzeko erabaki ezustean gertatu baten** aurrean daudela. Izan daiteke berrelkartzeko gehieneko adina hurbiltzen delako —zirkunstantziak aldekoenak ez badira ere—, seme-alabak babesgabetasun egoeren eraginpean daudelako, jatorrizko herrialdean zaintza zailtzen edo eragozten duten gertaerak gertatzen direlako, edo zirkunstantzia politikoek, ekonomikoek, klimatologikoek eta abarrek erabakia lasterragotzen dutelako.

> Nire aitak tarteka egiten zuen. Eta erabaki zuen [...] nik adin nagusitasuna bete behar nuelako. (Jose, 29, Dominikar Errepublika)

> Oso gogorra izan zen banantzea [...] tratu txar asko jasan zituzten [...] jo egiten zizkidaten, oihu egiten zieten. (Valeria, 31, Nikaragua)

> Sarri aurkitzen ari naizen adingabeen azken tipologia bat da, haiek ekartzeko arrazoia izatea jatorrizko herrialdean indarkeriazko egoeren eraginpean daudela. (ITF)

> Zaintza egitura zartatu delako datozenak, amona hil delako [...] joan egin da, etorri egin da, ezkondu, halako gertaerak. (ITF)

> Hemen dauden ama batzuek ez dute berrelkartzeko asmorik, eta bat-batean zerbait gertatu da jatorrian, ezta? Ba, zaintzailea hil da, edo adingabea arrisku egoera batean dago, eta ekarri egin behar dute, ez daukazu beste aukerarik. (SEITF)

Azkenik, diagnostikoan funtsezkoa eta errepikaria izan den alderdi bati erreparatu behar diogu hemen, bai prozesu horiek bizi izan dituzten pertsonengan, bai errealitate horiek artatzen dituzten profesionalengan. **Adingabeek migratzeko gogorik duten** ala ez. Novalesekin (2015) ikusi dugu familia transnazionalen dinamikan ezkutatuta egon ohi dela **berrelkartzearen promesa**, eta aldiz, komunikazio argi eta arinean arituz gero, horrek familiako batasun eta kidetasun zentzua samur dezakeela, eta haur eta nerabeek migrazio proiektua beren egin dezaten lagundu dezakeela.

> Txartel bat erosi zidaten eta esan zidaten: «Bazoaz» […] Aita etorri zen, lanean hasi, etxea erosi eta hola. Hamar urterekin nolabait dakizu jonango zarela, hau da, zure aita Espainiara doala, [...] eta zuk jada uste duzu irtetera zoazela... (Agustin, 20, Peru)

Aitzitik, sarri gertatzen da berrelkartzeko erabakia ez dela argi eta garbi jakinarazten. Kasu horietan, berrelkartutako pertsona ez-helduak artatzen dituzten zerbitzu espezializatuek arreta berezia jartzen dute familiako kide izatearen sentimenduaren lanketan, eta horrek eskatzen du «familiaren historia berriro bihotzetik pasatzea» (Azcarate, 2020).

> «Ekarriko zaituztet, etorri behar duzue hau familiako migrazio proiektua delako». Baina, agian, gaztetxoak beren proiektu propiorik gabe datoz. (TTF)

Alde horretatik, adingabeek migratzeko nahiarekin duten harremana askotarikoa eta anbibalentea da. Askotan, itxaropen kolektibo eta subjektiboetatik abiatuta eraikitako **amets batekin** du zerikusia. Arazoa sor daiteke, hemen, itxaropenak errealitatera gutxi egokituta badaude, *Berriz elkar ikusi* eta *Egokitzapen* faseetan ikusiko dugun bezala.

> Nik ilusioa nuen, gure herrialdean amets bat saltzen baita. Gure herrialdeetatik Espainiara edo Estatu Batuetara migratzea, edonora kanpora (Jose, 29, Dominikar Errepublika)

Hala ere, hurrengo atalean ikusiko dugun bezala, adingabeen berrelkartze horrek deserrotze eta dolu handiak ekarriko ditu, eta, maiz, berez delikatuak diren adinetan –ohikoa da nerabeak izatea, prozesuan atzerapenak izaten direlako–, eta horrek une hau igarobide zaila bihurtzen du, gutxienean emozio kontrajarriek zeharkatua.

> Beren herrialdea uztea, gehienbat, oso errotuak baitzeuden han. Hori izan da zailena. (Valeria, 31, Nikaragua)

Adingabeekin komunikazio argia izateak eta berrelkartzeko erabakiaren edo migrazio proiektuaren partaide egiteak haiek migratzea onartzea errazten du. Baina ez da beti horrela izango, kontuan hartuz gero aldaketa horrek galera berriak dakartzala, komunikazioaren kalitatea eta urruneko harremana nolakoak direla ere. Beraz, **migratu nahi ez duten** adingabeak ere badaude.

> Ni itxita nengoen, eta puntu honetan: «Nik ez dut joan nahi, ez noa nire bizitza lagatzera zurekin bizitzeagatik» […] Eta etorri nintzen, gehienbat, derrigortuta. (NTF)

> Amak […] esan zidan honantza nentorrela aitarekin. Paperen erdiak eginak zeudela […] txartel bat eman zidaten, eta, ba, joateko aitarekin […] Nik ez nuen nahi. (NTF)

Bestalde, kontakizunek agerian uzten dute azken erantzukizuna adingabeen guraso eta tutoreei dagokiela, eurei baitagokie haien ongizateari buruzko erabakia. Eta, ikusi dugun bezala, oro har, familia migrazioaren azken helburu partekatua da adingabeen bizi baldintzak eta babesa hobetzea (Novales, 2015).

> Ni, esate baterako, nola esaten da, ba, filmeko gaiztoa nintzen. «Etorri egin behar duzula, etorri egin behar duzu». Hau da, gainera ez da zuk hartuko duzun erabakia, nik hartuko dut erabakia, nik badakit-eta zertan ari naizen zure ongizaterako. (GTF)

Ildo horretan, erabakien berri ematea ez litzateke izango erabakia haien esku uztea, baizik eta pertsona helduen arrazoiak behar bezala eta zintzotasunez azaltzea, eta baita adingabeen erreakzioak —zailak ere bai— entzutea eta emozionalki horiei eustea ere (Bonizzoni & Leonini, 2013; Novales, 2015; Shaw, 2022; Azcarate, 2020). Gogoratu behar da, halaber, komunikazioa, egiazki, distantzian gertatzen dela eta bananduta urteak daramatzaten pertsonen artean. Alde horretatik, ondorengoa bezalako testigantzek oso zehatz adierazten dute adingabeek anbibalentzia emozionala sentitzen dutela helduek dituzten arrazoien, leialtasun gatazkaren edo nolabaiteko zor sentimenduaren aurrean. Horren ondorioz, batzuetan **ezinezkoa da ezetz esatea**:

> Badakizu bazoazela, ez dizute esaten, baina... zeuk esaten duzu zeure kautan: «Paperak egingo ditugu etor zaitezen». Nolabait harremanari eusten diozu-eta, hitz egiten duzu. Nik han aitarekin hitz egiten nuen bideodeien bitartez edo telefonoz eta hola [...] Errealitatea onartzen duzu [...] paperak [...] eta badakizu noizbait irten behar zarela [...] nota onak ateratzen dituzu dena bizkor dadin [...] eta hala egun batean deitu zidan: «Txartela erosiko dut eta etorri egingo zara». Ez duzu ezetz esango. Ahal duzu, baina jakina, hor daude aukera hobeen kontua, bizi kalitatea, segurtasuna. Zure aita-amen eta orokorrean zure familiaren 10 urteko lana. (Agustin, 20, Peru)

3.5. Laguntza eman eta esku hartzeko aukerak: «Ez dut izan gidatuko ninduen inor»

Errealitate horientzako laguntza hobetzea lotuta dago lan honen helburuekin, eta, ildo horretan, esku hartzeko aukerei eta horien garrantziari buruzko emaitzak biltzen ditu diagnostikoak, bai elkarrizketa biografikoetan, bai profesional guztien esperientzietan. Lekukotasunek berrelkartzeko erabakiaren inguruko **laguntza prozesuaren** beharra azpimarratzen dute, dela administrazio prozesuen konplexutasun eta moteltasunagatik, dela informazio eskuragarria lortzeko zailtasunagatik, dela aholkularitza zerbitzu publikoek ez dutelako lortzen eskaerari aurre egitea edo herritarren artean ez direlako behar bezain ezagunak.

> Ez dut gidatuko nauen inor izan […] Gurutze Gorriko zerbitzuak gainezka daude […] semea ekartzeko prestatu nintzen […]. Horretaz aholku emateko bideo bat egin nahi nuen (Carmen, 44, Costa Rica)

> Hasi eta hona iritsi arte, ba, lau-bost urte. (Jose, 29, Dominikar Errepublika)

Halaber, nabarmentzen da **sentsibilitate eta prestakuntza** maila jakin bat behar dela prozesu horiek eremu eta baliabide desberdinetatik artatzen dituzten pertsonen artean.

> Hobe litzateke laguntze lana hartzen dutenak benetan prestatuak baleude. (Nuria, 21, Peru)

Gainera, profesionalek berek aitortzen dute prozesu horien premiekiko arreta sentikorra izateak duen baliagarritasuna eta **eragin positiboa**. Eta laguntza eraginkorrak ahalbidetzen ditu.

> Nik asko ikasi nuen [...] migrazio doluaren parte hori dena [...] horrek asko irekitzen dizu irudia, ikuspegia. Jada amaitzen ari garen kasu bat da, onartu digute berrelkartzea [...] neska hori hango egoeraz deserrotuko da, adin oso konplikatuan etorriko da hona [...] 13 urte eta hola. Eta emakume honek oso ondo egin nahi du. (TTF)

> Detekzio goiztiarra eta lan egiteko aukera, nire iritziz prebentzioan sartzen da. (ITF)

Beste batzuetan, ordea, jarduera profesionala ez da erraza, eta kontraesanak ditu. Puntu honetan, **etxebizitzaren egokitasunari buruzko txostena** egin behar duten Gizarte Zerbitzuetako profesionalek dilema bati egiten diote aurre, eta horri buruzko gogoetak txertatu ditugu. Kapitulu honen hasieran ikusi dugu erregimen orokorreko berrelkartzeko baldintzek txosten hori edukitzea exijitzen dutela. Eta egiaztatu ahal izan da, halaber, etorkin kopuru handi bat baldintza prekarioetan bizitzera behartuta dagoela, eta horrek berrelkartzeko baldintzak betetzea zaildu egiten duela. Horregatik, profesionalak, berrelkartze prozesuan eragin zuzena izango duen txosten bat egiteko beharraren aurrean, oso jakitun dira familia transnazionalen kalteberatasunaz. Beraz, talde fokaletan gogoeta egiten zen **ez ikusia egiteko** aukerari eta izan zitzakeen ondorioei buruz.

> Kontuan hartzen dugu, adingabeak ekarri behar baditu, ez daitezela pilaketak gerta. Hori da beti gomendatzen duguna [...] beti esaten dugu saiatzeko, behintzat. (LTF)

> Eta “aldeko” jartzen dugu, hau tramite hutsa da. Badu berogailua, badu ohea haurrarentzat, kito. Ez dut gehiago begiratzen. (ITF)

> Bizitokiaren txostenerako gela alokatzen dute, baina gero errealitatea da etxebizitzak partekatzera jotzen dutela, prezioa oso altua delako [...] beste unitate familiar batzuekin partekatu behar dute, beste pertsona batzuekin, eta egoera hori aurkitzen dugu. (LTF)

> Pues banekien […] beste familia batekin bizi zirela […]. Baina esan nuen, pues tira! Aurrera! Gero etorriko da eta beraiek moldatuko dira […]. Orduan, bueno, ba moldatzen dira ahal den bezala […]. Nik familien berrelkartzearekin sufritzen dut asko. (IMTF)

> Ni gaizki sentitzen ari nintzen neure buruarekin, eta tripak dantzan nituen [...]. Zenbat gizarte langilek egin dute bizitokiaren kontrako txostena? Eta zenbatek begiratzen dugu beste aldera, eta oso azaletik begiratuta aldekoa eman? (ITF)

> —Nik ere egiten ditut txosten horiek [...] Eta diot, bueno, ez ikusiarena egingo dut, ezta? —Bai, baina gero adingabeak ditugu bi gizon ezezagunekin ohea partekatzen. (ITF)

> Beharbada gaizki egingo dugu bizitokiaren txosten batekin [...], baldintzak betetzen ez dituena, baina egiten ez baduzu, de facto berrelkartuko dira. (ITF)

Administrazio publikoek prozesu horiei ematen dieten arretari dagokionez, bestalde, beste alderdi garrantzitsu bat agertzen da: aurrea har diezaiokegu adingabeak gure gizartera eta hezkuntza eta osasun sistemetara iristeari? Egiaztatu ahal izan dugunez, erregimen orokorreko berrelkartzeak edo EBko herrialde bateko nazionalen berrelkartzeak ez ditu biltzen dauden berrelkartze guztiak, baina bolumen handia hartzen dute eta administratiboki erregistratuta geratzen dira.

Horregatik, berrelkartzeko izapideak prebentziorako beste aukera bat eskaintzen du, **ikasleen beranduko eskolaratzea** aurreikusten lagun baitezake. Gonzalez-Ferrer (2019) autoreak Immigrazioko Batzorde Espezializatuaren txosten batean bildu zituen familia berrelkartzeari buruzko gomendioak, eta bertan adierazten duen bezala, egon litezkeen sarreren aurreikuspena egitea posible da, baita noiz gerta litezkeen gutxi gorabehera ere, familiek betetzen dituzten onarpen formulario anitzetako informazioa sistematikoki erregistratu eta ustiatuz gero —familien egoera zibila edo seme-alaben kopuruari erreparatuz, batik bat—.

Planteamendu horrek gainditu egiten ditu ikastetxeetako irakasleen eta zuzendaritza taldeen eskumenak, ezinezkoa ikusten baitute ikasleen sartze horri aurrea hartzea ikasturtea hasita dagoela.

> Noiz iristen den da kontua [...] Baina, hala ere, iristen direnean [...] bizpahiru urteko atzerapenarekin datoz. (LTF)

> Ikasturtea bera ere desberdina da. Herrialde askotan, latinoamerikarretan behintzat abenduan amaitzen dute, hau da, abenduan edo azaro amaieran, ezta? Eta ikasturtea urtarrilean hasten da. Hemen, aldiz, ez. Eta orduan, ba, ezta ere... (LTF)

Hala ere, uste dugu egokia dela hemen jasotzea, lotura zuzena duelako adingabe berrelkartuek hezkuntza sisteman sartzen direnean aurkitzen dituzten zailtasunekin.

Bestalde, berrelkartzeko erabakiaren uneak prebentzioa eta laguntza sendotzeko **funtsezko aukera** eskaintzen du, ondoren arazo larriagoak sortzea saihets dezakeelako. Lehenik eta behin, familia askok **nekez irudikatzen dute** berrelkartu ondorengo errealitatea nolakoa izango den eta **itxaropen ez oso errealistak** dituzte.

> Seme-alabak etorriko zaizkio, ama barneko langile gisa egongo da eta diot: «Arazo bat izango duzu: zure haurrak bakarrik egongo direla etxean». «A, bueno. Ikusiko dugu». (IETF)

Kasu batzuetan, ama gisa **epaitua izateko beldurra** ere identifikatzen da.

> Beldurra ere badute, zeren [...] ez dago prestatua, barneko langilea da, ez du astirik, eta beldur izan behar da esateko: «Hemen ere ez naiz erabateko babesle». (SEITF)

Horri dagokionez, profesionalek laguntza ematearen garrantzia azpimarratu dute **familia berrelkartzeak izango duen eragina baloratzeko**. Gorago adierazi bezala, berrelkartzeari buruzko sentsibilizazioak berak gai horri heltzeko edo sareko lana eta deribazioa kontuan hartzea errazten du.

> Harreman gehixeago izan dudan familia batzuekin, egin dut, bai. Eta hori familia bat zen non, ba [...] gizonak ere aukera eman baitzidan esateko: «Zer egingo zenuke?». (TTF)

> Beti ez dira aurkitzen denbora eskainiko dien norbaitekin [...] gu bezalako edozein profesional [...]. Orain has zaitez berriro planteatzen ea hori izango den onena zure semearentzat edo alabarentzat. Edo zein diren alde onak eta txarrak. (TTF)

> Gurutze Gorrian berrelkartzeren bat egin dugunean, galdetzen diedan lehen gauza da ea neska-mutil horiek, batik bat nerabezaroan [...] etorri nahi duten. Benetan etorri nahi dute? (TTF)

> Nik deribatu egin nuen [...] zeren esaten dut: «Ez zaitu besarkatuko, ez zaitu maitatuko ikusi eta berehala, ez da pozik egongo hemen egoteagatik, bere gelan itxiko da» […] Eta diot: «Errua botako dizu bi haur izateagatik». Ez diot horrela esaten, ez bainaiz psikologoa, baina apur bat mozorrotu eta gero profesionalengana bideratzen dut. (TTF)

> Eser daitezela pare bat orduan pentsatzera zer den [...] zer erronka dudan aurrean [...] zure semeari edo alabari lagundu behar diozu dolu prozesuan, eta ez da erraza izango [...] zu zara emakume heldua eta harremanaren motorra izan beharko duzu. (SEITF)

Horrelako lagun egite batek **eragin positiboa** du, jasotako solasetan ikusten den bezala, entzuteko, deribazio edo aholkularitza eskatzeko espazio bat irekitzea ahalbidetzen duelako. Aldiz, **alde bakarreko erabaki** bat hartzen denean edo adingabeen bizipena kontuan hartu gabe, ondorio negatiboak agertzen dira gero familia bizikidetzan edo hezkuntzaren eremuan (Gimeno eta Gutierrez, 2020), hurrengo blokeetan ikusiko dugun bezala.

> Aitarekin berrelkartu zen, logela super-ondo jarri zion […] Aizu, ez zuela institutura joan nahi […] eta «galdetu zenion uneren batean ea migratu nahi zuen? Garbi daukazu prozesua ulertu zuenetz?». (SEITF)

> Inork ez die galdetu berrelkartu nahi duten […] ez galdetzeak eta berrelkartzearen gaia ezarria izateak adin batzuetan, gero egokitzapenaren kontuarekin eta familia sistema berriko kide bihurtzearekin — batzuetan, aldatu zena edo dena— ba, adingabe nerabe horiei dezente zailtzen zaie bizimodua. (ITF)

Hala ere, esku hartzea ez da beti posible fase honetan, ezusteko berrelkartzeen kasuan ikusi den bezala, beste inguruabar batzuek eragiten dituztelako.

> Legezko berrelkartzea 18 urte arte egin dezakezu. Beraz, zer neurritaraino pentsa dezakezu pertsona bat berrelkartzea egokia den edo ez? [...] Baloratuko dugu hura hobeto dagoen han edo hemen, baina denbora amaitzen zaizula ere pentsatu behar da. (LTF)

Amaitzeko, zerbitzu publikoen esku hartzea bereziki zaila den zenbait egoera aipatzen dira ondoren, bereziki Gizarte Zerbitzuetan. Eremu horietan **ikusezin bihurtutako familia**k dira, jatorri jakin batzuei lotuak, eta haien presentzia ez da ohikoa edo zaila da kokatzen. Hala gertatzen da jatorri txinatarra duten familiekin, oso modu autonomoan egiten baitituzte berrelkartze prozesuak. Bestalde, eta EBko herritarrak izateagatik migrazio estatus desberdina izanik, europar jatorridun adingabeen berrelkartzeak agertzen dira: identifikatzen zailagoak dira, kasu batzuetan kalteberatasun eta babesgabetasun egoerak inplikatzen dituzte eta laguntza estaldura jasotzeko arau-zailtasunek larriagotzen dituzte.

> Populazio txinatarra: Gizarte Zerbitzuetan ez dauden pertsonak, erabat ikusezin diren pertsonak, bizitokiaren txostena eskatzera baino ez datozenak. (ITF)

> Beste jatorri bat [...] badakit ez dituztela legalki berrelkartzen europarrak direlako, baina ijitoak aipatu egin behar dira. Europako ekialdea, orokorrean [...] Datoz eta doaz, datoz eta doaz. Desagertu egiten dira, berdin dio badauden, ez dauden. Legalki ez dagoenez zer eginik, europarrak direnez [...]. Ez dago ume horien kontrolik, ez dute ANZrik (Atzerritar Nortasun Zenbakia), ez daukagu bermerik nor noren haurra den jakiteko [...]. Europarrak direlako eskatzen diezue agiri bat frogatzeko europar osasun-laguntzarako eskubiderik ez dutela, baina gurasoengandik jada neska hauei datorkie [osasun-estaldura]. Baina neskak dokumentaziorik gabe etorri dira, gurasoek ez diete emango, salduta gaude. (ITF)

3.6. Proposamenak

Ondoren, fase honi lotutako proposamenak seinalatzen dira (eta lekukotasunekin lagundu):

1) Balizko berrelkartzeak detekta ditzaketen profesionalak sentsibilizatu eta trebatu.

> Landu beharko genuke nola detektatu [...] Migranteak artatzen ditugun zerbitzu desberdinetatik begiratu, berrelkartze prozesua gertatuko den egoerak garaiz detektatzeko. (ITF)
>
> Pertsona guztiei trebakuntzaren bidez betaurrekoak janztea da, denek esan dezaten: «Ostra! Hau berrelkartze kontu bat da!». (SEITF)

2) Aurretik baloratu eta hausnartu berrelkartzearen komenentziaz.

> Berrelkartze kontuan izugarrizko informazio piloa eman behar diozu beste pertsonari, nola ari zaren eragiten ekarri behar duzun pertsonaren bizitzan: [...] nahi duena da lagunak mantendu [...] han jarraitu bere bizimodua, bere ikasketa moduak, bere bizitza plana dagoeneko planteatu due, eta zuk badakizu berrasiarazten ari zarela, eta honi buruzko tailerrik ez dagoenez pertsonak ez dira ohartzen. (SEITF)

3) Laguntza profesionalean teknologia erabiltzea (hemen/han).

> Mutiko hau nahiko ondo dabil [...] dio: «Aitari ez naiz ausartzen esatera 8ko bat atera dudanik». […] Etorri den bezala etorrita, niri 12ko bat iruditzen zait. Eta esaten dit: «Nire aitak ez du hori ulertzen […] Axola dizu bideo dei bat egiten badugu?». Eta orduan bideo dei bat egin genuen eta nik hitz egin nuen aitarekin, azaltzeko. (LTF)

4) Helduen espektatibak landu gurasoekin, iritsi baino lehen (bakarka).

> Berrelkartzea egingo duten guraso horiekin ere lan bat egin behar da [...] euren seme-alabak hona iritsitakoan gerta dakiekeenaz. (ITF)
>
> Hona etortzerakoan, guraso zein seme-alaben espektatibak dezente landu beharko lirateke, zeren nola dator pertsona? Haren espektatibak, [...] zer aurkituko duen. Eta gurasoena [...] seme-alabak baitatoz [...] funtsezkoa da. (LTF)
>
> Gurasoekin solasaldiak izatea [...] eta esan: «Aizu, begira, aurkituko ditugu, normalean, arazo hauek eta hauek, akademikoak, pertsonalak, emozionalak». (LTF)

5) Gurasoekin taldeka prestatu berrelkartzea eta etorrera.

> Guraso migranteen eskola moduko bat [...]. Prestatzeko prozesu horretarako, ikusteko nolakoa izan behar den harremana han uzten dituztenekin [...] emozionalki, populazio migrante guztiak daraman motxilarekin, ba, hori garrantzitsua litzateke. (ITF)
>
> Erreminta batzuk emateko […] harrera hori bere seme-alabari egiteko garaian, baita ere hemen dagoenean eta aurre egin behar dionean […] taldeka landu zitekeen hau. (IMTF)

6) Adingabeen espektatibak landu, iritsi baino lehen (jatorrian bertan).

> Etorri aurretik, zerbait egin ahal izatea seme edo alaba horrekin, bai [...]. Oso ondo legoke [...]. Esaterako, adierazpidea erraztea halaber, nola sentitzen den, zer espero duen [...] eta gogotsuagoa izan dadin [...] etortzea. Edo etortzea negoziatu. (LTF)
>
> Baina jatorrian landuko balitz, askoz ere familia normalizatu gehiago egongo lirateke, zeren eta [...] mutilarekin lantzen bada, neskarekin, jatorrian, baita hemen dauden gurasoak ere, nola tratatu jakiteko... (TTF)

7) Hizkuntza ikastea jatorrian.

8) Landagunea: tokiko (gune urbanoekin alderatuta) errealitateen ezagutza handia eta pertsonekin izaten den harreman zuzenagoa aprobetxatzea kasuak identifkatzeko eta lagun egiteko.

> Giza jario moduko bat da [...] nahiko kontrolatua daukagu zer etorriko den [...] denok ezagutzen dugu elkar [...] eta lanean ari garenok han bizi bagara, askoz gehiago [...] indar hori [...] aurrea hartzekoa. (IETF)

9) Gizarte Zerbitzuetan psikologoaren figuraren premia.

> —Gu figura oso fiskalizatzaileak gara, gizarte langileak [...]. Ez dizute kontatuko beren zera guztiak [...] han betikoa zara [...] laguntza ematen diezuna, lana bilatzeko esaten ari zaiena, [...] eta orain, zatoz, lagunduko dizut...
>
> —Nola ekarri zure seme-alabak.
>
> —…zerbitzu espezializatuago bat, emozioetatik gehiago. (IETF)

10) Sarean lan egin.

> Guk esku hartzea [...] lehen arretakoekin elkarlanean, osasungintzarekin, Gizarte Zerbitzuetako lehen arretarekin [...] Eta SEI kontuan hartuta, erakunde espezializatuena baita [...] Genero indarkeriaren biktima izan den ama batek bere bi seme-alabak ekarriko dituela esaten duenean, harremanetan jartzen gara errazten saiatzeko. (ITF)

11) Zerbitzu publikoetako datuak sistematizatu, kuantifikatzeko eta aurrea hartzeko.

> Zenbakietatik hurbiltzea [...]. Litekeena da kideek ondo baino hobeto jakitea zenbat berrelkartze prozedura gertatzen diren administrazio mailan [...] zerbitzuetan artatzen dugunaren alderatze moduko bat. (ITF)
>
> —Bizitoki txostenaren beharra; mundu guztiak pasatu behar du hortik.
>
> —Soilik kasu batzuetan [...] Nazionalizatuei ez baitzaie exijitzen [...]
>
> —Baina prozesu administratiboa egon badago, berdin izan nazionala zein ez. (ITF)

4. Berriz elkar ikustea

Berrelkartzeko prozesuari loturiko izapideak edo prozedurak bete ondoren, izan legez eta izan de facto, giltzarria den une bat ikusten da berrelkartzearen narratiban: berriro elkar ikustea. Gertaera puntual bat bada ere, fase horrek garrantzi handia du berez, eta prozesuaren konplexutasun guztia metatzen du. Etapa horren barnean, iritsieraren lehen uneekin zerikusia duten gorabeherei egiten zaie aipamena.

Atal horrek beste behin erakusten du migrazioaren bizipenak estresa dakarkiela familiako taldea osatzen duten kide guztiei; estres hori luzatu egiten da denboran fasez fase, eta banantze eta birbateratze konplexuak ekarri ohi dituzte, beren ondorio psikosozialekin (Rodriguez-Izquierdo, 2010). Gainera, beti dago migrazioaren dolua presente (Achotegui, 2009). Diagnostikoaren emaitzek azpimarratzen dute faktore ugarik jotzen dutela prozesua, eta errealitateetako askok ez dutela esklusiboki familiarekin ikustekorik baizik eta baita testuinguruarekin ere.

4.1. Egoera anbibalentea: «Lehendik zenuen guztia galtzen duzu»

Diskurtso guztietan aipatzen dute berraurkitzearena **mugarria** dela (gehienbat alderdi positibotik) eta batez ere prozesuaren esparruan berbalizatzen dute:

> Bere logelan dugu (idatziz jasota) ongietorria eman nionekoa. (Linda, 40, Venezuela).

Nolanahi den, emaitzek erakusten dute berriro elkar ikustea **anbibalentea** dela, etapa/fase horretan oraindik lantzekoak dauden doluak izaten baitira. Alde horretatik, galeraren gaineko kontakizuna berregiteko orduan, dolu prozesua okertu eta kroniko bihur dezaketen faktoreak daude: laguntzarako loturarik eta gunerik eskura ez izatea, dolu bat bestearen atzetik jasatea, dolurik egiterik izan ez duten kideen arteko familia sistemaren egituraketa, elkarren arteko komunikazio gabeziak, baldintza sozioekonomiko eta normatibo makurrak eta, oroz gain, berrelkartzean arazoak gertatzea eta prozesuan lagun egiteko ondoan inor ez edukitzea (de la Paz-Elez & Diaz-Burgos, 2013; Llanas, 2013; Novales, 2015; Villaverde, 2015; Peñas & Martinez, 2017). Pertsona berrelkartuek maiz pertsona berrelkartzaileek baino migrazio dolu are konplexuagoa jasaten dute. Era berean, gurasoek —migratu dutenen "lehen belaunaldiak"— migrazio dolua zenbateraino landua duten, horrek eragin sakona izan ohi du "bigarren belaunaldiko" esaten zaienengan, hots, harrera herrialdearekiko har ditzaketen jarreretan (Azcarate, 2022:430). Hau da, gurasoek migrazio dolua noraino landua duten, horrek erabakiko du adingabeek helmugako gizartean nolako jarrerak hartuko dituzten (Azcarate *et al*., 2016). Azken batean, migrazio dolua iragateko nolako zailtasunak, halakoak izango dira berrelkartze prozesuak eta, batez ere, azken bi etapa horiek (Llanas, 2013; Villaverde, 2015; Azcarate *et al*., 2016).

Egoera anbibalentea erakusten duten gorabeherei dagokienez, esaterako, hor daude berraurkitzeak dakartzan **dolu berriak**, jatorrian zaintzaz arduratu diren horiengandik banandu izanarenak. Hau da, aita edo ama irtetean eragindako dolua bukatuko litzateke berriz elkar ikustean, baina era berean, beste dolu bat etorri ohi da. Gizarte desberdinetan bi aldiz gizarteratzeak **dolu sail bat** eragiten du, haurrak haien zaintzaileengandik migrazio proiektuko une batean baino gehiagotan banantzen direlako (Novales, 2015; Peñas & Martinez, 2017; Mazzucato, 2015). Diskurtsoek garbi asko seinalatzen dituzte errealitate horiek.

> Niretzat gogorra izan zen aitona-amonak, adiskideak, osaba-izebak eta arrebatxoa agurtzea [...]. Andregaia ere bertan utzi behar izan nuen. Eta oso gogorra izan zen. (NTF)

> Oso harreman estua nuen harekin, eta pixka bat zaila egin zitzaidan agurtzea [...]. Amonatxoak [...] esan zidan: «maiteño, zaindu zaitez, asko sumatuko dut zure falta». Eta nik ez nuen negarrik egin nahi, baina bera negarrez ikusita hunkitu egin nintzen. (NTF)
>
> Nire aitonatxoa, batez ere bera [...]. Hori izan zen agurreko gogorrena. (NTF)
>
> Harentzat, ama zen berarekin bizi izan zena [...]. Zailena eta mingarriena [...] da joatea, ez dakizu noiz ikusiko duzun berriz ama hori, amarena egin duena, eta familia guztiz arrotz batera bizitzera etortzea. (ITF)

Logikoa denez, dolu bat bestearen atzetik jasateari dagokionez, norabide bikoitza izan ohi dute, hau da, jatorrian ere dolua dago.

> Amak nire lau seme-alabak hazi ditu, eta harentzat bere umeak balira bezala da. Eta beti deitzen dit: «Zer moduz daude? Nola daude? Ari dira ikasten? (Flor, 43, Peru)

Doluak bata bestearen atzetik jasatearena ondo identifikatuta dago jardun profesionalean, eta ez du bakarrik familiaren eremua hartzen, baita berdinen taldea ere.

> Doluak jasaten joaten dira, pertsonaren dolua eta loturen galera [...] jatorrizko herrialdearena. Hona iritsi, eta loturaren edo laguntzaren espektatiba ez da espero zutena bezalakoa. (TTF)
>
> Hasieran [...] oso konektatuta daude jatorriko adiskideekin. Baina [...] bizitzara egokitzen hasten dira hemen, gauez lo gehiago egiten, zeren eta, jakina, ordutegi desberdintasuna… [...] eta iristen da halako batean [...] beheraldia: «Ez didate gehiago erantzuten mezuei, ez gara solastatzen». (SEITF)

Migrazio prozesuetan, «galera gisa sumatzen dituzte harreman min asko» (Rodriguez-Izquierdo, 2010:202). Metafora batek argitzen du zer den hori: **arbola bat erauzi eta harritan landatzea** bezala.

> Arbola bat toki batetik kendu, eta ondoren harria besterik ez dagoen leku batean landatzean, jakina, arbola hori hil egingo da. (SEITF)
>
> Aurretik izandako guztia galtzen da [...] inoiz ez zara itzuliko lehengo hartara. (SEITF)
>
> Adiskideak, adiskideen senideak [...] nire familiakoak balira bezala sentitzen nituen. Eta hartatik erauziko bazintuzte bezala da, eta beste toki batean landatu; eta, bat-batean [ziztu egiten du], hori dena ezabatu egiten da. (SEITF)
>
> Norbait hona etortzen denean [...] berrelkartzea dela medio [...], etorkizun guztiaren esperantza galtzen du. Atzean geratzen dena bezala berdin erretzen da aurretik etorriko dena ere. (SEITF)

Ikusten denez, iritsieran eta berraurkitzean, sentimendu anbibalenteak edo kontrajarriak agertzen dira (Novales, 2015; Azcarate, 2022; Llanas, 2013; Benito, 2017; Pastor & Martinez, 2014): tristezia, amorrazioa —jatorrizko harremanak eta testuinguru sozialak galtzeagatik— eta berrelkartzeko desira.

4.2. Elkarri aitortzea: «Dagoeneko ez zen nik utzitako haur txikia»

Berriz elkartzee prozesuan eta bizikidetzari berrekitean, banandu izanagatik erasanak gelditutako loturak berreraiki behar dira nahitaez, eta, sarritan, horrek esan nahi du loturak landu behar direla eta aurrez aipaturiko metafora argigarriari jarraipena eman, errotik esateko batean (Peñas & Martinez, 2017; Azcarate, 2020).

Erroetara jotzeko helburua argia da: gehienbat ezkutuan egon den zerbaiten aitortza azpimarratzea (kasu honetan, denboraren joanarena eta distantziarena). Alde horretatik, berraurkitzean maizen gertatzen den gauza da **aitortza berriaren premia**; izan ere, berraurkitzen direnek "ez dute elkar ezagutzen", edo "bestetasuna" dago. Hau da, hasierako aitortza bat premiazkoa izaten da egoera horietan (are, batzuetan, baita aitortza fisikoa ere). Lekukotasun ugarik azpimarratzen dute berritasunarena, berraurkitzen direnentzat dakarren aldaketa eta, are, arroztasuna.

> Ez naiz batere oroitzen hartaz. Baditut argazkiak, baina ez nekien nire aita zenik. (Nuria, 21, Peru)
>
> Hasieran bolada batez, elkar ulertzen ez genuela egon ginen; elkarrekin egon gabe denbora gehiegi pasatua zen, eta hark jada ez ninduen ezagutzen. (NTF)
>
> Luzaroan uzten dituzu, eta gero elkartzen zarenean, nolabait guztiz berria balitz bezala da. (Valeria, 31, Nikaragua)
>
> Beste batekin aurkitu nintzen [...] Ez zen nik utzitako haur txikia [...] Bitxia zen. (Linda, 40, Venezuela)
>
> Berriz ezagutu behar... ez baititut ezagutzen; nire ume kutunak dira, ama biologikoa naiz eta, baina... ez nituen ezagutzen. Berriz egin behar dugu elkarren ezaguera. (Fatima, 38, Maroko)

Elkar aitortzea ezinbestekoa izaten da, **familia berregin** egin behar izaten denean denbora pasatu delako eta distantzia egon delako.

> Umeak hona heltzen dira, eta gero gertatzen da amak edo aitak beste bikotekide bat dutela eta ezagutzen ez dituzten anai-arrebak dituztela, eta iruditzen zaie haiei kasu handiagoa egiten dietela, bertan izandako anai-arrebei, eurei baino. (LTF)
>
> Nik ez nekien ezkonduta zegoela [...]. Iritsi nintzenean, senarra ezagutu nuen, eta neure baitan: «Baina noiz gertatu da hau? Noiz ezkondu zen, ni ez konturatzeko?» […] «Eta nor da hau?». (NTF)
>
> Nire aitaordea, nire anaia txikia baitu [...] Nire anaia txikia ez nuen ezagutzen [...] Ezusteko bat bezalakoa izan zen niretzat. (Sofia, 22, Bolivia)

4.3. Loturaberritzea: «Semeak ez ninduela maite sentitzen nuen»

Egiaztatuta dago familia transnazionalek zailtasunak gainditu behar dituztela banantzeak iraun artean, dolu zenbait jasaten dituztela —zaintzaileak eta adiskide minak atzean uztearen dolorearekin iristen dira, eta gainera gurasoen banantze primarioa dago— eta bizi izan ez diren aita-ama berri batzuekin lotzeko erronkari aurre egin behar dietela (Cebolla-Boado & Aratani, 2020:56), eta, horretarako, aurrez adierazi bezala, lehenengo elkar "aitortu" egin behar dute. Lotura berritzeko prozesuok ere ez dira hutsetik abiatzen; izan ere, **pertsona berrelkartzaileek eta berrelkartuek badituzte beren bizipenak eta sentimenduak, prozesua zailtzen dutenak**. Pertsona berrelkartzaileen kasuan, nabarmentzekoa da, esaterako, errua, desorientazioa eta beldurra.

> «Ez dut ongi egin» sentimendua, zeren eta erru handia […] ere sumatzen dute. Errua lauza handia da. (TTF)

Pertsona berrelkartuetan, sarritan, **kexak eta erresuminak** agertzen dira, banantzea eta berrelkartze prozesua gertatu diren moduagatik.

> Oraindik oso minduta dago, utzi egin dudalako; esaten du nik abandonatuta utzi dudala. (Cristina, 57, Honduras)

> Nire ahizpatxoa oso txikia zen, eta niri ez zitzaidan ongi iruditu amak uztea. (NTF)

Horren ondorioz, komunikazio gaitasuna urrituta egoten da **konfiantza faltagatik**.

> Komunikatzeko zailtasunak nituen, ez baitzuen nik adina konfiantza, eta ezin nion solas handirik egin. (Fernando, 18, Bolivia)

Lotura berritzea errazten duen **esparru afektiborik** ez dagoenez. Hau da, aitorpen falta, familia berregin beharra, arbuioak eta konfiantza falta daudenez, afektua adieraztea zaila da, eta horrek berriz elikatzen ditu aurretik adierazitako alderdi guztiak.

> «Izanez ere, nire amari, jakina, ez zait ateratzen besarkada bat ematea... Ez zait ateratzen». Eta horrek arazo asko eta asko eragiten ditu. (NTF)

> Izugarri kosta zitzaidan, zeren eta sumatzen nuen nire semeak ez ninduela maite. (Linda, 40, Venezuela)

Aurrez esandakoaren ondorioz, loturaberritzeko hasierako prozesu horretan ohikoa da **gatazkak, borrokak, haserreak eta talkak ugaritzea familiaren egunerokoan**:

> Ni aldatu naiz, nire ama ere aldatu da, eta hona iritsi ginenean askotan borrokatzen ginen. (Silvia, 19, Lima)

> Liskarrak, oihuak, mehatxuak, kontu asko izan ziren, nik zer dakit zenbat gauza. Eta sakrifikatu beharra zegoen... Nori tokatzen zaio sakrifizioa egitea? Niri ba, ama ni naizelakoz eta nire rola eta zeregina delakoz. (Anat, 48, Maroko)

> (Anaia) ez zen hazi amarekin. Pertsona ezezagun bat balitz bezala da, eta hasten zaizu esaten: «Egin ezak hau, egin ezak bestea». (Hector, 25, Bolivia)

> Nolabait esan, honela aurkitzen dira: «Ez dut ulertzen zergatik zigortu nauzun hona ekarrita, han ongi asko nintzen, nire bizimodua eginez […] zu gabe» […] edo bestela: «Hemen ez naiz laketzen, gainera ematen du beti arazoak ekartzen ditudala, ezen ez naizela eskolara joaten, disruptiboa naizela, gaizki nagoela eta hau eta hori; kontua beti ni naiz» […] nolabait esan: «Arazoa ni naiz eta zuen familia ia perfektua da, eta ni, disruptiboa, hemen» […] Gurasoekin izaten den haserre hori: «Itzul nazazu, alde egin nahi dut […] ez dut hemen egon nahi». (TTF)

Familiaren eguneroko bizikidetza prozesuetan izaten diren gatazka ohikoenak ikusita, **lotura prozesuan babesa ematea** asko estimatzen dute, SEI Elkarteak kasu honetan eman zuen bezala:

> Berriz ezagutzea, zer duten gogoko, gauzak egiteko duten modua. Prozesu bat eraman nuen, eta horretan SEIk lagundu zidan. (Flor, 43, Peru)

4.4. Talka soziokulturala: «Karrikara ateratzeak beldurra ematen zidan»

Berraurkitzearen analisia familiaren eguneroko bizikidetzaren esparruan egin da gehienbat orain arte. Alabaina, **iritsiera kontestualizatzen duen esparru soziokultural** batean egiten da berraurkitzea, eta hasierako une horietan intzidentzia argia izaten du. Aitortza pertsonalen prozesuarekin gertatzen den bezala, helmugako lurraldera iristean, denetariko **beldurrak eta kezkak** izaten dira **agertoki soziala guztiz ezezaguna baita**.

> Hona etorri nintzenean beldurrak jota nengoen [...]. Gelan itxita egoten nintzen eta ez nuen atera nahi izaten, karrikak beldurra ematen baitzidan [...]. Ez nuen inor ikusi nahi [...]. Ez nuen deus jakin nahi inorekin. (NTF)

> Hona etorri eta ikusten duzun inor ez duzu ezagutzen [...]. Zaila da jaio ez zaren herrialde batean bizitzea, jendea haurretatik ezagutzen da, eta zu hona etorri eta hasten zara ezagutzen hemen denbora asko daraman jendea. (Ibrahima, 22, Senegal)

Esparru soziokultural berri hau ez ezagutzeak, beste metafora argigarri honetan ikusten den bezala, **berriz hastera edo *reset* egitera** behartzen du.

> Berriz hasi behar dut, denaren *reseta* egitea bezala da, eta ez nuen hitzik egiten, ezta “agur” ere ez nekien. (Isaac, 19, Ghana)

Baina ikertzaile gehienek **talka kulturala** azpimarratzen dute, ohiko beste erronketako bat pertsona berrelkartuek jasan behar izaten dutena. Kontzeptu horrek gaizkiulertuei eta/edo gatazkei egiten die erreferentzia, errealitate bera desberdin interpretatzen dutelako kultura ezberdinak dituztenen artean (Llanas 2013). Zati honetan ikus daitekeenez, kultur jokabide berrietara hurbiltzeak bihotz ikara eragiten du lehenbizian.

> Gertatzen da eraikin berekoak ondotik pasatu eta agurtu ere ez, ez zaituztelako ezagutzen. Gauza horiek ez nekizkien [...] hemengo gauza arraro horietako bat. Senegalen, nahiz eta ez ezagutu, honela pasatzen da: «Kaixo eta kaixo». Eta kitto. (Ibrahima, 22, Senegal)

Azkenik, nahiz eta ez den garrantzi txikiagokoa, azpimarratzekoa da berrelkartutako familietan kultur arteko egokitzapena "prozesu heterogeneo, dinamiko eta bilaterala dela eta ez dela familiako kideen faktore pertsonal edo kulturalen araberakoa, baizik eta baita baldintza sozial, laboral eta ekonomikoen araberakoa ere eta nolako promozio aukerak aurkitzen dituzten helmugako herrialdean" (Peñas & Martinez, 2017:16). Hala, zenbait alderdi sozial azaleratu egiten dira **egiturazko baldintzatzaile** bezala, besteak beste lan prekarizazioa, familia eta lana uztartzeko denbora falta, pobrezia ekonomikoa eta bizi baldintza zailak dituzten auzoetako eta bazter eremuetako bizimodua (Cebolla-Boado & Aratani, 2020:56). Horrek estresa handitzen du berriz elkar ikusteko unean (eta, aurrerago ikusiko dugun bezala, baita *egokitzeko* orduan ere).

> Etxe batean ari naiz astelehenetik larunbatera. Egun eta erdiko atsedena izaten dut. (Maria, 42, Bolivia)

> Haiek nirekin badaude, haiekin kezkatu behar dut; orduan, ezin naiz lanera joan... Lanik egin ezin dudanez, Gizarte Zerbitzuetara jo behar izaten dut. Gizarte Zerbitzuek ez dute aski ematen. (Anat, 48, Maroko)

> Berrelkartu egin nituen, ekarri nituen, baina orain... Nola mantendu? Orduan etortzen da gogorrena, e? Zeure baitan: «Zer eman behar diet jaten?». Eta are oraindik koskortu gabe daudenean, ez baitute ulertzen "ez dago". Denbora guztian ari dira: «Hau behar dut, hura behar dut». Eta zeure baitan: «Zer egin behar dut nik?». (GTF)

4.5. Eraitsitako espektatibak: «Ez da kontatzen dizutena bezalakoa»

Oro har, adingabeak berrelkartzean ez dute izaten migrazio proiektu propiorik zehazturik, eta migrazioak nolabait bortxaren ñabardura hartzen du haientzat (Gimeno & Gutierrez, 2020); leialtasun gatazka batek markatuta egoten da (Pastor & Martinez, 2014; Llanas, 2013). Horren ondorioz, **migrazio proiektuarekiko espektatibak bestelakoak izaten dira, eta horrek tirabirak eta desadostasunak ekartzen ditu** (Azcarate *et al*., 2016). Hori liskar eran agertzen da batez ere *Berriz elkar ikustea* fase honetan.

Lekukotasunek erakusten dute fase honetan **erortzen direla** distantziatik egindako **espektatibak**. Aurretik landu ditugun plano ugaritan ikusten dute hori (familiarenean, kulturarenean, ekonomian, kliman eta abar).

> Gainera, ez dizute esaten jatekorik ere ez duzula izango; hemengo oinarrizko zerbitzuetan [...], argindarrean, berogailua pizten saiatzen bazara, bueno, zorpetzen egon beharko duzula. (SEITF)

> Ez da kontatzen dizutena bezalakoa. Gauza bat kontatzen dizute, eta ez da horrela, norbere begiekin ikusten da hori. Desberdina da. (NTF)

> Hona etorri nintzenean, hotza hasi berria zen, noski, negua [...]. Eta neure baitan: «Oi, oi, ama, ez dudala hemen gelditu nahi! Joan egin nahi dut!». (NTF)

> Ez nuen etorri nahi, gero ohitu egiten zara, zeren eta, tira, ez dago besterik, baina lehenbizian, noski, familia osoa utzi zenuen. Eta tira. Ezagutzen ez duzun toki batera igortzen zaituzte. Talka kulturala... Limak ditu... Nik alde egin nuenean 9 milioi eta erdi zituen, orain ia 10 ditu... Iruñera etortzea herri txikitxo batera etortzea bezala izan zen. Oso desberdina... Hotza ere gogorra da. Aldatzea da, aldatzen zen, aldatzen zen, franko aldatzen da. (Agustin, 20, Peru)

> Uste nuen (aitak) babestuko ninduela eta ikasten ahalko nuela [...]. Baina ezin izan nuen ez baitzen dirurik. (Nuria, 21, Peru)

> Betetzen ez diren espektatiba batzuekin etortzen dira neska-mutikoak. Beste bikotekide batekin bizi berria abiatu duten amengana, eta beste seme-alaba batzuk dituztela: talka. (ITF)

> Aitak esaten zidan baietz, maitasunez hartuko ninduela [...] baina hona iristen hasi nintzenean, denbora pasatu zen [...] azkenean urrutiko bihurtu zen, ia gauza guztiekin borrokatzen gara. (NTF)

Espektatiba haustura hori ageri-agerikoa bihurtzen da **desklasamendua jasaten badute**. Migrazio proiektuak aurreramenduaren ideia eduki ohi du berarekin, pertsonala, familiakoa edo soziala. Alabaina, ohikoa da migratu duen jende kopuru handi batek jatorrizko gizartean zuen estatus mailan atzera egitea (Achotegui, 2008). Berrelkartutako familietako seme-alabek "beren behar sinbolikoen arabera eraiki ohi dute familien jatorri soziala, eta familia narratiba gutxi-asko koherente bat itxuratu eta aurkeztu ohi dute; gero horrek ez du zertan errealitatearekin bat egin" (Peñas & Martinez, 2017:36). Horren ondorioz, berraurkitzeko momentuan izaten den talka areagotu egiten da klasearen ikuspegitik ere.

> Haurra han dela, aitek edo amek dirua igortzen diote hemendik [...] eta han erregeak dira [...] eta gero hona iristean zer da eta azpiko estratuetara pasatzen dira ekonomikoki, talka izugarria da. (TTF)

4.6. Proposamenak

Ondoren, *berriz elkar ikustea* faseari atxikitzen ahal zaizkion proposamenak adierazten dira, talde fokalen hitzez lagunduta:

1) Jardunbide egokia: Hezkuntzak, Gizarte Zerbitzuek eta Osasunak (Lizarra) koordinatu eta bateraturiko harrera programa.

> Programa bat dugu, familia horiei harrera egiteko ikastetxe batera hasten direnean [...]. Eskolak deitzen gaitu bilera batera eta hor egoten gara Hezkuntza, Osasuna eta Gizarte Zerbitzuak, eskolatu dutenaren familiarekin [...] eta hasten gara baloratzen nolako posibilitateak dituen osasunaren gaian, ea osasun arretarik baduten [...]. Profesionalak [...] osasun etxeko langilea, ikastetxeko orientatzailea eta gizarte zerbitzuetako hezitzailea gara; pediatra eskatzeko erraztasuna jartzen diete, udal jantokirako dirulaguntzarik ote dagokion. (LTF)

2) Harrera planen garrantzia.

> Harrera eta bizikidetza plan bat da [...]. Eta haur sarearen bidez, orain hura zabaltzen ari gara adin guztietara [...]. Idazten ari gara [...], eta lortu dugu familia batzuek beren burua «harrera familia» gisa izendatzea. (IETF)

> Eskualdera etorri diren familia migratzaileekin ere egin dugu plana [...]. Gaude Gizarte Zerbitzuetako gizarte langilea, gizarte hezitzailea, osasun arloko gizarte langilea, Hezkuntzakoa, eskola promotorea, eta laguntzen dute zuzendari taldeak eta haur eskolak. (IETF)

3) Atxikipena, harrera, lagun egitea eta balorazioa hobetzea Hezkuntzan.

4) Adingabeen administrazio premiak behar bezala kudeatzea: osasuna, errolda, eskolatzea, laguntzak eta abar.

> Udalak badu gaitasuna jakiteko adingaberik iritsi ote den, erroldatu egin behar baitituzte. (TTF)

5) Psikologoaren figura Gizarte Zerbitzuetan.

> Gizarte Zerbitzuen mailan, falta zaigun figura psikologoarena da: haurrentzako programetan [...] posible da esku hartze askoz ere goiztiarragoa [...]. Eta falta dena da oinarrizko dotazioa [...], arreta eredu bat, zeren eta haur hauek datoz... (ITF)

> Psikologoaren figura dela eta [...], uste dut Nafarroa osoan lau psikologo daudela Gizarte Zerbitzuetan. (TTF)

6) Berrelkartutako adingabeen identifikazioa osasunean eta erroldan. Sarean lan egitea.

> Osasun sistemak denak ezagutzen ditu [...]. Migrazioaren ekintza fundazional bat izaten da, etorri eta osasun txartela eskatzea [...]. Balorazio bat egiten da, norekin bizi diren jakiten dela, duela zenbatetik dauden bananduta [...]. Hor duzu jada. (ITF)

> Batez ere kontaktuan badaukagu […] osasun txartela lortzeko, orduan etortzen dira osasun etxera. […] lehenengo pausoa da zuen txartela lortzea. (IMTF)

7) Baliabideen deszentralizazioa lagun egiteko orduan.

> Deszentralizazioa […] Bai Gurutze Gorrian, bai SEIen […] Zerbitzu guztiak, holakoak, Iruñean daude […] alde batetik emozionalki laguntza eskaini […] deszentralizatuta den modukoa, protokolo bereziak, alegia, harrerakoa ere zonaka. (IMTF)

5. Egokitzapena

Iragar zitekeen bezala, faseek edo etapek muga lausoak dituzte, eta *egokitzapenaren* kasuan, agerikoa da. Hau da, egokitze prozesua, ikusi den bezala, elkartzeko fasean bertan gertatzen da. Hala ere, etapa horretan, azpimarratzekoak dira denboran jarraipena duten eta bai familia sistemaren esparruan eta bai esparru askotarikoetan (hezkuntzarenean eta abar) luzaroan eragiten duten doitze prozesuak. Beste behin, lekukotasunek argitasunak dakartzate egokitze prozesu horren inguruan, zeina hilabeteak eta urteak ere luza daitekeen.

> Aurreneko hilabeteak oso, oso, oso gogorrak izan ziren; etxera joaten zara, bakarrik gelditzen zara zure gelan, eta zeure baitan: «Jo! Zer egiten dut hemen? Inoiz ez naiz egokituko hemen». (Ibrahima, 22, Senegal)

5.1. Lege esparrua: «Txikia, "ahorita" oraindik dokumentaziorik gabe dago»

Aipatu beharreko alderdietan, doitze prozesuan duen garrantziagatik, lege esparruak duen eragina aipatu beharra dago: adierazi dugun bezala, berrelkartzeko prozesuetan jatorriaren arabera dauden betekizun askotarikoak ikusita, araudiak migrazio mota bat faboratzen du eta beste batzuk, berriz, zaildu egiten ditu (La Spina, 2019; Gimeno & Gutierrez, 2020). Txostenean berrelkartze prozesuko elementu sozialei erreparatzen bazaie ere, horiek ezin dira ulertu lege egoerak duen eragina kontuan hartu gabe.

Alde horretatik, azpimarratzekoa da berrelkartzeko prozesu gehienetan (hau da, legezko berrelkartze prozeduretatik landa), adingabeak **eremu zaurgarrietan egoten direla, mugatuak baitituzte eskura ditzaketen baliabide eta zerbitzuak**. Defentsarik gabe daudela (egoera irregularra, prekarioa...) adierazten dute bai familiek eta bai familia horiekin inplikatuta dauden alor askotako profesionalek.

> Nire ardurapean ditut bi seme-alabak [...] ikasten ari direnak; oraindik ezin dute lanean hasi, ez baitute paperik. (Diana, 37, Kolonbia)

> Etortzen zarenean, bi urte itxaron behar dituzu Espainian zure seme-alaba irregularrekin [...] bi urtez erroldatuta egon arte; ezin diezu agiririk eman. (GTF)

> Nire seme zaharrenari [...] oraintxe eman diote [...] arrazoi humanitarioena [...]. Eta txikiena, oraindik agiririk gabe dago. (GTF)

Eta ondorioak agerikoak dira, esaterako, **osasun sistemarako sarbidearen** kasuetan.

> Osasun sistemak atzerapauso bat ematen du jada nerabeekin [...] asko murrizten da hornidura asistentziala, eta oso aro garrantzitsua da [...] nerabezaro-aurrea eta nerabezaroa. (ITF)

> EBko herritartasuna duten eta egoera zaurgarrian dauden neska nerabeak… Ez dago ume hauen gaineko kontrolik, ez dute ANZrik; ez dago inolako bermatzerik nor den noren umea. Agiri bat eskatzen diezue europarrak direnez ez dutena, eta ez dute Europako osasun laguntzarik jasotzeko eskubiderik, baina gurasoekin jada badutenez [...]. Baina haiek agiririk gabe etorri dira; aitek ez dizkiete emango, salduta gaude. (ITF)

5.2. Esparru pertsonala: «Ez nuen ia lagunik ere lortu»

Lege arlora hurbilketa laburra egin ondoren, esfera pertsonalera jo behar da ulertzeko nola funtzionatzen duten egokitze prozesuek esparruz esparru. Atal honetan izaera pertsonalari dagozkion alderdi printzipaletako batzuk aipatu nahi ditugu, eragina baitute familiaren eta hezkuntzaren esparruetan bezala berdin esparru soziokulturalean ere. Beste behin, hemen azalduko ditugun alderdietako batzuek presentzia zuzena izan lezakete aipaturiko esparruetan (eta ondoren garatu egingo ditugu), baina hasiera honetan aipatu nahi izan dugu, esfera pertsonalak garrantzi berezia duelako *egokitzapen* fasearen garapenean.

Lehenik eta behin, badira esfera pertsonala markatu izan duten errealitateak; esaterako, **iraganeko/orainaldiko indarkeriak**, bai pertsona berrelkartzaileei eta bai pertsona berrelkartuei eragin dietenak.

> Pixka bat harramazkatuz gero, ikusten da Latinoamerikako emakumeek (denek ez esateagatik) abusuak jasan dituztela haurtzaroan. (ITF)
>
> Eta gero, Nigeriako emakumeetako asko, salerosketatik datozenak, prostituziotik, alegia, oso urratuta daude, e? Eta seme-alabak dituzte. (ITF)
>
> Leialtasun horiek, hau da, "mesedeak zor dizkizut" horiek [...] Latinoamerikako adingabeen eraso sexualak jasateko duten arriskuarekin lotuko nituzke, hona datoz (eta zein egoeratan datoz) [...] mesedeak zor dizkiegun horiengana, eta orduan isildu egin behar duzu. Oso ohikoa da. (ITF)
>
> Detekzioak hortik etortzen dira; beren buruari egindako lesioetan ikusten da ezinegona. Eta irekitzen dira, nire kasuan [...] suizidio protokolo bat eta hortik, jada, ikusten zoaz, harramazkatzen zoaz, eta jipoiak, ubelak. (TTF)

Azpimarratzekoa da nola **metatzen den inpaktu multzoa**, eta, gainera, **oso aro zailetan** gertatzen dira; esaterako, nerabezaroan.

> Aldaketa prozesu zail bat izaten ari da; pentsa zer izan daitekeen deserrotze bat egon bada. (TTF)
>
> Kolektibo bat, zeinetan pilatzen baitira etxearen arazoa, arazo ekonomikoa, osasun mentaleko arazoak umeengan. (ITF)

Egunerokoaren esparruari dagokionez, esanguratsua da nola gertatzen den eraldaketa bat esfera pertsonalaren ezaugarrietan beretan. Gurasoekiko harremanean, seme-alaben bizipenetik, zailtasunak ager daitezke gurasoekiko, eguneroko harremana desagertu eta **intimitatea galtzen** bada, zaintzaileak bigarren mailako pertsonak direla hautematen bada edo egoera hori helduen inposaketaren parte dela ikusten bada (Novales, 2015; Bonizzoni & Leonini, 2013).

Shawk (2022) erakusten du nolako garrantzi berezia duen gazteentzat berdinen artean ikusia izateak, aintzatetsia eta estimatua izateak. Haserretzen dituen gauzetako bat zera da, **berdinen arteko lotura esanguratsuak sortzeko zailtasuna**, hau da, **aitorpena duten haurrak izateko eta baztertuak edo tokiz kanpo ez sentitzeko zailtasuna**. Alde horretatik, ohikoa da harrerako gizartean aurreneko urteetan sumatzea ez direla jokatzen ari egiaz diren bezala; jatorrizko tokian oso desberdinak zirelako bai izaera aldetik eta bai adiskideekin izateko moduan. Diskurtsoek argi eta garbi erakusten dute presente daudela oztopo ugari horiek.

> Iristen nintzen, eseri, ikasi, eta etxera itzuli, hitzik egin gabe; ez inor agurtu eta ez ezer. Eta horrela ibili nintzen hilabete pare batez, harik eta neskato multzotxo bat hizketan hasi zitzaidan arte. (NTF)

> Lehenbizian, bai egin zitzaidan zaila lagunak lortzea [...] hemen emandako urte guztian ez nuen ia lagunik ere lortu. (NTF)

> Ni hona iritsi nintzenean, hasieran ez nuen adiskiderik, baina banuen jendea jada hemen bizi zena [...] herrikideak [...]: saskibaloi plazetara eta futbol zelaietara joaten hasi, eta lagunak egiten joan nintzen. Baina ikastetxean, ia ez. Ikastetxean jendea itxixeagoa dela esango nuke. (NTF)

Fenomeno identifikatua da zailtasunak daudenean batzuetan **bazterturiko zirkuluetan sartzen direla**.

> Klase gorabehera asko daude, desklasatutako ikasleak baitira, beste herrialde batetik datozenak [...] eta klaseak badira baita ikastetxe publikoetan ere. (OTF)

> Pixkanaka, egia da, denak elkartzen joaten dira [...] azkenean emigrante guztiak elkartu egiten dira [...] Futbolean orduan? Bai, elkarrekin jokatzen dute, baina gero, irteteko orduan, konplikatua da. (LFF)

> "Xabor kuadrilla" esaten diedanak daude, institutu guztietan [...] non elkartzen baitira [...] etorkinak, beren zailtasunekin, aborigenak, komatxo artean [...] desgaitasunen bat dutenak. Alegia, ikasle berri bat, "diver" [diversificación] delakora pasatuko da, eta horiek izango dira "diver" taldeko neskatoak, justu daudenak, eta hor aurkituko du bere tokia munduan. (OTF)

Espainiako etorkinen seme-alaben integrazioan, sarritan **espektatiba moduko bat izaten da jatorrizko komunitatearen parte izateari uko egingo diotela** (Pernas, Roman & Arquero, 2023). Nolabait esan, harrerako gizarteak hertsatu egiten ditu hautua egin dezaten, argi adieraz dezaten zeinekin gelditzen diren eta zer espero behar den haiengandik. Alde horretatik, zailagoa da bizitzaren parte bat beste herrialde batean pasatu dutenentzat. Alde batetik, eurak jatorrian zaindu dituzten familiako pertsonen doluari aurre egin behar diotelako. Dolu bizia izaten da; **jatorriarekiko duten konpromisoan eta** horrelako kontuetan islatu ohi da, **baita galerek eragiten duten inpaktu berezian ere**.

> Azkenaldian, gaixo zegoen nire amonetako bat, eta dirua edo zerbait bidali behar nuen [...] laguntzatxo bat, ni zaintzen aritu baita. (Isaac, 19, Ghana)

> Zendu izana, nire aita. Aita bezalakoa baitzuen. (Maria, 42, Bolivia)

Baina, gainera, atzean utzitako **adiskideengatiko dolua** pairatzen dute, eta ahanzturaren beldurra izaten dute, loturari eusteko gauza ez direlako. Horren ondorioz, jatorrizko loturak galdu egiten dira pixkanaka.

> Orain, jakina, gutxiago hitz egiten dugu elkarrekin, lanean ari bainaiz; eta noski ordutegiek bat egiteko denbora gutxiago dago. (Hector, 25, Bolivia)

> Txikienak bai hitz egiten du pixka bat ikasgelako beste kide batekin han egon zeneko azken urteez, baina orain ez da hasieran bezala, gehixeago hitz egiten baitzuen [...]; orain ez du lehen adinako jariorik. (GTF)

Horren ondorioz, eta bereziki adingabe berrelkartuen kasuan, **inpaktuak agertzen dira osasun mentalaren arloan, eta horiek esparru guztietan erasaten dute aldi berean**.

> Sintomatologiarik ohikoena afektibitate eta depresio erakoak izaten dira. (LTF)

> Azterketak egiteko orduan antsietateak jotzen ditu; badakite ez dutela beteko gurasoen espektatibarik [...], hona etortzen dira, hemen ipintzen dituzte, beste familia batean, beste ikastetxe batean, ez digute ezer ulertzen, eta beharbada ez dute lortzen lagunik egitea ere. Orduan, kontua da mundu baten aldea dagoela haientzat. (LTF)

5.3. Familia esparrua: «Familia bakoitza mundu bat da»

Berriz elkar ikustea fasean, aipatua dago nolako talka izaten duten adingabeek lurraldera iristean, familia egoera eta errealitate berriekin. Egoera horiek, zorrotzak dira hasieran, eta jarraipena izan dezakete norabide batean baino gehiagotan.

Aipatu bezala, elkar aurkitzean, loturaberritze prozesu bat izaten dute denboran luzatzen dena. Batzuetan, denboran luzatzea faktore positibo bezala ikusten da, aipaturiko **elkar ezagutze** horretan, azterketa gehienek dakartenez, berrelkartzearen ondoren, guasoekiko harremana ez da behar bezain edo espero bezain hurbilekoa izaten.

> Gero, denborarekin, gauzen gainean hitz egiten hasten gara, eta kontatzen nolakoak izan ziren han egondako urteak [...]. Konturatu nintzen negar asko egiten nuela, berak ez zuelako negarrik egiten gurekin hitz egiten zuenean. (NTF)

Baina familiaren esparruan, egokitzapen prozesuan, oso presente egoten dena da **sufrimendua eta mina**, eta aurrerago ikusiko dugunez, inpaktu handia izaten du alor askotan.

> Nerabeena da... Terriblea. Ez dakit terribleagoa edo, baina larria da. Nerabeena oso, oso, oso larria da. (IMTF)
>
> Oso zaila da, oraindik min ematen dit eta. (Maria, 42, Bolivia)
>
> Tristezia gehiegi, notak okertu egin zaizkio, eta jada orientatzailearengana ateratzen du, eta esatea ez duela bizi nahi. (TTF)
>
> Abandonuak ekartzen ditu ondoriorik makurrenetakoak [...]. «Inork ez bainau maite». Handik atera, hona, eta [...] hasten dira jarrera disruptiboak izaten eskoletan, hain ondoezik sentitzen dira. (ITF)
>
> Eta ume hori oso gaizki pasatzen ari da [...]. Gainera arratsaldero bakarrik egoten da. Eta gainera ez du ezer ulertzen. (OTF)

Aurreko pasartean ikusten denez, sufrimendu espazio oso hori okertu egiten da gurasoek zailtasunak dituztelako familia lanarekin uztartzeko, eta horrek absentziak sortzen ditu. Hau da, **egiturazko faktoreek** baldintzatzen dute argi eta garbi familiaren esparruko egokitzapena.

> Kasu askotan, seme-alabak berrelkartu dituzten amak —gehienetan amak— etxe batean aritzen dira lanean egun osoan, edo hiru lantokitan aritu behar izaten dute. Zaila da denbora ateratzea seme edo alaba horrentzat. (SEITF)
>
> Migrazioaren dolua, eta gainera egon ezin diren ama batekin egon nahia. (SEITF)
>
> Esaten zidan: «Amak inoiz ez nau eraman parkera jostatzera» […]. Haiek ikusten dute hemengo gurasoak seme-alaben gainean daudela, akademikoki laguntzen [...] edo paseatzen edo parkeetan [...], eta haiek berriz ez, orduak eta orduak eta orduak eman behar dituztelako lanean, eta ezin dute. (LTF)
>
> Orain bi egun libre izaten ditut. Astean bi egun. Egun horietan etxean aritzen naiz gauzak egiten, eta gero pixka bat alabarekin, paseatzera. (Fatima, 38, Maroko)

> Erosahalmen txikiagoa izateak lan egitera behartzen zaitu; horren ondorioz, denbora gutxiago izaten duzu ikasteko, familiarekin egoteko [...]. Aita egun osoan aritzen da lanean, eta denbora gutxiago dugu familian egoteko, edo ordutegiagatik edo lanean ari garelako. (Agustin, 20, Peru)

Batzuetan, gainera, zaila izaten da lanaren errealitatea azaltzea, gizartean zigortu egiten diren **jarduera isilduak** eta estigmak direla medio; esaterako, prostituzioa.

> Ama prostituzioaren munduan tratatua izan denean edo ibili denean [...] eta hemen laketzen denean, adingabeak ekartzen ditu, baina zailtasun berberak izaten ditu, eta are handiagoak ere, zeren eta [...] ez dakite ama zertan aritu den bera hona ekartzeagatik. (ITF)

Helmugako gizarteko baldintza sozialak eta laboralak direla eta, familiek presio gogorrak jasaten dituzte, eta egoera zaurgarriak sortzen dira. Riescok 2003ko lan batean dio familia berrelkartuetako guraso askorentzat, gizarteratzeko estrategia dela denbora ia osoa lanari ematea. Absentzia fisiko hori konplikatu egiten da «egoera psikologikoagatik, maiz antsietatea eta atseden falta izaten baitute gurasoek, eta horrek ezinbestean eragiten du familiako harremanetan» (Peñas & Martinez, 2017:37). Horren ondorioz, ikerketa kualitatiboek edo esku hartze esperientziek sarritan aurkitzen dute berrelkarturiko haur eta nerabeek maitasuna adierazten dutela gurasoekiko, baina zailtasunak dituztela hurbiltasuna eta ulermena erakusteko (Shaw, 2022; Bonizzoni & Leonini, 2013).

Familiarenganako denbora falta ohikoa izateaz gain, gainkargak haurren parentalizazioa ere eragiten du. Hau da, familia berrelkartzean maiz asko ez dira bukatzen *Urreneko harremana* etapan/fasean jada aipatu ditugun praktikak:

> 13 urteko haurra arduratu behar da haur txikiaz, zeren eta amak lan egiten du egun osoan [...]. Horren ondorioa da oso gurasotuak dauden seme-alabak egotea, eta, beraz, adinari ez dagozkion gauzetan jardun beharra. (SEITF)

Errealitate horiek, gainera, genero irakurketa argi bat dute. Etorkinak integratzeko migrazio politiketan, familia erdigunean jarri dute (kasu honetan, berrelkartzeetan), eta horretarako emakumeen rol tradizionalean oinarritu dira —rol sozializatzailean—, baina, paradoxikoki, azken urteetan indartu egin da emakume etorkinek lan indar erabilgarri bezala Europan duten rola bai politiketan eta bai diskurtsoetan (Morris, 2015). Bi irudikapenen arteko kontraesanak paradoxa batean kokatzen ditu sinbolikoki emakumeok, familia integratzearen ardura eman baitzaie —lan ugaltzailea— eurek ekonomikoki jasaten dutena —lan produktiboa—, eta ez zaie baliabiderik eskaintzen uztarketarako eta, kasu honetan, hain garrantzitsua den horretarako, loturaberritzeko. Gainera, maiz ama horiei egozten zaie etorkin gazteak integratzeko eginahalak huts egitea gatazkak daudenean, ezen etxean ez daudela eta sozializazioan axolagabekeriaz jokatzen dutela. Esparru horretan, hazkuntza ereduak erdigunean jarri ohi dira.

> Era guztietako hazkuntza ereduak ditugu [...]. Eta babesgabeziak baloratu behar ditut ezagutzen ez ditudan kulturenak [...]. Batzuetan, galduxea sentitzen dut neure burua. (TTF)

> Haur bat gelditu zen [...], eta hona iristean, amak lehengo metodo berberak erabili asmo du [...], eta mutikoa oldartu egiten zaio [...], gabezia guztiak erakusten dizkio, zenbat sumatu zaitudan faltan [...] Han bakarrik utzi nauzula. (IETF)

> Talde bezala aurrez aurre jar ditzakegun nazionalitateak ditugu, hala nola ohiturak eta kulturak. Baina [...] familia bakoitza mundu bat da: Marokoko familia honi balio dionak ez dio balio Marokoko beste honi. (TTF)
>
> Ama marokoarrekin lanean ari gara, bitartekari talde bat egin dugu [...] ATICArekin, eta bitartekaritzaren gaia lantzen dugu. (TTF)
>
> Inork ez du haurtzarorik eta nerabezarorik izan eta! Haurtxo zirenak heldu bihurtzen dira! 12 urterekin haurdun gelditzen dira! Orduan, zuk [...] gure haurren premiez hitz egiten diozu... […] «Jaten eman eta jantzi egiten dut, aski da. Jo egiten dudala? Gaizki portatzen bada». (ITF)
>
> Gainera, iritzietan desadostasun handia ager dezakete egoerak hain desberdinak direnean: «Umeak 13 urterekin izan dituzten amak hona etorri, eta 12 urte dituztenean ekartzen dituzte». (ITF)

Peñas eta Martinezek (2017) aipatzen dute, halaber, itzultzearekin mehatxatzen dituztela diziplinarako heziketa estrategia gisa, normalizatuta dute, eta helburua da seme-alabak kontrolatuta izatea. Kultura talka era askotara agertzen da: maiz, haurrak hazteko eran ikusten dira diferentziak (Llanas, 2013; Mazzucato, 2015; Villaverde, 2015; Fuentes, 2014; Gimeno & Gutierrez, 2019), edo eskolako interakzio sozialetako arazo sarrietan, edo hazkuntza hertsagarrien ondorioz egoera larriagotzean edo gurasoen espektatiba txikietan (Novales, 2015).

Faktore horiek batzen direnean, ohikoa da **egoera gatazkatsuz** zipriztintzea familiaren egokitzapen aldiak.

> Ni jada koskortua nintzen, nire arreba ere bai; orduan, ez genuen elkar ongi hartzen. Eta, tira, bolada bat egon zen asko borrokatzen ginena. (NTF)
>
> Ia denagatik borrokatzen gara, noiznahi, zaila da. Konplikatua da, nolabait esateko. Edozein gauzarengatik eztabaidatzen dugu orain. (NTF)
>
> Hemen asko ikusarazten dit, SEIrekin, [...], negoziatzen laguntzen dit [...] edo nire kaskarraldiei eusten. (GTF)

Parella eta Cavalcantik (2007) doluaren zailtasunak aita-amen absentziarekin lotzen dituzte, depresioa erakusten duten adingabeen kasuan; eta, horren ondorioz, berrelkartzean oldartu egiten zaizkie gurasoei eta distantzia hartzen dute.

Hori ikusita, ezin esan familia unitateak eta bereziki gurasoak ez direnik konturatzen egokitzapenak dakartzan zailtasunez; alabaina, azpimarratzekoa da nola indartzen den **sakrifizioaren kontakizuna** egoerari egokitzapen eginahal handiagoarekin aurre egiteko.

> Esaten diot: «Atoz hona, ikusi, horrako arbola horretan gelditu nintzen lo, hor egiten nuen lo» […] Ikus dezala zer den sakrifizioa. (GTF)
>
> Aurreko batean, nota txar bat atera du, eta esan diot: «Honek molestatu egiten nau, zu bezala nagoelako. Zu bezala ari naiz sakrifikatzen. Eta [...] ez zara ari enpeinu guztia jartzen». (GTF)
>
> Aita-ama askok [...] presioa egiten diete: denbora guztian ari dira esaten ikusteko berak zenbat sakrifikatu diren haiengatik. (OTF)

> Amak dio: «Nola ez du ulertzen nolako eginahalak egin ditudan? Hemen eguneko 24 orduak lanean [...] nire gorputza ere esplotatuta hura ekartzeko, eta orain hark begira nola eskertzen didan», eta adingabeak: «Hain pozik bizi nintzen amonarekin, adiskideekin han [...]. Hona ekarri nau [...]; ez dut ezer jakin nahi, ez dut inortxo ere ezagutzen». (ITF)
>
> Esaiozu aita bati beharbada bere umeak ezin duela bere bizitzarekin [...] «Baina ikusi nola nagoen ni!». Eta nik: «Bai, baina zu heldua zara, bera ez; zenbat denboran egon zarete bananduta?». (OTF)

Kontu horrek, alde batetik, aipaturiko sufrimendua normalizatzen du (eta laguntza profesionala eskatzearena atzerarazten du): gatazka egoerak berrelikatzen ditu, eta orain aipatuko ditugun esparruetara zabaltzen ditu.

Laburbilduz, immigratu duten gazteen eta gurasoen arteko gatazka motibo hauengatik areagotu liteke: «Etapakako familia migrazioaren patroiak eragindako banantzea, lan prekarietatea, lanaldi eta txanda kaskarragoak (guraso etorkinak seme-alabekin denbora gutxiago pasatzen dutelarik), lekualdaketagatik familia immigranteetako gurasoek izan dezaketen estresa bera eta atsekabea eta hainbeste aldaketetara denbora gutxian egokitu beharra» (Gonzalez-Ferrer & Cebolla-Boado, 2018:129).

5.4. Hezkuntza esparrua: «Heldu nintzen eta mundu guztiak oso zatar begiratu zidan»

Hezkuntza esparruak erakutsi du berrelkartze prozesuaren ardatzetako bat dela. Adingabeak eskolaratzeko betebeharragatik da hori. Jarraian ikusiko den bezala, beharrezkotasun horrek zenbait inpaktu eragiten ditu, askotan baliabide gabeziak eragindako eta/edo areagotutakoa.

Hezkuntza sisteman sartzeari dagokionez, Europako herrialdeetan, "lehen belaunaldiko" ikasleek (7 urte bete ondoren etorri eta hezkuntza sisteman sartutakoek) autoktonoekiko duten desabantaila sistematikoki handiagoa da (Gonzalez-Ferrer & Cebolla-Boado, 2018, 2015eko PISAko datuen gainean), nahiz eta arrakalaren bolumena oso desberdina izan herrialdez herrialde. Nabarmentzekoa da emaitzak askoz hobeak direla 7 urte baino gutxiagorekin iritsitako ikasleen kasuan, eta are hobeak Europan jaiotako eta guraso etorkinak dituzten ikasleen kasuan.

Horren ondorioz, azpimarratzekoa da **16 urte edo gehiagorekin iristen diren pertsonen zaurgarritasun** handia. 16-18 urteko nerabeen kasuan, egoera konplexuagoa da; izan ere, hezkuntza sisteman sartu nahi badute, derrigorrezko hezkuntzaldiaren ondoren sartu behar dute eta, batzuetan, ezin dira sartu, edo sartzen badira iritsi eta urtebetera sartzen dira; hortaz, bazterketa iraunkorreko prozesu bat abiatzeko arriskua dago (Rendon, 2013). Lekukotasun pertsonalek eta profesionalek erakusten dute errealitate horien presentzia eta haien ondorioak.

> Adinez helduak izanik ere, ez liekete ikasteko aukera hori kendu behar [...]; udaletxera deitu nuen: «A, baina ez dauka paperik», paper santu batzuengatik, paperek ikasiko balute bezala. (Diana, 37, Kolonbia)
>
> Niretzat zaila izan zen, 18 urte nituen, ia 18, eta esan zidaten ezin nuela ikasi [...] 18 urteak beteak nituela eta hemengo haurrak 18 urte dituztenean jada formatuta daudela [...]. Eta hemen nago, ikasi gabe [...]. LH bat bilatzen ari da, formazio bat [...]; zain nago oraindik. (NTF)

> 16-17 urterekin etortzen diren neska-mutikoak, jada derrigorrezko hezkuntza sistematik kanpo daudenak, kanpoan gelditzen dira, sistema osotik. (SEITF)
>
> Bazen bat, 18koa, 19 urte bete behar zituena. Bada, oinarrizko LH batera. Alegia, ezin da ezta erdi mailako gradu batera ere joan. (LTF)

Ikastetxeetara atxikitzeak "mimo" berezia eskatzen du hasiera batean, hezkuntza-garapenean dituen inplikazioengatik.

> Nik uste dut mimoz landu beharreko prozesuak direla, eta gainera oso emaitza onak ekartzen ditu ongi egiten denean. Eta zer da ongi egitea niretzat? Denbora izatea, erabakia goitik ez hartzea. (OTF)

Formalki atxiki eta eskolaratu ondoren, **harreraren** ezaugarriak dira aipaturiko beste elementu bat hezkuntzaren esparruaz dihardutenean. Diskurtsoetan, gatazkarena garbi gailentzen ez bada ere, badira horren adierazpenak eta, batez ere, harrera hotza.

> Heldu nintzen, eta mundu guztiak oso zatar begiratu zidan [...]. Ez ziren oso goxoak izan [...]. Beren taldean gelditzen dira, eta inor ez dute sartzen talde horretan; ez diote inori hitz egiten. (NTF)
>
> Inoiz ez dut bullyingik jasan kideen aldetik, sumatzeko modukoa izaten den arrazismo hori (Hector, 25, Bolivia).

Alde horretatik eta beharrak zein diren ikusita, ikastetxeek azpimarratzen dute inportantea dela herritarrek harrera egitea eta eginahalak egiten dituztela ildo horretan.

> Norbait etortzen denean [...] honela adostua dugu: egun bat ematen diet ikaslea eta familia hartzeko [...] oinarrizkoa iruditzen zait [...] harrera bat: zer moduz zaude, maila sozialago horretan, zein da zure ibilbidea, nola dagoen Espainiako hezkuntza sistema ideia bat egin dezazun, buelta bat ematen diogu ikastetxeari. (OTF)
>
> Ikastetxeek eginahal handia egiten dute harrera prozesuetan, baina zapuztu egiten dira, ez dugulako ongi egiten. Ez baitu denborarik ematen ongi egiteko. (OTF)
>
> Jakina saiatzen garena ikasgelan harrera egin diezaieten, ezta? Tutorea, irakasleak, ordezkaria, azpiordezkaria, dena delakoa, tokatzen dena tokatzen dela, saiatzen gara, ezen... Eta hasieran bai, gero, ordea... (LTF)

Hezkuntzaren esparruari loturiko errealitate bat dago: oro har, aipaturiko harrera **berandu eskolaratzen** direnekin egiten da. Horrek garrantzi berezia du; izan ere, faktore guztietatik, eskola porrotean gehien erabakitzen duena beranduko eskolaratzea izaten baita. Diskurtsoek argi eta garbi azpimarratzen dute nolako zailtasunak izaten diren horrelako egoeretan.

> Niretzat zaila, zeren eta lehen hiruhilekoaren erdialdera hasi nintzen. Eta ez nekien deus, ez erritmoaz eta ez deus ere. Ez nekien non nintzen ere. Ez nuen inor ezagutzen. (NTF)
>
> Abenduan ailegatu, eta DBH bukatu beharra zegoenez, ekainera arte egon behar izan nuen ikasten hasteko, eta hor 3-4 hilabete inguru izan ziren eta inor ezagutzen ez nuenez... (Agustin, 20, Peru)

Estresak gogorrago jotzen du Espainian derrigorrezko hezkuntzara sartzen diren adingabeetan, 7 eta 12 urteen artean, eta okerragoa izaten da 13 urtetik aurrera sartzen direnentzat. Bestalde, ikastetxeetako kontzentrazioak eta segregazioak badirudi eragin ezkorra duela, estresa areagotzen duela, are gehiago kontuan hartuta nerabe hauek,egiaztatu izan den bezala, oro har gizartetik baztertuta sentitzen direla (Cebolla-Boado & Aratani, 2020).

Horren ondorioz, helmugako gizartera DBHko azken mailan iristen diren ikasleen %56,3k ez dute titulurik lortzen, eta kopuru hori handitu egiten da nondik datozen (funtsean gaztelaniaz badakiten edo ez dakiten). Zenbat eta urte gehiago pasatu hezkuntza sisteman, orduan eta probabilitate handiagoa porroterako. Solasek adierazten dutenez, gazterik eskolaratzen badira, errendimendua hobea izaten da; are hobea helmugako gizartean hasten badira eskolara. 1,75 belaunaldiak (hezkuntza sisteman 7 urteak bete baino lehen sartzen denak) bigarren belaunaldiaren antzeko emaitzak izaten ditu (Bayona-i-Carrasco, 2020).

Profesionalek berandu eskolaratzeari egozten dizkiote inpaktu jakin batzuk; besteak beste: baliabideak planifikatzeko zailtasunak, hizkuntza murgiltzea egiteko beharra eta mailaren arabera kokatzea.

> Berandu sartu den ikasle bat etortzen denean, hizkuntzarik ez duena, bere herrialdetik etorri berria, proba bat egiten zaio [...]; araudiak dio adinaren arabera sartu behar dela; egiaz ikusten baduzu ez duela konpetentziarik, urtebete beheragokoetara pasatzen duzu. Baina, jakina, urte horretako helburua hizkuntza ikastea izaten da. (OTF)
>
> —Maiatzean etortzen badira, Educan jartzen duzu […] “Berandu Sartua”. Baina irailean jada ez dira Berandu Sartutakoak.
>
> —Jada ez dira, ikasturte bat egitearekin, jada kendu egiten dutelako. (OTF)
>
> Zentroko baliabideak ere [...] iristen diren ikasleen arabera eskatzen dira. Berandu sartutako ikasle esaten diegu [...] eskolako lan franko izaten dute, zeren eta diagnostiko bat egiten zaie, ikasturtearen barnean kokatzen dira, ez nahitaez adinari dagokion horretan, curriculumean duen desfasearen arabera. (IETF)

Alde horretatik, hezkuntzako profesionalen taldeko eskariak azpimarratu behar dira, beranduko sartze prozesu horiek ez dezaten kalte gehigarririk eragin.

> Nola eskolaratu mutiko bat maiatzeko hilean? Agerian jartzeko ez dakiela ezer [...]. Azterketak besterik izaten ez den garaian. Zertarako? [...] Azterketa batean etortzen dira eta «ez baitakit deus ere, ez baitakit deus ere». (OTF)
>
> Maiatzeko hilean, ikasturtea bukatzeko astebete falta dela, mutiko bat eskolaratzen dizute, eta [...] hor, eskolaratzeagatik, eskola historia bat zabaldu diogu. (OTF)

Hezkuntza egokitzapenaren hasierako faseetan, berandu sartzen direnei oso lotutako beste elementu bat dago, **hizkuntza** jabekuntzarena. Lehenik eta behin, eskatzen da ikastetxeei atxikitzean berean alderdi horiek kontuan hartzea, jarraian ikusiko den bezala, curriculum desfaserik sortzen ez laguntzeko.

> Britisha dugun ikastetxea gara [...]. Ikasle batzuek, nondik heldu diren, ez dute ingelesik batere izaten [...] baina berdin dio, tokia duzuenez... Baina nola, ikasle honen curriculumaren erdia ingelesez da! (OTF)

Azken batean, agerikoa suertatzen da hizkuntzak baldintzatu egin dezakeela egokitzea osatzen duten prozesuen multzoa harrerako gizartean.

> Hemen eskola du, hemen etorkizuna du, baina hizkuntzarik gabe etortzen da, eta ezin izanen dio jarraitu hezkuntza sistemaren erritmoari; horren ondorioz, atzera geldituko da, beste arrisku batzuk izanen ditu, eta orain gainera ez dio izanen inolako atxikipenik hor dagoen inori. (TTF)

Ikastetxeetan, hizkuntza ohiko traba izaten dela ikusita, hizkuntzan murgiltzearen aldeko apustu irmoa egiten dute.

> Hizkuntzan murgiltzeko programa bat dugu, eta berandu sartzen diren ikasleak astean 5-6 ordu sartzera joaten dira hizkuntza ikasteko. (TTF)

Alabaina, jardun hori kritikatua ere izan da. "Zero Ikasgelak" esaten zaien horiek eta antzeko beste neurri batzuk seinalatu egin izan dituzte, segregatzaileak edo baztertzaileak izan daitezkeela eta. Sancho-Salidoren 2016ko lan batek dakarrenez, asmo oneko neurri edo logika batzuk, hala nola ikastetxeetako talde jakinentzako eskola bereziak edo proiektuak —herrialdera iritsi berriak direnentzako ikasgelak edo "ikasketetan laguntzeko" gelak—, nahiz eta laguntzeko estrategiak izan, norbait "desberdin" tratatzeko forma instituzionalizatu bihur daitezke, eta, ondorioz, eskolako sarrera zailagoa gertatzen ahal zaie. Hori dela eta, gomendatzekoa izaten da neurrion iraupena ahalik eta gehiena murriztea eta soslai jakin batentzat bakarrik ez izatea.

Salbuespenezko neurriok hasierako fase honetako beste errealitate batetik ere ulertu behar dira batez ere: prestakuntzaren eta helmugako curriculumaren arteko distantzia, hau da, **curriculumean** egon daitekeen **desfasea**. Lekukotasunek aipatzen dute egoera horrek nolako inpaktua duen hezkuntzan arrakasta izateko orduan.

> Ikasgai guztietan oso gaizki joan zitzaidan [...]. Irakasleak esaten zidan: «Hori mundu guztiak daki, zeuk ere jakin behar zenuke» […]. Esaten zidan: «Hori iaz irakatsi zuten, dagoeneko jakin behar zenuke». Eta neuk: «Baina ni aurten etorri naiz eta». (NTF)

> Ikasketak oso desberdinak dira, trinkoagoak dira. Nire herrialdean ez ziren hain trinkoak. (NTF)

> Eskolan atzerapenekin dabiltzan neska-mutikoak, gehienak eskolan atzerapenekin datozenak. Ez dago deus ere haientzat egokitua. […] Aspertu egiten dira gelan: «Zer egiten dut nik hemen». Azkenean utzi egiten dute. (ITF)

> 16 urteko neska-mutikoez ari gara, curriculumean atzeratuta doazelako 14koekin sartzen dituztenak. (ITF)

> Hor eztabaida pixka bat izan genuen hark ez zuelako egin nahi DBH 4. Batxillergoko 2. maila bukatu nahi zuen. (Maria, 42, Bolivia)

Horren ondorioz, berrelkartu ondorengo zailtasunak agertzen dira edo okertu egiten dira besteak beste, eskolan behar bezala sartu ez delako: desfasea dago dakarren prestakuntzaren eta helmugako curriculumaren artean, edo familiak eta gizarteak eragina dute, eskola ingurunera egokitzeko prozesuan (Gimeno & Gutierrez, 2020). Hori dela eta, solasek diote hezkuntza aldetik eginahal handiagoa egin behar dela (Pastor & Martinez, 2014). Ildo berean mintzo dira profesionalak ere.

> Neska-mutiko horiek [...] izan behar genituzke, ordu jakinetan atera behar genituzke, laguntzeko, mailan jartzeko. Hori litzateke egokiena. Gainera, esaten dizute: «Ez baitut deus ere ulertzen». (ETF)

Emaitzetan beste kontu bat agertu izan da, bereziki hezkuntzaren esparruan agertu ere: hezkuntza sistemaren eskakizunei arrakastaz erantzuteko beharra. Hau da, **migrazioaren pareko sakrifizioa egiteko eskatzen zaie hezkuntzan**. Eskakizun horren bitxikeria zera da, pertsona berrelkartuen gainean presio egiten dutela behintzat bi eragilek. Alde batetik, pertsona berrelkartzaileek, hau da, amek eta aitek, zeinek egiaztatu dugun bezala bide horretan egin duten eginahal pertsonala eta familiarena azpimarratzen baitute. Beste alde batetik, badago gizartean hezkuntza sistemara egokitzeko eskakizun edo agindu bat, jarraibide eta praktika asimilazionistetan sostengatzen dena batik bat.

Espainiara iritsitako seme-alaben gaineko azterketa kualitatiboaren arabera (Pernas, Roman & Arquero, 2023), gaztea izatea «zuzenki asimilatzen da ikasketekin, eta ikasteari uzten diotenean ezaugarri hori ere galdu egiten da» (Pernas, Roman & Arquero, 2023:19). Bide horretatik irteten diren ibilbideek porrotaren sentimendurantz eramaten dute, eta lan arloan ziurgabetasun handiagoa ekartzen dute. Espainian gazteriari eskatzen zaiona, oro har, ikastea da, baina kanpotik datozen gazteei zorrotzago begiratzen zaie, eta gehiago eskatzen. Adierazi bezala, badago nolabaiteko manu bat zeinaren arabera gurasoek egindako ahalegina konpentsatu edo justifikatzeko betebeharra dagoen, eta ikasketetan ahalegintzea herrialdean egoteko eskubidea irabazteko bidesaria litzateke.

Nahiko ohikoa izaten da seme-alabei «ikasketetan saiatzeko eskatzea eta diziplina eta gurasoekiko obedientzia erakustea haiek egin duten sakrifizioaren parekoa» (Garcia-Borrego, 2010, en Peñas & Martinez, 2017:37). Hezkuntzaren esparru profesionalean argi eta garbi lotzen dute eskakizun indartsu hori egindako sakrifizioarekin.

> Hori esaten dute amek, seme-alabekin hara joaten direnean gauza ongi ez doalako, deitzen diezu: «Ikusten, seme?, egin dudan sakrifizio guztia egin eta gero». (LTF)
>
> Amek [...]: «Halako eginahalak egin haiek ekartzeko [...]. Hona etorri nintzen haiei etorkizun hobea emateko, hezkuntzan sarbidea eta bizimodu hobea emateko». Eta orain hezkuntza porrot moduko hori topatzen dute. (LTF)

Eskakizun indartsu horretaz gainera, aldi berean, **espektatiba handiak** izaten dira. Alde batetik daude berrelkarturiko adingabeen espektatibak, ez datozenak bat helmugako hezkuntza sistemako errealitatearekin (Gimeno & Gutierrez, 2020), eta, beste alde batetik, berrelkartzaileenak, prozesua arrakastatsua izango dela pentsatzen baitute. Espektatiba multzo horrek "talka" egiten du berandu eskolaratzen direnek izaten dituzten zailtasunekin, bai eta esparru pertsonalean, familiarenean eta sozialean egokitzeko dituzten arazoekin, jada aipatuak. Horrek guztiak gatazkak berrelikatzen ditu eta sufrimendua sorrarazten du batez ere adingabeetan.

> Espektatiba handiak jartzen dira seme-alabengan, nik ezin izan dudalako, nik ezin izan dudana zuk eskura izango duzu... (LTF)
>
> Amak ez zekien [...], ez zuen ulertzen hemen zailagoa dela ikastea. (NTF)
>
> Kostatzen zaie ulertzea [...] gurasoei [...]. Eta umeek ba sufritu egiten dute. Asko sufritu ere. (LTF)
>
> Espektatibak ez dira betetzen, eta, orduan, errua [...] ekarri duenarena da, eten egin haut, han ongi zainduta hengoen, eta orain hona etorrita galdu egin haiz. (LTF)
>
> Lagundu behar zaie, baita gurasoei ere [...]. Deitu egiten dizute: «Nire haurrak ez du gainditzen, zergatik? Ez du ikasten?» […] «Ez, ez, dena ematen ari da, baina ez da iritsiko». (LTF)

Azken testigantza horretan ikusten denez, errealitate horiek okerragoak gertatzen dira gurasoek ez dakitenean eskolako hizkuntza; izan ere, ezin diete lagundu adingabeei ikaskuntza prozesuetan barneratzen edo ezin dute hitz egin irakasleekin eta eskolako langileekin (Sancho-Salido, 2016). Horrek orientatzeko eta lagun egiteko beharra are premiatsuagoa egiten du.

Ez da ahaztu behar **familia absentziak** ere errealitate bat direla **hezkuntza egokitzapenean**. Horrek ez ditu ezabatzen hezkuntzaren esparruan izan litezkeen espektatibak eta arrakastarako desioak. Hau da, familien absentziek egiturazko azalpena daukate hezkuntza egokitzapenetan. Ia-ia kasu guztietan, etorkinak lan mundu prekarioan egotearen ondorioz suertatzen dira errealitateok; horrek lana hezkuntza sistemaren eskariekin uztartzeko ezina dakar.

> Hemen, oro har, gurasoek seme-alabei laguntzen diegu. [...] Haiek ere lagunduko lukete, baina egun osoa lanean ematen dute. Bakarrik daude. (LTF)

Gertaera horrek desabantaila argiak eragiten ditu. Gonzalez-Ferrer & Cebolla-Boadok diotenez (2018), etxean dauden baliabideek eta iritsi zireneko adinak erabakitzen dute kontu horretan herrialdetik kanpo jaiotzen direnentzat. Ildo horretan, Madrilgo eta Bartzelonako bigarren hezkuntzako ikasleen lagin on baten bitartez egindako luzetarako azterketa batek erakusten du desberdintasun handia dagoela errendimenduan ikaslea nongoa den, eta horrek gizarteratzearen ikuspegi kulturalistei arrazoia ematen diela dirudi. Alabaina, analisi korrelazionala egin ondoren, jatorri desberdintasuna desagertu egiten da beste aldagai soziodemografiko batzuk kontrolatzen direnean; aldagai horiek garrantzitsuagoak baitira eskola arrakastan/porrotean. Hauek dira faktore erabakigarriak hezkuntzan, arrakasta izan eta porrota izan: familiaren estatus sozioekonomikoa (gurasoen ikasketa eta errenta maila zenbat eta handiagoa, probabilitate handiagoa arrakasta akademikoa izateko); adina (gelakideek baino adin handiagoa izateak eragin negatiboa du); Espainian jaio izana (positiboki eragiten du); eta hezkuntza espektatibei gazterik heltzea (Aparicio & Portes, 2014). Lekukotasunek ideia hori indartzen dute. Adibidez, haurrek hezkuntzaren eskakizunak betetzeko laguntzarik ezin dute jaso aitak/amak alfabetatu gabeak direnez gero.

> Ama, segun eta zein herritatik etorri den […] analfabetoa da […]. Ezin du […] haurrari eskatzen zaion etxeko lanik egin […]. Isilpean gordetzen dute analfabetismoa. (IMTF)

Alde horretatik, Gonzalez-Ferrer & Cebolla-Boadok (2018) diote neurri jakin batzuk lehenetsi behar direla: pertsona berrelkartzaileek umea hazteko baliabideetan dituzten desabantailak gutxituko dituzten neurriak; eta prozesu migratorioek dakartzaten ondorio negatiboak gutxitzeko esku hartze neurriak, horietako asko migrazio politiken ondorio direnak —adibidez, aiten/amen eta seme-alaben banantze denbora eta etxean migrazioa kudeatzeko era—.

Aurretik aipaturiko haurren **gurasotze** logikekin lotuta, maiz gertatzen da anai-arreba adinduagoek adin txikiagokoen eskolako kontuen ardura hartzea eta gainbegiratzea, gurasoak lanagatik presente ez daudelako edo helduen ordutegiak ez direlako bateragarriak edo, adierazi bezala, ez dutelako ezagutzen herrialdeko hezkuntza sistema (Peñas & Martinez, 2017). Agerikoa da horrek inpaktua duela hezkuntza garapen normalizatu batean, eta besteak beste absentismoa etor daiteke hortik.

> Zergatik egiten dute huts? Motibazioa galtzen dutelako, nire anaiak eskolara eraman behar ditudalako. [...] Etxera iristen dira; bazkaria prestatu behar dute, edota txikiei jaten eman, berriz eraman, ekarri [...], ez dute ikasteko denborarik [...] gauza asko pilatzen dira. (LTF)

Absentismoa eta **eskola goizik uztea** izaten dira hezkuntza esparruko egokitze prozesuetan gutxiena desiratzen diren emaitzak.

> Halako batean, ezin dute gehiago. Hau da, iristen dira... Errenditu egiten dira. Adibidez, iaz, 4. DBH utzi zuten zenbaitzuek. (LTF)

> Aita edo ama, hemen dagoena, aldatu egin da, egun osoan lanean dabil, batere babesik gabe gertatzen dira, eta horrek asko eragiten du eskola absentismoan. (ITF)

> Gurasoen itzultzaile aritzen diren haurrak aurkitzen ditugu, eskolatik irteten direnak gurasoen itzultzaile aritzeko. (TTF)

> Hezkuntzan [...] eskola abandonu eta absentismo kasu garrantzitsuak izaten dira. Eta Hezkuntza Sailekoek Osasun Mentalekoei helarazten diete badirela atzerrikoak diren gazteak abandonatu egin dutenak. (ITF)

Aipatzekoa iruditzen zaigu batzuetan absentzia horiek gertatzen direla hezkuntza sistema ez dagoelako prestatuta pertsona berrelkartuena bezalako errealitate espezifikoetarako.

> Muturreko kasua da, baina ijito erromaniak [...] eskolaratu gabe daude jatorrizko herrialdean. 12-13 urte dituzte, haurdun daude, ez dugu hezkuntza sistema amentzat prestatua [...]. Gure haur eskolek pizgarririk ere ez dute ematen ama nerabeentzat. (ITF)

Egunerokoan gatazka adierazpenak ere izaten direla aipatzen dute, zeinetan agerian gelditzen baita, besteak beste, herritar "autoktonoen" eta etorkinen arteko bizikidetza dagoela, alderdi kultural-erlijiosoa kudeatu beharra dagoela eta hezkuntza autoritatearen irudiei buruz errepresentazio desberdinak daudela.

> Tutoretza orduan izanak genituen gatazkak [...] bertakoen eta ez-bertakoen artean [...], eta ez genekien nola konponduko ziren gorabehera horiek. Eta bizikidetza hori. (TTF)

> 25 ikasle daude, horietatik 20 arabiarrak eta 5 latinoak, eta talde hori atera egin da erlijioa beharrean etika aukeratu dutelako [...]. Ez dut Jainkoan sinesten, nire alaba erlijiora apuntatuko dut Institutuan, [...]. Eta ikasle talde hori ghetto bat da. (TTF)

> “Tiempo fuera” neurriak [...] hori bideraezina da ikastetxe bateko ordutegian, ezta? Hori zeuk kudeatu behar duzu. (OTF)

> Dena oso arraroa zen [...]. Esaterako, ikasle bat zegoen hor, eta esaten dio irakasleari: «Ergela». Niretzat izan zen... (Hector, 25, Bolivia)

Horko errealitate horiek hezkuntza sistemako egokitzapenak huts egin duela erakutsiko lukete. Ildo horretan, Bayona-i-Carrascok ondorioztatzen du (Bayona-i-Carrasco *et al*, 2020) neurri handian migrazio prozesuen asaldurek ekartzen dutela (eta ez etorkinen jatorriak) errendimendu txikiagoa. Era berean, baieztatzen dute migrazio ibilbideen gaineko datu estatistiko gutxi izanik interpretazioak etorkinen jatorrian zentratu direla eskola porrota azaltzeko, joera baita jatorriaren arabera konparatzea talde batzuen eta beste batzuen familien espektatibak. Merezi du ekartzen dituen ebidentzietan arreta jartzea (Bayona-i-Carrasco *et al*., 2020):

- "Lehen belaunaldiko" ikasleen artean, ia %30ek ez dute lortzen DBH titulua Bigarren Hezkuntzako azken ikasturtean (kopuru orokorra ikasleen %17,5ekoa da mutikoetan eta %10,5ekoa neskatoetan).
- 7 urteak aurretik iritsitako ikasleak askoz emaitza hobeak izaten ditu. "Bigarren belaunaldiko" ikasleek asko hobetzen dute eskola porrotaren intzidentzia, eta 2,5 belaunaldirako (bikote mistoen ondorengoak) datuak ikasle autoktonoen antzekoak dira.
- Egoera sozial kaskarrak bikoiztu egiten ditu hezkuntza porrota izateko probabilitateak.
- Eskola porrotaren beste faktore erabakigarria, berandu eskolaratzea kenduta, errepikatzearena da. Kategoria guztietan, ikasturtea errepikatzea da porrotari gehien lotzen zaion aldaera: 2,6 puntu handitzen du porrota jasateko probabilitatea.
- Sexua erabakigarria da; izan ere, porrota handiagoa izaten da mutikoetan.
- Eskolan etenak izatea faktore negatiboa da, migrazio estatusa gorabehera.
- Gurasoak bananduta egotea edo guraso bakarreko familiekin bizitzea: bi gurasoen bizikidetza ere iragarle positiboa da, eta, beraz, hortik ateratzen den edozein bizikidetza motak porrota izateko probabilitatea handitzen du (Bayona-i-Carrasco, 2020).
- Espainiako naziotasuna edo Europako herrialde batekoa dutenek eskola porrot gutxiago izaten dute.

Ildo horretan, Aparicio & Portesek (2014) diote etorkinen umeen ikasketa mailan gehien erabakitzen duten aldagaien artean daudela adina (dagokion ikasturteko taldea baino helduagoa izatea edo adin bera izatea), sexua (emakumeek halako 2/3 probabilitate dute gizonek goi mailako bigarren hezkuntza edo unibertsitatea iristeko), estatus sozioekonomikoa eta familiaren osaera (bi gurasoekin bizitzea). Baita hezkuntza espektatiba goiztiarrak ere. Notei dagokienez, aurretik aipaturiko aldagaiekin batera (adina, sexua, familia estatusa eta espektatibak), gaztelania jakiteak hobetu egiten ditu kalifikazioak, baita etxeko lanetan ordu gehiago sartzeak ere nerabezaro goiztiarretik (Aparicio & Portes, 2014).

Hori ikusita, hezkuntza esparrua arrakastaz egokitzeko hartu beharreko neurriei dagokienez, bat datoz **lagun egiteko formulak** erabili behar direla. Hala, ezinbestekotzat jotzen dute lagun egiteko programak artikulatzea adingabeen eskolaratzean: izan daiteke bakoitzari egindako jarraipena hezkuntza zerbitzuarekin koordinatua, eta, bestela, gurasoentzako informazio taldeak osatzea, zeinak maiz luzatu egiten baitira berrelkartu ondoko urte osora.

Baina segimendua egin eta informazioa emateaz gain, haurren kasuan **emozioen aldetik egin behar zaie lagun** batez ere, aipaturiko esparruetan jasaten dituzten inpaktuen multzoari aurre egiten laguntzeko eta hezkuntzaren esparruan arrakasta lortzeko.

> Haur batzuek izugarrizko tristezia izaten dute. Alegia, babes emozional handia behar dute; askok Osasun Mentalean bukatzen dute, depresioak izaten dituztelako. (LTF)
>
> Erosotasuna eman, zainduko dituen sistema batean egongo diren 6 ordu bakarrak izango direlako. Baina bitarteko gehiago behar genituzke. (OTF)

> Sentsazio horiek denak haurrek aipatu egiten dizkizute. Nahiko tristezia handia izaten dute [...], dolua [...], ordu asko behar dituzte mutiko horiek emozionalki artatuak izateko. (LTF)
>
> Nik asko esaten nien irakasleei: kontuan izan haiek eroso egoten ahal diren gune bakarra izan gaitezkeela. (OTF)
>
> Ikastetxea ez da bakarrik matematika, zientzia eta ingelesa [...]. Askoz gehiago da, eta batzuetan haurra emozionalki gaizki etortzen bada, egin ditzakezu eginahalak, baina ez duzu aktibatuko inola ere. (IETF)

Azkenik, ikusita daude hezkuntza esparruaren egokitzapenean prozesu arrakastatsu asko, lortzen dutenak bai pertsona berrelkartzaileen espektatibak eta berrelkartuenak betetzea.

> Nire alaba etorri zen, ikasten ari da, oso kontent dago ikasten ari denarekin, elkarrekin gaude. (Maria, 42, Bolivia)

Alabaina, profesionalek aitortzen dute esperientzia arrakastatsu horiek oro har posible direla hezkuntza esparrutik kanpo laguntza sendoa dagoelako. Hau da, bere funtzio soziala dela eta, etsipenez adierazten da **hezkuntza esparrua ez dela nahikoa** egokitzapena eta arrakasta bermatzeko.

> Jakina badirela prozesu arrakastatsuak. Badira eta asko, baina [...] horietako gehienetan kanpo babes on bat izaten da. Izan familia bat, izan SEI, izan osaba bat, izan auzokide bat, izan futbol talde bat eta izan auzo bat. (OTF)

5.5. Esparru soziokulturala: «Zer zaila den hemen egokitzea!»

Aurreko agertokietan ibilbidearen bitartez egiaztatuta gelditu den bezala, sozializazio bikoitza jasaten duten adingabeek gatazka interkulturalak izan ditzakete gurasoekin, edo beren berdinekin, eta familia barnean tentsioa eragin. Egoera horiek helmugako gizartera egokitzeko eginahaletik suerta litezke, eta nortasun soziala eraikitzeko zailtasunetik. Hau da, esparru pertsonaletik, familiarenetik eta hezkuntzarenetik kanpo, badago alderdi sozial-komunitario bat parte izatearen sentipenean eragin nabaria duena eta bereziki esanguratsua dena nerabezaroan.

> Komunitatearen parte izate hori eraikitzea gakoa da, bizi diren aroagatik, [...] nerabezaroan gakoa dela ikusten baitugu. (SEITF)

Prozesu horretan, eta **nortasun sozialaren** ikuspegitik, gazterik migratu duten adingabeek gizarteratzeari ekiten diote helmuga berrian, eta oso bizkor egokitzen dira, sarritan gurasoak berak baino bizkorrago; hortaz, "bigarren belaunaldiko" esaten zaien gazteen antzeko jokabide soziokulturalak garatzen dituzte (Gualda, 2010). Peñas & Martinezen arabera (2017), «gatazka intergenerazional asko gurasoek eta seme-alabek kultura maila desberdinak dituztenean sortzen dira. Hori normalean gertatzen da seme-alabek kultura berria gurasoek baino bizkorrago asimilatzen dutelako. Fenomeno horri "akulturazio disonantea" esaten zaio» (Peñas & Martinez, 2017:36).

Harrerako gizartera egokitzeko gaitasun handiago horrek (Llanas, 2013; Novales, 2015; Pastor & Martinez, 2015) distantzia intergenerazionala areagotu dezake eta/edo haurrek familiako dinamikan duten posizioa aldatu; adibidez, rol zentralagoa hartuta, botere handiagoa, baina adingabeen gurasotzeko jokabideak piztu ditzake.

Nerabeen kasuan, funtsezkoa da momentu hori. Azterketa batzuek diote krisi bikoitza izaten dutela: «Adinarena berarena eta deserrotzeak eta bazkterketak sorrarazten duten gatazkarena» (Peñas & Martinez, 2017:32). Bi adinen eta bi kulturen arteko bidegurutze bat dago, krisia sorraraz dezakeena arrazaren eta kulturaren aldetik disonanteak diren identitate sozialeko testuinguruetara egokitzen saiatzearen ondorioz. Egokitzapen txikiko akulturazio estrategia baten alde egiten duten nerabeen kasuan, «nerabearen bazterketa intrakulturala areagotu egin daiteke, eta horrek gogor erasan dezake identitatean» (Peñas & Martinez, 2017:32).

Leialtasun gatazkak gertatzen dira noiz eta nerabeek beren kulturako arau tradizionalen eta berdinen taldean indarrean daudenen arteko tentsioak pairatzen dituztenean. Horren ondorioz, gurasoei iruditzen zaie seme-alabak desbideratu egiten direla, eta, oro har, elkarrengandik urrundu egiten dira. Sarritan, sozializazio tokietan izaten diren desberdintasun kulturaletatik berdinen arteko gatazkak etortzen dira; adibidez, eskolaren esparruan (Pastor & Martinez, 2013; Gimeno & Gutierrez, 2020). Ildo horretan, adingabeek uztartuta behar dituzte esparru guztiak (norberarena, familiarena, hezkuntzarena eta gizartearena) migrazioari fenomeno sozialaren zentzua emateko.

> Umeek [...] besarkatu ahal duten istorio bat eraikitzeko beharra izaten dute. Eta beti dago uztartzeko premia [...] bizimodua uztartu nahi izaten dute eta pentsatu amak zer egin duen [...]. Horrelakoetan norbaitek lagun egitea behar izaten dute. (ITF)

Bazterketa eta arrazismo adierazpenak maiztasunez gertatu izan ez badira ere, identitate sozialaren eraketan rol garrantzitsua betetzen dute helmugako gizarteak bere kolektiboaz duen iruditeria sozialak eta jokabide baztertzaileek, orobat ezaugarri pertsonalek, trebetasun sozialek eta familiakoenek (Llanas, 2013).

Esparru sozialean sartzeari dagokion errealitate multzo hori aztertzeko orduan, ez da ahaztekoa **genero aldagaiaren intzidentzia**. Alde batetik, etapa horretan zaurgarritasun handiagoa sumatu dute haurren eta nerabeen kasuan, noiz eta, adibidez, sexua bihurtzen denean aitorpena eta/edo esparru soziala lortzeko bide (**edo bidesari**).

> Zaurgarritasuna. Nik uste dut neskatoen kasuan zaurgarritasuna dela [...]; batzuetan gizarteratzeko ordaindu behar duten prezioa dela sexu harraparien biktima izatearena. (OTF)

Mutikoen kasuan, solasek **genero desplazamenduaren** bizipena seinalatzen dute. Harrerako gizarteetako genero ordena malgutua dela medio eta orobat lan merkatuko eta integrazio edo gizarteratze politiketako egiturazko egoera jakinak direla medio, bizipen batzuk suma daitezke figura maskulinoaren desplazamendu gisa. (Llanas, 2013; Pastor & Martinez, 2015).

Esparru soziokulturalean ere ez da arrotza aurretik aipaturiko alderdietako bat: **hizkuntzarena**. Pertsona berrelkartuek diote bereziki konplexua dela hizkuntzarik gabe eskolaratzeko prozesua.

> Hauek gaztelaniaz hitz egiten dute, entzuten duzu jendeak nola hitz egiten duen eta nola bizi den, eta zeure baitan: «Zer zaila den hemen egokitzea!». (Ibrahima, 22, Senegal)

Ikuspegi profesionalak azpimarratzen du beharrezkoak direla euskara eta gaztelania ikasteko baliabideak, horiek baitira bai hezkuntzan eta bai gizartean komunikazio hizkuntzak.

> Eta hizkuntzarena, tira, izan beharko litzateke dohainik, dena, ikasteko hizkuntza. (IMTF)

Zoru soziokultural horretan, hala berean, esan behar da **zenbait esparru soziokulturaletara sartzeko orduan iritsieraren ezaugarriek baldintzatu egiten dutela**. Berandu eskolaratzearena aztertu dugunean egiaztatu dugunez, antzekoa gertatzen da gizarte esparruan ere; izan ere, jarduera askok egutegi jakin bat dute, beti ez datorrena bat iritsierako denborekin, parte hartzeko desirekin eta libre dauden lekuekin.

> Oso arraroa da irailean iristea. Orduan, iristen denerako, saskibaloi taldeak, aisiakoak, *coworkid*-ak eta abar [...] deitzen duen lehenengoarentzat dira. Nork deitzen du lehenengo? Telefonoa duenak, ezagutzen duenak. (OTF)

Esparru soziokulturala **aukeretarako** toki gisa ere identifikatu dute. Alde batetik, esparru sozial-komunitarioa egokitzat jotzen dute pertsona berrelkartuen babes emozionalerako prebentzio baliabideak zabaltzeko.

> Mutikoa, azkenean, non irekitzen da? Lotura bat, segurtasun bat duela ikusten duen tokietan eta [...] esaten du: «Ezin dut gehiago» […] azkenean esaten du: «Ezin dut gehiago». Baina ama iristen da eta [...] hezitzailea hartzen du [...] eta irekitzen hasten da eta esaten: «Ezin dut gehiago». (TTF)

> Prebentzio arloan [...] garrantzitsua izanen litzateke nerabe hauentzako edo nerabezaroan sartu berri diren hauentzako baliabideak edo espazioak sortzea. (LTF)

> Umeekin, babes emozional handiagoa, arazoa sortu baino lehen. Zergatik itxaron behar dugu? [...] migrazio doluan lagun egitea berrelkartu diren haurrei. Edo behintzat nerabeei. (TTF)

Horretarako, familien berrelkartze prozesuetan espezializatuta dauden erakundeek adierazten dute **prestakuntza** zein garrantzitsua den **detektatzeko eta ondoren esku hartzeko.**

> Jende hori [...] beharbada bere ingurune naturalean artatua izan zitekeen, adibidez, oinarrizko prestakuntzarik eskura balego [...] zeinetan ingurune naturalean artatzen dituzten profesional guztiak joaten ahalko liratekeen. (SEITF)

Bestalde, familiak berrelkartzeko prozesuetan espezializatuta dauden erakundeen aktibitateek, SEIren kasuan bezala, modua ematen dute adingabeentzako **boluntariotzako formulak** artikulatzeko; hala, boluntario aritze horrek inpaktu positiboa du komunitate loturak garatzeko orduan, eta helmugan sozializatzeko prozesuak errazten ditu.

> Boluntario pixka bat, hau da, SEIn. Orduan, nik hori nahi dut. (Linda, 40, Venezuela)

> Irteten hasi nintzenean, hemen, SEIn nengoelako hasi nintzen, batez ere. Eta, horrela, jende gehiago ezagutzen hasi nintzen, eta irteten, eta tira, orduan SEIri esker hasi nintzen irteten, Iruñea ezagutzen. Eta Iruñea amak baino hobeki ezagutzen dut, nahiz eta hemen denbora gehiago daraman nik baino. (SEITF)

Azkenik, esparru soziala da **espektatiba** multzoari leku egiten diona ere. Egia da, prozesuaren esparru eta fase multzoak igaro eta gero, diskurtsoek espektatiba haustura bat erakusten dutela ongizate aldetik irudikatua zutenarekiko.

> Hasieran bai, ilusioz nintzen, izan ere, gure herrialdean amets bat saltzen dute [...] ongi bizitzen dela, lan egiten dena baino gehiago irabazten dela [...]. Eta gero konturatzen zara, gauzak ez direla horrelakoak. (Jose, 29, Dominikar Errepublika)

Solasetan azaltzen da berrelkartze prozesuetan eragin positiboa duten gauzen artean sarritan familiaren baldintza ekonomikoak hobetzen direla, eta horrek modua ematen du baliabideak eta aukerak eskuratzeko (Novales, 2015). Hala ere, arriskua dago helduak baliabide ekonomikoen hornitzaile bezala bakarrik ikusteko.

Harrerako gizarteetan sartzeko prozesua arrakastatsua bada, **gelditzeko gogoa** pizten da, eta gurasoen kasuan, berrelkartze prozesuen konplexutasuna aipatu den bezalakoa izanik, lasaitasuna bilatu ohi dute.

> Ez dit aipatzen itzuli nahi duenik. Berak hemen, gutxi edo asko, esaten du gustuko duela. Baietz, nahi lukeela ama hemen izatea, anaia hemen izatea. Baina itzultzeko konturik ez dit aipatzen. (GTF)
>
> Nire umeek buka ditzatela ikasketak, bila dezatela lana ikasi duten horretan, antola dezatela beren bizia eta guk [...] lasaitasuna aurki dezagula. (Diana, 37, Kolonbia)

5.6. Proposamenak

Ondoren, *egokitzapen* faseari atxikitzen ahal zaizkion proposamenak adierazten dira, foku taldeen hitzez lagunduta. Horretarako, aurretik azterturiko ardatz nagusiak hartuko ditugu:

FAMILIA ESPARRUA

1) Erregimen orokorrean eta *de facto* berrelkartutako adingabeen identifikazioa: sareko lana (errolda, OTI, pediatraren harrera ordua, eskolaratzea eta abar).

> Askotan, kezkatzeko moduko zaurgarritasun adierazleak ikusten dituzu, segimendu baten abiaburutik beretik [...] banantze luzeak izan direlako [...]. Osasun arloa, unibertsala denez gero [...], batez ere haurrena, [...] bitarteko egokia da [...] behar bezalako baliabideak emateko haurren multzokatzearen gaiarekin. (ITF)
>
> Udaletan bertan ere, erroldetan [...] adingabe etorri berriak erroldatzen badira, Gizarte Zerbitzuei deitzen zaie, eta familiei dei bat egiten zaie. Protokolo konplexua ere ez da. (TTF)

2) Profesionalak sentsibilizatzea eta prestatzea detekziorako eta deribaziorako.

3) Uztartzeko neurriak: “ez dago lan egiteko moduan” EA [Errenta Bermatua] dutenentzat,edo zaintzarako baimenak ematea.

> Ongi legoke emakume horiek denbora izatea, denbora emanen balitzaie esateko […] «zure semea edo alaba dator, eszedentziarako denbora». (SEITF)
>
> Berrelkartzeko baimen bat, non amak har ditzakeen sei hilabete [...]. Nire semearekin edo alabarekin egoteko aprobetxatuko dut, orain berraurkituko baikara, eta prozesua egingo dugu. (SEITF)
>
> Gizarte Zerbitzukoon ustez, garrantzitsua da [...] emakumeak, denbora gehiago izatea seme-alabekin egoteko, lanerako baino. Baina Gizarte Zerbitzuetako legearen arabera, [...] Errenta Bermatuaren araudiak eta bestek diote [...] ezin dutela lanik utzi laguntza ekonomikoa jasotzeko. (LTF)

[EBaren hartzaile diren amei buruz] —Baina jar dezakezu zuk: «Ez dago lanerako prest». Uste duzulako urte garrantzitsua dela berriz ere semearekin edo alabarekin lotura sortzeko, jatorrizko herrialdetik etorrita [...]

—Bai, baina erne, Gizarte Zerbitzuetan ere buruan sartzen baitigute enplegu sozialera joan daitezela. (ITF)

Esaten dut: «Ez dago lanerako prest». Errenta Bermatua ez diezaioten eskatu. (ITF)

4) Esku hartu familiako dinamiketan lagunduz, hala nola zerbitzu espezializatua edo Gizarte Zerbitzuko psikologoarekin.

—Eta non aplikatuko zenuke neurria? Ikastetxean edo non? Zeren eta haiek dira detektatzen dutenak, iristen zaienak [...]. Eta non ematen diozu babes emozional hori? Nork ematen dio?

—Jakina, Gizarte Zerbitzuek, Gizarte Zerbitzuetako figurak. (TTF)

5) Guraso eskolak.

Babes espezifikoa ematea amei [...]. Uler dezatela argi eta garbi zer den hezkuntza hemen, zer den hezkuntza han, zer diren arauak hemen, zer diren arauak han. (TTF)

Sentitzearen eta pentsatzearen arteko koherentzia, eta haurrei esaten dieguna. Eta haurrekin berrelkartze prozesu bat pasatu duten amei asko kostatzen zaie [...], oso ohituta daude dena alde onetik erakustera [...] eta koherentziaren alderdi honek ere harritu egiten ditu, ez dute oso ongi ulertzen, eta prebentzioan lantzeko modukoa da. (ITF)

6) Detekzioa eta deribazioa tratu txarrak, sexu abusuak eta/edo genero indarkeria dauden kasuetan.

7) Psikologoen beharrak Gizarte Zerbitzuetan.

Eta hemen ere, horixe, babes psikologikoaren zeregina funtsezkoa da emakume horientzat. Tresnak ematea eta [...] bestearen ikuspuntuan jartzea. (LTF)

8) Dagoeneko badiren sareak aprobetxatzea eta sendotzea.

Haurren eta nerabeen arretarako sareak [...]. Nik uste dut ez dagoela Nafarroa osoan toki bat lanerako sistema hau ez duenik, ezta? Gizarte Zerbitzuena, Osasunarena, Hezkuntzarena. (IETF)

9) Gurasoen hizkuntza ikaskuntzarako ikastaroak (alfabetatzea eta abar).

Gaztelania eskolak har ditzaten lortzeko han ditugun arazoak. Haurrak eskolan; izan ere, jada egiten dute, baina helduentzat... (IETF)

Erantzun gisa [...] ziurta daitezela eskola batera datozenek hizkuntza ikasten dutela [...]. Erroldan gaztelania eskola jasotzeko data jarriko dizugu, zeren eta zure umeak ezin du zure itzultzailea izan sistemako baliabide guztietan. (TTF)

Badugu talde bat analfabetoak direnak […] eskolak boluntario izan behar dira, beren ordutegien arabera […] sistematikoki zerbait, hori, pues Departamentu honetatik egiteko. (IMTF)

HEZKUNTZA ESPARRUA

10) Esku hartzea ikuspegi transnazionaletik.

> Indar handia jartzen dugu hangoan [...]. Beti hartzen dugu kontuan nor utzi zuten han, nolakoa izan den hezkuntza sistema han [...], esku hartzearen alderdi hori ere ikusteagatik. (SEITF)

11) Berrelkartzea eta migrazioa identifikatzeko prestakuntza eta sentsibilizazioa.

> Guri ikasleak hartzea dagokigu [...] baina, nik dakidala, ez dakigu familia berrelkartze batetik ote datorren [...]. Guri etortzen zaizkigu, matrikulatzen dira eta irteerak ematen saiatzen gara. (ITF)

> Harrera tutoreak egin behar du [...] guk errazten lagundu dezakegu [...] baina tutorea dago inplikatu beharra. Taldeari, hau da, testuinguruak egin behar dio abaro mutikoari. (OTF)

> Iaz nire tutoreak zeraman txostena, baina ez zidan laguntzen. Eta aurtengoak bai laguntzen dit, eta hobeki doakit. (NTF)

12) Irakasleen prestakuntza dibertsitate interkulturalean.

> Zure gelan dituzun dibertsitate horiei aurre egiteko […] zuk jakin behar duzu zure gelan errealitate ezberdinak dituzula. Eta errealitate horiei aurre egiteko, tresnak behar dituzu […] formakuntza bat behar duzu. (IMTF)

13) Informazio fluxu handiagoa izan behar dute Gizarte Zerbitzuek eta Hezkuntzak: zaurgarritasunak detektatzeko koordinazioa.

14) Gizarte Zerbitzuekin zubiarena egingo duten figuren presentzia indartzea ikastetxeetan: promotoreak, hezitzaileak eta gizarte langileak.

> Hezkuntzan hezitzaile figura bat jartzea. Nik uste legez gainera […] eta deszentralizatua. (IMTF)

> Eta, gero, promotorearen figura [...]. Niri funtsezkoa iruditzen zait [...]. Hezkuntza sisteman eta Gizarte Zerbitzuen sisteman, funtsezkoa. (TTF)

> Promotoreak [...] lotura lan bat egiten ari dira, arratsaldeetan neskato maliar eta arabiar horiekin lan eginez; arratsaldeetan harekin elkartzen dira, eta balio die barrenak husteko [...] norbaitek behintzat ulertzen nau. Eta familiarengana joaten dira [...]. Zubilana egiten dute. (TTF)

> Hor, psikologiaren begirada behar dugu [...]. Doluen gaian presta gaitzatela [...]; batzuetan lagun egitea oso terapeutikoa izan daiteke terapiarik egin gabe. (OTF)

> “Tiempo fuera” neurriak [...], horregatik ikusten nuen promotorearen gisako figura bat [...] gehiago sarekoak diren prozesuetan laguntzeko. (OTF)

15) Giltzarri diren figuren harrera protokoloak: iritsiera zaintzea.

> Zaindu beharreko prozesuak dira, eta gainera oso produktiboak ongi egiten direnean. [...] Denbora duzunean, erabakia goitik hartzen ez denean. (OTF)

16) Ikastetxe atxikipena asko zaintzea eta ez sartzea ikasturtearen amaieran (edo ez ezabatzea "Berandu sartua" irailean).

17) Ikasketetan eta hizkuntza jabekuntzan laguntzeko baliabideak (PTak, EHak, eta abar).

> —Baliabideak handitu behar dituzte, zeren eta gela horietan PTak behar lirateke, EHak behar lirateke [...]
>
> —Bai, guztiz alfabetatzeko. (TTF)
>
> Eta haurrei etxerako lanen laguntza ere zerbait eskaini, eta ez udalaren sentsibilizazioaren arabera. (IMTF)
>
> Eta, jakina, neska-mutiko horiek [...] izan behar genituzke, ordu jakinetan atera behar genituzke, laguntzeko, mailan jartzeko. Hori litzateke egokiena. Gainera, esaten dizute: "Ez baitut deus ere ulertzen". Batez ere matematiketan, e? Matematikak, ingelesa... (LTF)
>
> Eskolatik kanpoko laguntza eman behar dela, nahi eta nahi ez, eta euskarari ere, zer esanik ez, ttikientzat eta handientzat, baina ttikientzat bereziki […] Urgente. Ze ttikiak dira, horrek esan nahi du adin ttikikoak dira, daukaten... zaurgarritasuna. (IMTF)
>
> Hezkuntza aldetik ere errefortzua, alegia, kanpoko errefortzua behar dela […] baina pixka bat sistematikoki eta ez diru laguntzen menpe. (IMTF)
>
> Beste elkarte batzuekin edo baliabide batzuekin kontatu behar genuke [...] Nik gazte batzuk ditut beharbada laguntzako eskolak hartuko lituzketenak, zeren eta maila ekonomikoa ez daukate ona. Eta, jakina, gainezka dago. Lasa gainezka dago. (TTF)

18) Zero ikasgela.

> Zero ikasgela sortu dute berandu sartutako 10-13 urteko neska-mutikoentzat, eta urte oso bat egin du talde horrek [...] PT batekin eta EH batekin. Eta tutoreak bi pertsona horiek dira. Gauza irregularra egiten ari dira honi guztiari erantzuna emateagatik [...]. Ez dut ghettorik sortu nahi, baina erronkak sortzen ari naiz. Bada ghettoak sortuko ditut. Ea zerbait hobetzen dudan [...] antzeko ezaugarriak dituzten pertsonen taldeak egitea, heziketa erritmo arrunt batean jarraitzeko modua emango didatenak, ez arabeak edo kristauak edo beltzak direlako. (TTF)

19) Bitartekaritza eta Bizikidetza figuren garrantzia.

20) Ondoko ikasturterako udan prestatzea (hezkuntza sistema ezagutzen laguntzea).

ESPARRU SOZIOKULTURALA

21) Baliabideak berdinen arteko lotura errazteko.

22) Aisialdiko eta denbora libreko baliabideak eskuratzen laguntzea udalerrietan/erkidegoetan.

23) Lotura komunitariorako espazioak sortzea.

24) Berdinen arteko sareak sortzeko migratu duten nerabeen taldeak (SEI)

25) Landa eremuetan baliabideak dezentralizatzea.

SEI bezalako zera bat, ezinbestekoa […] gure zonan ikusten dudan zailtasuna da herriz herri dela […]. Arbizun bizi baldin bada familia, non txertatu behar da? Arbizun. Ez Iruñean. Hori da arazoa. Eta ez Iturmendin. Alegia, eta ez Leitzan. Arbizun. (IMTF)

Deszentralizatu, bueno, eske beharko litzateke dena. Ekipo... Ekipo... […] Pues bueno, nik eskatuko nuke diziplina anitzeko talde bat honara. (IMTF)

26) Euskara ikasteko eskolak, hezkuntzan eta gizartean komunikazio hizkuntza den lekuetan.

Udaletan […] goazen jartzera udan euskara dohainik haur hauentzat, euskaraz jarraitu dezaten... Ze bestela ekainetik irailera ez dute entzuten euskara. (IMTF)

Hizkuntza da ezinbestekoa txertatu ahal izateko. Hezkuntza Departamentuan ez dago holako errefortzurik. Txikiak direnean ez dago hainbesteko arazorik, baina, jada 9 urte dituzunean, txikia zara, baina ezin zara komunikatu. Orduan, hori, holako eskaerak ditugu eskolatik. (IMFT)

V. Ondorioak

Ondoren, Nafarroan adingabeak familian berrelkartzeko izaten diren prozesuen gaineko ideia multzo batekin bukatuko dugu. Atal honetan ez diogu erreparatu nahi txosten osoan xehe-xehe azalduta dauden gorabeherei, baizik eta finkatu zein diren agiriaren zutabe nagusiak.

1) Diagnostikoak, solasetan agertu denarekin bat eginez, argiki erakusten du **nolako sufrimendua pairatu behar duten migrazio proiektu zabalagoen parte diren familia transnazionalek berrelkartze prozesuetan**. Sufrimendua irmo azaleratzen da adingabeen bizipenean, baita helduenean ere, prozesu osoan.

2) Diagnostikoak arrisku faktore ugarirekin lotzen du sufrimendua. Faktore horiek multzokatu daitezke batetik banantze luzeek sortzen duten egiturazko egoerekin eta bestetik berrelkartzeko prozedurekin. Enfasia jarri beharra dago **(egiturazko) elementu baldintzatzaile guztiak aintzat hartu behar direla familia horien bizitzak tenkatzen baitituzte, hala jatorrian nola helmugan, abiatzen direnetik hasi eta berriz elkar ikusi eta loturak berritu bitarte**.

3) Emaitzak ikusita, **egokitasun soziologikoaren aldetik, bost faseko eskema analitiko bat proposatzen dugu, fenomenoa ulertzeko orduan. Fase bakoitza prozesu osoa egituratzen duten mugarri handien arabera bereizten da.** Ildo horretan, alde batetik daude egiturazko elementuak —zeinek, adierazi bezala, migrazio estrategiak baldintzatzen dituzten (bizi baldintzei eta abarrei dagozkien erabakiak sartzen diren testuinguru zabalak)— eta beste alde batetik loturak hausteak dakartzan ondorioak, izan familia-gizarte sisteman eta izan esperientzia subjektiboan. Marko horri esker, aintzat har daitezke, ikuspegi soziologiko batetik, elementu makroak eta mikroak, eta aldi berean eutsi ikuspegi transnazionalari eta genero ikuspegiari.

4) Estrategia metodologikoaren mugei dagokienez, lagin kualitatiboari erreparatuz gero, **hemen datozen esperientziak baldintzatuak egon daitezke; izan ere, trantsitu horietan zerbitzu publikoen beharrean direnen bizipenak jasotzen dira. Orduan, baliteke prozesu arrakastatsuak —profesionalek aipatzen dituzten horiek— ez gelditu izana behar bezala islatuta diagnostikoan.** Hala ere, funtsezko aurkikuntza bat egon da: prozesuok oso desorekatzaileak dira familientzat eta adingabeentzat, eta eragin handiagoa dute etorkin nerabeengan. Eta, bigarrenik, egiaztatuta dago nola, arrakasta kasuetan, giltzarria izan den indarguneak, baliabideak eta babesak izatea bai familia sisteman, bai hezkuntza esparruan eta bai komunitatean.

5) Emaitza diagnostikoei eta ekintza posibilitateei jarraipena emanez, **proposatzen dugun eskema orobat da esku hartze soziala diseinatzeko eta garatzeko tresna erabilgarri bat, izan ere, modua ematen baitu familia transnazional hauetan beharrak eta zailtasunak identifikatzeko, batez ere adingabeez denaz bezainbatean.** Era berean, planteamendu horrek erraztasuna ematen du prozesu konplexu hauetan laguntza profesionala nola eman eta zein esparrutan identifikatzeko, bai izaera prebentibotik eta bai esku hartze espezializatuenen kasuan.

6) Praktikaren alderdian sakonduz gero, **laguntza profesionalak beti ezingo du eragin egiturazkoak diren alderdi guztietan, baina bai batzuetan eta batez ere orientazioan, laguntzan eta baliabide askotarikoak eskaintzeko orduan; horrekin, adingabeengan eta familia sisteman izaten diren kalteak arintzen ahal ditu**. Prozesu osoan eragin positibo nabaria

izan dezakete arlo publikotik lagun egiteko modu batzuek eta neurri batzuek —bertan datozen proposamen ugaritan jasota daudenak—. Kasu askotan, nahikoa izango da, eta ez da beharrezkoa izango baliabide espezializatu batera deribatzea, baina, beste batzuetan, bai. Profesional taldeari prestakuntza eta aholkularitza ematea ere bada modu bat berari gaitasuna eman eta familia horien ingurune naturalean esku hartzeko.

7) Gako profesionalen ikuspegitik, **sareko lana giltzarri gertatu da lagun egiteko orduan, eta hor estrategikoa gertatu da ekintza arlo askotatik koordinatzea**, baita lehendik ezarriak dauden lan egiteko molde kolaboratiboak. Ildo horretan, eta, sareko lana behin eta berriz aipatzen dela ikusita, nabarmentzekoa da haren egoera anbibalentea. Alde batetik, eta funambulismoaren metafora hartuz, sarea gai da inpaktuak geldiarazteko (kasu horretan berrelkartze prozesua protagonizatzen duen familiarena, ikusi denez "alanbre gainean" baitabil). Beste alde batetik, eta alderdi ez hain praktikotik begiratuta, sareak berak elementu ugariren konexioa ere erabil dezake (arrantzaren jardueran gertatzen den bezala) harrapatzeko edo paralizatzeko. Horregatik, sareko lan hori behar bezala diseinatu behar da, egoera anbibalente hori kontuan hartuta.

8) Helburuei berriz heldurik, **lan honek fase bakoitzean proposamen ugari biltzen baditu ere, egiturazko faktoreak batera gertatzen direnez, eremu guztiak inplikatu behar dira (Gizarte Zerbitzuak Hezkuntza, Osasuna eta abar) ekintza esparruak diseinatzeko orduan, familiak berrelkartzeko prozesuei ikuspegi interdepartamental batetik heldu behar baitzaie**. Ildo horretan, nahiz eta profesionalak sentsibilitzatzeko ikus-entzunezko tresna bat argitaratzeko prozesuan egon, izaera interdepartamental hori duten praktikekin edo zerbitzuekin konbinatu behar da. Sentsibilizazio zeregin horri jarraipen egokia eman behar litzaioke Talde Teknikoak garatutako lanaren bitartez, zeinak osaera interdepartamental hori baitu eta, gainera, prozesuaren ezaugarrien ikuspegi sakon bat.

Irudiak 3. Arlo askotako profesionalak bideoan grabatzen.

Iturria: Norberak egina

VI. Bibliografia

Achotegui, J. (2009). "Migración y salud mental. El síndrome del inmigrante con estrés crónico y múltiple (síndrome de Ulises)". *Zerbitzuan. Gizarte zerbitzuetarako aldizkaria - Revista de Servicios Sociales*, 46. zk., 163-171. DOI: https://doi.org/10.1016/S0304-4858(09)74665-7

Achotegui, J. (2021). "El síndrome del inmigrante con duelo migratorio extremo: el síndrome de Ulises. Una perspectiva psicoanalítica". *Aperturas psicoanalíticas* (68), e2, 1-10. http://aperturas.org/articulo.php?articulo=0001161

Achotegui, J. A., Solanas, A., Fajardo, Espinosa, M. M., Bonilla, I., & Espeso, D. (2017) . "Concordancia entre evaluadores en la detección de factores de riesgo en la salud mental de la inmigración: Escala Ulises". *Revista Norte de Salud Mental*. 15. lib., 57.zk., 13-23 or. https://n9.cl/0cta8

Aisenstein, C. (2001). "Inmigración y salud mental materno-infantil". *Perinatología y Reproducción Humana*, 15(1), 42-51. https://www.medigraphic.com/pdfs/inper/ip-2001/ip011e.pdf

Ajuntament de Barcelona (2021). *Acompanyament al reagrupament familiar. Programa de noves famílies a Barcelona*. [Triptikoa] Departament de Drets Socials. Generalitat de Catalunya https://t.ly/15UCE

Aparicio, R., & Portes, A. (2014). *Crecer en España. La integración de los hijos de inmigrantes.* Obra Social La Caixa, Estudios Sociales. Barcelona. https://prensa.fundacionlacaixa.org/wp-content/uploads/2019/09/38863.pdf

Aparicio, R., & Portes, A. (Ed.) (2021). *Los nuevos españoles. La incorporación de los hijos de inmigrantes*. Bellaterra, Bartzelona.

Arango, J. (2000). "Enfoques conceptuales y teóricos para explicar la migración". *Revista Internacional de Ciencias Sociales*, 165. zk., 33-47. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000123852_spa

Asociación SEI Elkartea (2021). *Protocolo de Intervención SERFAM* https://t.ly/drf7a

Asociación SEI Elkartea (2021). *Servicio de Reagrupación Familiar. Proyecto SERFAM* [Barne agiria]

Asociación SEI Elkartea (2021). *Protocolo de Intervención SERFAM* https://www.asociacionsei.org/wp-content/uploads/2022/01/PROTOCOLO-DE-INTERVENCION-SERFAM.pdf

Asociación SEI Elkartea (2022). *Memoria SERFAM 2022*. https://www.asociacionsei.org/wp-content/uploads/2023/03/MEMORIA-SEI-2022.pdf

Ayuntamiento de Zaragoza (2022). *Reencuentros. Programa de acompañamiento a procesos de reagrupación familiar.* [Triptikoa] Aragoiko Gobernua. https://www.zaragoza.es/contenidos/servicios-sociales/TRIPTICO_REENCUENTROS.pdf

Azcarate, O. (2022). "Modelo ecosistémico transnacional *met process*. Acompañamiento a familias transnacionales en su proceso de reagrupación familiar". *Mosaico: revista de la Federación Española de Asociaciones de Terapia Familiar*, 82. zk., 129-144. https://is.gd/HNvyNk

Azcarate, O., Sanzol, S., & Zabaltza, X. (2016). "Primeros pasos de un grupo multifamiliar para el acompañamiento de procesos de reagrupación familiar". In Guinot, C. eta Ferran, A. (ed.) (2016) *Trabajo social: arte para generar vínculos. Deustuko Unibertsitatea*. Bilbo. 427-438 https://is.gd/gUmiSM

Baizan, P., Beauchemin, C., & Gonzalez-Ferrer, A. (2014). "An Origin and Destination Perspective on Family Reunification: The Case of Senegalese Couples". *European Journal of Population*, 30(1), 65–87. https://doi.org/10.1007/s10680-013-9305-6

Baldassar, L., Wilding, R., & Baldock, C. (2007). "Long-distance care-giving, transnational families and the provision of aged care", in I. Paoletti (Ed.) *Family Caregiving for Older Disabled People: Relational and Institutional Issues*, Nova Science, New York, 10. kapitulua, 201-228.

Bayona-i-Carrasco, J., Domingo, A., & Menacho, T. (2020). Trayectorias migratorias y fracaso escolar de los alumnos inmigrados y descendientes de migrantes en Cataluña. *Revista Internacional De Sociología*, 78(1), e150. https://doi.org/10.3989/ris.2020.78.1.18.107

Beauchemin, C., Nappa, J., Schoumaker, B., Baizan, P., Gonzalez-Ferrer, A., Caarls, K., & Mazzucato, V. (2015). Reunifying Versus Living Apart Together Across Borders: A Comparative Analysis of sub-Saharan Migration to Europe. *The International Migration Review*, 49(1), 173–199. http://www.jstor.org/stable/24542889

Benito Otazu, L. (2017). La familia, también: integración y procedimientos de reunificación familiar para pertsonas refugiadas en la Unión Europea. *Relaciones Internacionales*, (36), 51–71. https://doi.org/10.15366/relacionesinternacionales2017.36.003

Bidez bide (2019). *Familien elkartze prozesuan laguntzeko programa*. Getxoko Udala-Elkargune-Programa de acogida a pertsonas migrantes [Eskuorri-gida] https://t.ly/gyuIT

Bonizzoni, P., & Leonini, L. (2013). Shifting Geographical Configurations in Migrant Families: Narratives of Children Reunited with their Mothers in Italy. *Comparative Population Studies*. 38, 2 (2013ko ekaina). DOI: https://doi.org/10.12765/CPoS-2013-01.

Brey, E., & Stanek, M. (2013). *Analysis of Existing Quantitative Data on Family Migration: Spain*. IMPACIM. Universidad Complutense de Madrid. https://t.ly/6nr9L

Bryceson, D., & Vuorela, U. (Ed.) (2002). *The transnational family. New European from global networks*. Oxford: Berg. https://aries.aibr.org/storage/antropologia/02v03/libros/020302.pdf

Carling, J., Menjívar, C., & Schmalzbauer, L. (2012). Central Themes in the Study of Transnational Parenthood. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 38, 2, 191-217 DOI: http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.2012.646417

Cebolla Boado, H., & Gonzalez Ferrer, A. (2022). The impact of physical separation from parents on the mental wellbeing of the children of migrants, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48:10, 2436-2454, DOI: https://doi.org/10.1080/1369183X.2021.1935670

Cebolla Boado, H., & Aratani, Y. (2020). «Determinantes del estrés psicológico no específico entre los adolescentes latinoamericanos en Madrid: la edad a la migración y la concentración escolar». *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 169: 41-62. http://dx.doi.org/10.5477/cis/reis.169.41

Cebotari, V., Mazzucato, V., & Appiah, E. (2018). A Longitudinal Analysis of Well-Being of Ghanaian Children in Transnational Families. *Child Development*. 2018 Sep; 89(5), 1768-1785. Doi: https://doi.org/10.1111/cdev.12879

Cebotari, V., Siegel, M., & Mazzucato, V. (2018). Migration and child health in Moldova and Georgia. *Comparative Migration Studies*, 6(1) https://doi.org/10.1186/s40878-017-0068-9

De-la-Paz-Elez, P., & Díaz-Burgos, M. (2013). Trabajo Social con narrativas orientado a la resignificación con pertsonas inmigrantes. *Portularia*, XIII(2), 39-47. https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=161028683004

Descamps, J., & Beauchemin, C. (2022). Reunifying or leavin a child behind: how official and unofficial state selection shape family immigration in France. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2114888

Diaz, L., Gomez, E., & Ricart, S. (2019). *Bones pràctiques municipals: 2014-2018*. Bartzelona, España: Fundacio Carles Pi i Sunyer d'estudis autonòmics i locals. https://t.ly/2CJOG

Diputacion Provincial de Huelva. Gestión de la diversidad cultural en Servicios Sociales. *Revista Redes. Servicios Sociales*, 18. zk. 35-47. Área de Bienestar Social. https://rb.gy/kkmgoj

Echeverri, M. M., Pedone, C., & Gil Araujo, S. (2013). "Entre la estigmatización y la restricción". Políticas migratorias y discursos políticos sobre familia, migración, género y generación en países de inmigración y emigración: España y Colombia. *Revista Palobra*, 13, 84-107 https://revistas.unicartagena.edu.co/index.php/palobra/article/view/77

Fuentes Gutiérrez, V. (2014) . Intervención Social Local con mirada global: la propuesta de Trabajo Social Transnacional con familias (in)migrantes y/o transnacionales entre Bolivia y España. *Portularia: Revista de Trabajo Social*, 14, 87–95. https://doi.org/10.5218/prts.2014.0008

Getxoko Udala (2019). *Familien elkartze prozesuan laguntzeko programa* [Triptikoa]. Elkargune-Programa de acogida a pertsonas migrantes https://rb.gy/n2jusn

Gil-Araujo, S., & Pedone, C. (2014). Familias migrantes y estados: vínculos entre Europa y América Latina, *Papeles del CEIC,* 2014/2 lib., (Identitate Kolektiboko Ikasketen Zentroa), Euskal Herriko Unibertsitatea, http://dx.doi.org/10.1387/pceic.13020

Giménez, C. (2004). Servicio de Mediación Social Intercultural. *RES. Revista de Educación Social*, (2), s.p. Hemendik berreskuratua http://www.eduso.net/res/?b=4&c=28&n=86.

Gimeno-Monterde, C., &Gutierrez-Sanchez, J. D. (2020). Reagrupación familiar de menores en Aragón. Propuestas de acompañamiento en el proceso migratorio. *Revista de Trabajo Social e intervención social,* (29), 151-172. doi: 10.25100/prts.v0i29.8542

Gonzalez Ferrer, A. (2008). La reagrupación familiar en España: algunas cifras para el debate. *Anuario CIDOB de la Inmigración*, 120-137. https://shorturl.at/yIUY2

Gonzalez Ferrer, A. (2019). La reagrupación familiar. En Comité Especializado de Inmigración (2019) *El fenómeno migratorio en España. Reflexiones desde el ámbito de la Seguridad*. Espainiako Gobernua. https://www.dsn.gob.es/es/file/2837/download?token=FIebrYii

González Ferrer, A. (2020). Movimientos migratorios en la España reciente, in Fernandez-Cordon, J. A. (Koord.) (2020) *Demografía: cambios en el modelo reproductivo*. Dossieres Economistas sin Fronteras, 36. zk., 20-27. https://shorturl.at/kouS1

Gonzalez-Ferrer, A., & Cebolla-Boado, H. (2018). Los hijos de la inmigración en España: valores, aspiraciones y resultados. In Blanco, A.; Chueca, A. M.; Lopez, J. A.; Mora, S. (2018) *Informe España 2018,* Universidad Pontificia de Comillas. https://goo.su/iFb1CED

Gualda, E. (Ed.) (2010). La segunda generación de inmigrantes en Huelva: estudio HIJAI. *Diálogos-Red*. Universidad de Huelva, Estudios Sociales e Intervención Social. http://hdl.handle.net/10272/6111

Hervías, V. (2012). La reagrupación familiar como reflejo del conflicto de género. Propuestas desde la Mediación y el Trabajo Social. *Revista Debate Público. Reflexión de Trabajo Social*. 2. l, 4. zk., 185-196 https://shorturl.at/brGIP

Hiitola, J., Karimi, Z., & Leinonen, J. (2023). Navigating Affective (In)securities: Forced Migration and Transnational Family Relationships. In: Tiilikainen, M., Hiitola, J., Ismail, A.A., Palander, J. (ed.) *Forced Migration and Separated Families. IMISCOE Research Series*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-24974-7_11

Hochschild, A.R. (2001). «Global care chains and emotional surplus value». In W. Hutton eta A. Giddens, ed. *On the edge. Living with global capitalism*. Londres: Vintage, 2001.

Iglesias, J., & Becerril, D. (2016). La familia. In Iglesias, J.; Trinidad, A. y Soriano, R. M. (2016) *La sociedad desde la sociología,* Tecnos, Madril, 499-524.

Instituto de Ciencias para la Familia Universidad de Navarra (2012). *La reagrupación familiar de pertsonas extranjeras en Navarra*. Immigraziorako Arreta Bulegoa, Nafarroako Gobernua. https://shorturl.at/xyJX3

La Spina, E. (2019). "Buenas/malas" familias migrantes y su integración en la Unión Europea. *Migraciones internacionales*, 10. https://doi.org/10.33679/rmi.v1i1.2025

Ledo Garcia, C. (2014). Múltiples arreglos del hogar transnacional en la ciudad de Cochabamba. *Revista* CIDOB d'Afers Internacionals n.106-107, 105-128. https://rb.gy/kkmgoj

Llanas Garreta, R. (2013). Aprendizajes interculturales desde la práctica profesional: reflexiones sobre la gestión de la diversidad cultural en el ámbito de los servicios sociales comunitarios. In Gestión de la diversidad cultural en Servicios Sociales. *Revista Redes. Servicios Sociales*, 18, 35-47 https://rb.gy/kkmgoj

López Hernández, D., & Montoro Guich, C. (2009). *La reagrupación familiar de pertsonas extranjeras en Navarra*. Nafarroako Immigrazioaren Behatoki Iraunkorra, Nafarroako Gobernua.

Lopez Rubio, S., Fernandez Parra, A., Vives Montero, M. C., & Rodriguez Garcia, O. (2012). Prácticas de crianza y problemas de conducta en niños de educación infantil dentro de un marco intercultural. *Anales de Psicología / Annals of Psychology*, 28(1), 55–65. Hemendik berreskuratua: https://revistas.um.es/analesps/article/view/140522

Martinez Rodero, A. (2021). Aminata, una experiencia de reagrupación familiar en los servicios sociales del sur. *Documentos de Trabajo Social*, 64. zk., 217-232. https://rb.gy/29h70w

Mazzucato, V., & Dito, B. (2018). Transnational families: Cross-country comparative perspectives: Transnational families. *Population, Space and Place*, 24. lib, Issue7, Special Issue: Transnational families: Cross country comparative perspectives https://doi.org/10.1002/psp.2165

Mazzucato, V. (2015) Transnational families and the well-being of children and caregivers who stay in origin countries, *Social Science & Medicine*. 132, 208-214, https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.11.030

Mazzucato, V., Cebotari, V., Veale, A., White, A., Grassi, M., & Vivet, J. (2015). International parental migration and the psychological well-being of children in Ghana, Nigeria, and Angola. *Social Science and Medicine*. 132, 215-224. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.10.058

Morris, E. (2015). Family Reunification and Integration Policy in the EU: Where Are the Women? *Internantional Migration & Integration*, (16), 639–660. https://doi.org/10.1007/s12134-014-0363-3

Novales Casado, A. (2015). La reintegración de menores en familias inmigrantes. Riesgos y necesidades de los menores inmigrantes reagrupados. *Cuadernos de Trabajo Social*, 28(2), 235-243 DOI: http://dx.doi.org/10.5209/rev_CUTS.2015.v28.n2.44874

Immigrazioaren Behatoki Iraunkorra (2022). *Flujo de autorizaciones de residencia concedidas a extranjeros. Año 2022.* Ministerio de Inclusión, Seguridad Social y Migraciones https://www.inclusion.gob.es/documents/2178369/2280852/Nota_Flujo_autorizaciones.pdf/

Parella, S. (2022). Migración forzada y enfoque de la seguridad humana desde una perspectiva de género. Revista DIECISIETE, 6, 39-50 DOI: 10.36852/2695-4427_2022_06.11

Parella, S., & Cavalcanti, L. (2007). Los vínculos económicos y familiares transnacionales Los inmigrantes ecuatorianos y peruanos en España. [Txosten digitala] *Informes 2007. Ciencias sociales.* Fundación BBVA. https://rb.gy/2y3riw

Parreñas, R. (2001). *Servants of globalization: women, migration, and domestic work*. Stanford: Stanford University Press.

Pastor-Seller, E., & Martinez-Gallardo, B. J. (2014). Análisis de las realidades de los procesos de reagrupación familiar y las respuestas de los servicios sociales municipales. *Acción e Investigaciones Sociales*, 34. zk. DOI: 10.26754/ojs_ais/ais.201434910

Pastor-Seller, E., & Martínez-Gallardo, B. J. (2015). La reagrupación familiar en el ámbito municipal en España. Análisis comparado en región mediterránea. *Revista de Administração Pública* - RAP, 49. lib., 6, 1579-1596. https://doi.org/10.1590/0034-7612136279

Pedone, C., & Gil-Araujo (2008). Maternidades transnacionales entre América Latina y el Estado español. El impacto de las políticas migratorias en las estrategias de reagrupación familiar, en Sole, C.; Parella, S. eta Cavalcanti, L. (koord.) (2008) *Nuevos retos del transnacionalismo en el estudio de las migraciones*. Madril: OPI-Ministerio de Trabajo e Inmigración, 151-176. https://rb.gy/9wyyku

Pedone, C., Agrela Romero, B., & Gil Araujo, S. (2012). Políticas públicas, migración y familia. Una mirada desde el género. *Papers*. 3. lib, 3. zk. https://doi.org/10.5565/rev/papers/v97n3.412

Pedone, C., & Gil-Araujo, S. (2016). Tramando futuros. Transnacionalismo familiar en la migración desde República Dominicana y Brasil hacia España. *Investigaciones Feministas.* 7. lib., 1. zk., https://doi.org/10.5209/rev_INFE.2016.v7.n1.52186

Peñas Martín, S., & Martínez Pampliega, A. (2017). Familias migrantes reagrupadas e integración. Claves de intervención psicosocial para profesionales. *Impacto Social, Breefings*, 1. zk. Deustu https://rb.gy/dbczp9

Pernas, B.; Román, M., & Arquero, M. (2023). *Jóvenes descendientes de Inmigrantes en España. Estudio cualitativo sobre la identidad, la integración y el racismo percibido por los jóvenes cuyos padres emigraron*. Observatorio Español del Racismo y la Xenofobia. Ministerio de Inclusión, Seguridad Social y Migraciones. https://rb.gy/om161t

Portes, A. & Rivas, A. (2011). "The adaptation of migrant children", *The Future of Children,* 21(1), Princeton University 10.1353/foc.2011.0004

Portes, A., Aparicio, R., Haller, W., & Vickstrom, E. (2011). Progresar en Madrid: aspiraciones y expectativas de la segunda generación en España*. REIS* 134, 55-86. doi: 10.5477/cis/reis.134.55

Red Acoge (2021). *Ficha temática: Reagrupación Familiar*. Red acoge y Secretaría de Estado de Migraciones. https://redacoge.org/recursos-y-materiales/para-el-acompanamiento/

Rendon, G. E. (2013). De trabajadores/as a familias reagrupadas. Nuevos enfoques y nuevos retos en la gestión de las migraciones. *Educación social: Revista de Intervención Socioeducativa*, 54. zk., 68-78 http://www.raco.cat/index.php/EducacionSocial/article/view/267216/354774

Ricucci, R. (2005): "Immigrant Minor Generation "1.5": Identity Strategies and Paths of Integration in the Areas of Family and Leisure Time". *Polis*, 19. lib, 2. zk., 233-261. https://www.rivisteweb.it/doi/10.1424/20297

Rodriguez-Izquierdo, R. M. (2010). La experiencia psicosocial de la inmigración en los menores: Retos educativos. In Melero, L. (2010) (Ed.), *La pertsona más allá de la migración, manual para la intervención psicosocial con pertsonas migrantes*. 199-227. Valentzia, Espainia: CeiMigra. https://rb.gy/tgormd

Rumbaut, R. G. (2004): «Ages, life stages, and generational cohorts: decomposing the immigrant first and second generations in the United States», *International Migration Review*, 38, 1.160-1.205. https://www.jstor.org/stable/27645429

Sancho Salido, J. (2016). Análisis de elementos y patrones que definen las relaciones en adolescentes en Sant Boi: relaciones, espacio y actividades. En Guinot, C. eta Ferran, A. (ed.) (2016) *Trabajo social: arte para generar vínculos*. Deustuko Unibertsitatea. Bilbo. 427-438 https://rb.gy/yzok05

Shaw, J. E. (2022). Beyond family: Separation and reunification for young people negotiating transnational relationships. *Global Studies of Childhood*, 12(1), 83–94. https://doi.org/10.1177/20436106211058897

Stillman, S., & McKenzie, D. (2012). The impact of immigration on child health: Experimental evidence from a migration lottery program. *Economic Inquiry*, 50(1), 62–81. https://doi.org/10.1111/j.1465-7295.2009.00284.x

Subdirección de Familia y Menores, de la Agencia Navarra de Autonomía y Desarrollo de las pertsonas (2018). *II Plan Integral de Apoyo a la Familia, la Infancia y la Adolescencia en la facilitar de Navarra 2017-2023*. Gobierno de Navarra. https://gobiernoabierto.navarra.es/sites/default/files/ii_plan_familia_e_infancia-19-07-2017_ultimo_1.pdf

Tizón, J. L. (2013) *Pérdida, pena, duelo. Vivencias, investigación y asistencia*. Herder. Bartzelona.

Unidad de Asesoramiento a las Migraciones, *Programa de acompañamiento a la reagrupación familiar* [Tríptico] Ayuntamiento de A Coruña/Concello de Coruña https://www.coruna.gal/descarga/1453690317844/CC-PAFamiliar-AF-castellano.pdf

Unidad de Asesoramiento a las Migraciones, *Programa de acompañamiento a la reagrupación familiar* [Informazio eskuorria] Ayuntamiento de A Coruña/Concello de Coruña https://www.coruna.gal/descarga/1453690317844/CC-PAFamiliar-AF-castellano.pdf

Vacchiano, F. (2018). Desiring mobility. Children's migration, parents' distress and constraints on the future in North Africa. In J. Bhabha, J. Kanics, & D. Senovilla (Eds.), Research Handbook on Child Migration (82-97 or.). Londres, Britainia Handia: Edward Elgar Publishing.

Vianello, F. A. (2016). Las migraciones internacionales y la reorganización de los cuidados. Los casos de la República de Moldavia, Rumanía y Ucrania. Migraciones. *Publicación del Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones*. https://doi.org/10.14422/mig.i38.y2015.003

Villaverde, M. J. (2015). *La construcción de identidades en adolescentes de origen extranjero y los discursos sobre duelo migratorio. Implicaciones en Educación Intercultural*. [Doktore tesia, Oviedoko Unibertsitatea] http://hdl.handle.net/10651/36730

Wen, M., & Lin, D. (2012). Child development in rural China: Children left behind by their migrant parents and children of nonmigrant families. *Child Development*, 83(1), 120–136. https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01698.x